

olabilmektedir. Gazikemal Mahallesi 1316 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 60) bahçe kapısı daha dar formdadır. Buna karşılık İskender Mahallesi, 1308 (İnce) Sokak (Katalog 96) bulunan evin bahçe kapısı daha geniş ve yüksektir (Levha 404 ve 405).

Levha-403: Celal Bey Evi'nin (Katalog 37) ahşap giriş kapısı.

Levha-404: Gazikemal Mahallesi 1316 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 60) ahşap bahçe kapısı.

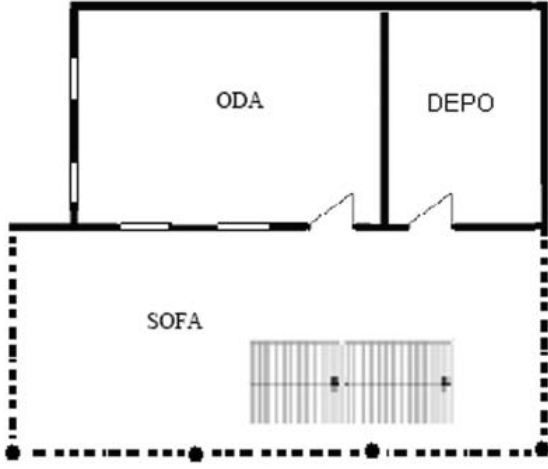

Levha-405: İskender Mahallesi, 1308 (İnce) Sokak'ta bulunan evin (Katalog 96) ahşap bahçe kapısı.

Genel anlamda bakıldığında Isparta evlerinde giriş kapıları için ortak biçim olmayıp farklı biçimlerde tasarlandıkları görülmektedir. Giriş kapılarının ortak özelliği olarak çoğunlukla iki kanatlı oldukları görülmektedir. Isparta il merkezinde sıklıkla görülen cümle kapısı tipleri olarak; Dudu-Meral Toka Evi (Katalog 133), ve çizimleri Belediye Kültür Evi (Katalog 142), Toru Mehmet Güncan Evi (Katalog 5) ve İskender Mahallesi, 1308 (İnce) Sokak, 65 numarada bulunan evin cümle kapıları gösterilebilir (Levha 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412 ve 413).

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, "Isparta'da Sivil Mimari Doku Analizi" başlıklı çalışmada Isparta il merkezinde bulunan geleneksel evlere ait cümle kapıları benzer biçimde çizilmiş; Levha 406'da yer alan kapının sıklıkla rastlanılan bir örnek olduğu, Levha 408, 410 ve 412'de yer alan kapıların ise 1,5 katlı evlere mahsus olduğu belirtilmiştir. Çalışmalarımızda ise bunun tersine yani Levha 408, 410 ve 412'deki kapıların iki katlı evlere ait olduğu tespit edilmiştir³⁴².

(342) Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, "Isparta'da Sivil Mimari Doku Analizi", *Isparta Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Hükümleri*, Ankara, 1980. s. 19.

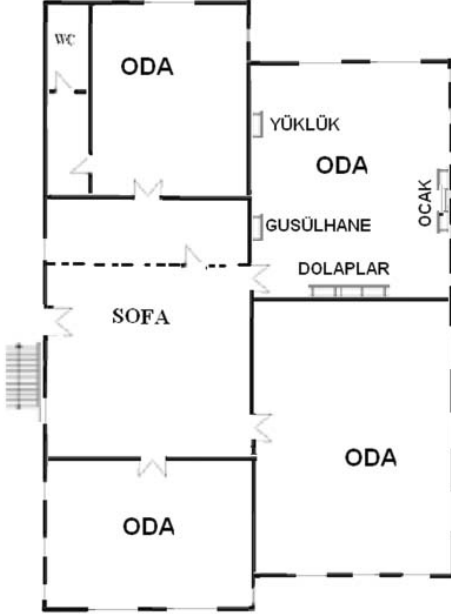

Levha-76: Remziye Tatar Evi'nin (Katalog 90) zemin kat planı (Çizim D. Demirci).

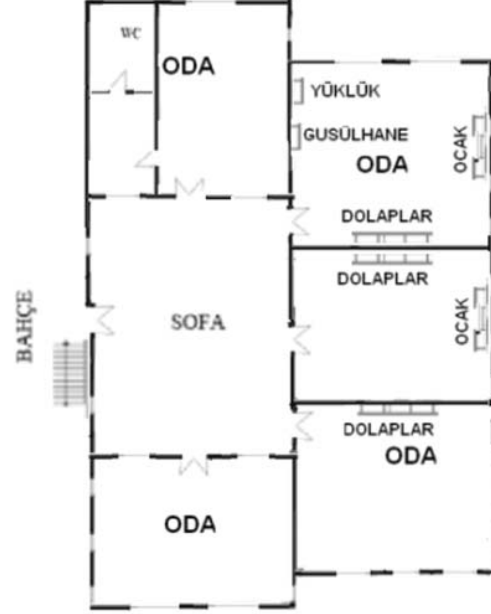

Levha-77: Remziye Tatar Evi'nin üst kat planı (Çizim D. Demirci).

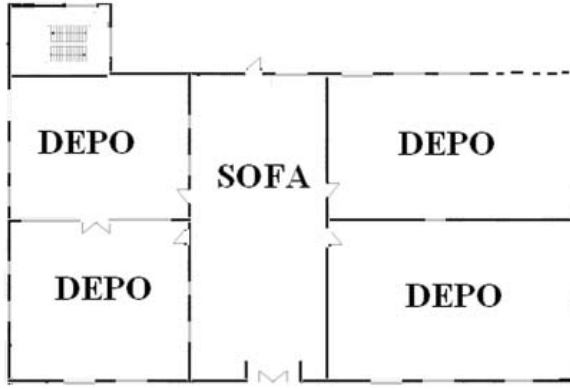
Kulalılar (Çetin Oral) Evi'nin (Katalog 23) zemin katı yine iç sofalı plan tipindedir. Buna karşılık üst katında sofanın iki ucunda fazladan birer oda bulunmaktadır. Aynı durum Hamidoğlu Hüseyin Ağa Evi'nin (Katalog 141) üst kat planı olarak ta geçerlidir. Dış sofalı evlerde bahsedilen her üç tip evin; dış cephe özellikleri, kat sistemi ve mekan özelliklerinin birbirlerine yakın oldukları görülmüştür (Levha 78, 79, 80 ve 81).

Levha-78: Hamidoğlu Hüseyin Ağa Evi'nin (Katalog 141) zemin kat planı (Çizim D. Demirci).

Levha-79: Hamidoğlu Hüseyin Ağa Evi'nin üst kat planı (Çizim D. Demirci).

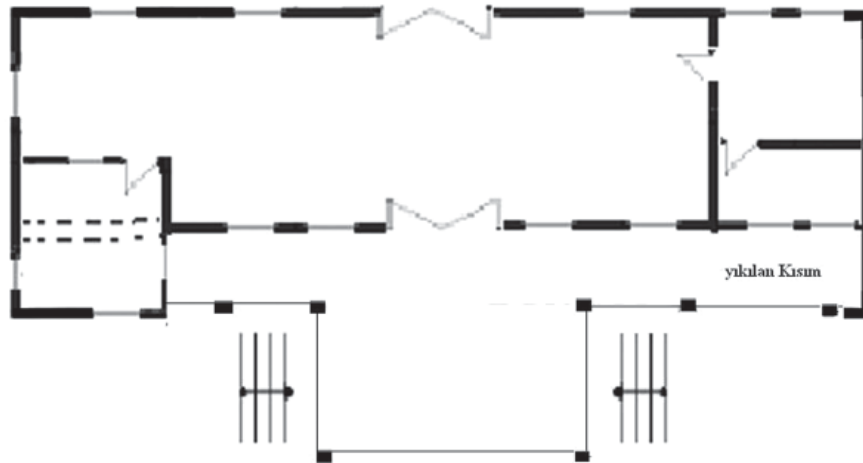

Levha-80: Kulalılar Evi'nin (Katalog 23) zemin kat planı (Çizim D. Demirci).

Levha-81: Kulalılar Evi'nin üst kat planı (Çizim D. Demirci).

Ancak Keçeci Mahallesi 2316 Sokakta bulunan ev (Katalog 109) bunlardan farklıdır. Hatta Isparta'da tek örneği oluşturmaktadır. Ev tek katlıdır. Buna rağmen güneye bakan yönde bir açık sofası mevcuttur. Odalar kuzey yönde sıralanırken, sofanın doğu ve batı uçlarında birer odanın daha yer aldığı görülmektedir (Levha 82).

Levha-82: Keçeci Mahallesi 2316 Sokakta bulunan evin (Katalog 109) zemin kat planı (Çizim D. Demirci).

Isparta'da dış sofalı evlerin diğer örneklerinde yarım bodrum üzerine iki katlı olan evler dış sofalı plan şemasının en fazla görülen örnekleri olarak karşımıza çıktığı, dış sofa kapalı olduğu gibi nadiren açık tip örneklerine rastlanıldığı belirtilmektedir²³⁷. Yine aynı kaynakta her iki tip evde bahçe bağlantısı genellikle zemin katın arka cephesinde bulunan ayrı bir kapıyla sağlanmakta olduğu ifade edilmektedir. İsmail Yeşilpınar Evi (Katalog 147), Fethi Gülyavaş Evi (Katalog 140), P. Leyla Akaslan Evi (Katalog 97) ve Hakkı Kütük Evi (Katalog 98) gibi bazı evlerde yukarıda sözü edilen ve bahçeye açılan ayrı bir kapının olduğu görülmektedir. Ancak yapılan incelemede; bu tip dış sofalı evlerin, dış sofanın bahçeye paralel olarak açıldığı veya hanaylı tipte evler olmadığı, sofanın yanda yer aldığı evler olduğu gözlemlenmiştir.

Sonuçta; Hanaylı evler dikdörtgen planlı olup, açık ve kapalı hanay bölümleri büyük çoğun-

(237) Ali Türk, a.g.m., s. 276.

lukla güneydeki bahçeye açılmaktadır. Zemin katları taşlık olup günlük hayatın geçtiği bölümlerden birisidir. Hanaylı evlerin bazılarının bahçelerinde, ev sahibinin ekonomik ve sosyal durumuna göre müstemilat yapıları yer almaktadır. Ancak bu evlerin sayısı oldukça azalmıştır. Zamanla bu tip evlerden dış sofalı evlere geçiş yapılmıştır. İç sofalı evler ise kanaatimizce tarihsel sıralamada üçüncü sırayı almaktadır. Soğuk iklimin hüküm sürdüğü Isparta’da iç sofalı ev tipleri benimsenmiş ve adeta şehir merkezinde karakteristik bir hal almıştır. İç sofalı evlerin de tek ve iki katlı olarak uygulandığını görmekteyiz. İli katlı evlerin daha önce yapılmış olmaları muhtemel görünmektedir. Çünkü bu evlerde zemin katın hala taşlık olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu da eski bir yaşantının devam ettirilmeye çalışıldığını göstermektedir. Çok geç dönemlerde ise zemin katların hatta bodrum katların bile yeniden düzenlenerek yaşama mekanı haline getirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumu meydana getiren başlıca sebeplerin; zamanla sokaklardaki evlerin çoğalması, ev yapılabilecek şehir içindeki alanların daralması, ev sahibinin ekonomik gücünün zayıflaması olduğu söylenebilir.

Sofanın konumuna göre olan tip ayırımının aynı zamanda kronolojik sıraya göre olduğu da kaynaklarda belirtilmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türk mimarisinin önemli değişikliklere uğradığı ancak ev mimarisinde 50 yıllık bir sürede mimari hatları ve plan bütünlüklerinin etkilenmediği, 20. yüzyılın başından itibaren evlerin cephelerindeki pencere sayılarının artarak bir kuş kafesini andıran hafifliğe ulaştığı belirtilmektedir²³⁸.

Diğer illerde bulunan bazı evlerin yapılan incelemesinde bazı ev örneklerinin Isparta’daki evlere cephe düzenlemesi yönüyle çok benzedikleri görülmektedir. Bunlardan bazılarını zikretmek gerekirse; İzmir Ödemiş ilçesi’ndeki dış sofalı tipteki evler adeta Isparta’da bulunan dış sofalı evlere yani kapalı hanaylı tip evlere benzemektedir²³⁹.

1.3. Orta Sofalı, “L” ve “U” Sofalı Evler:

Orta sofalı tip evlere Isparta’da pek rastlanılmamaktadır. Ancak, orta sofalı plan şemasından bozulmuş oldukları tahmin edilen birkaç örnek vardır. 147 adet evin incelemesinde Isparta il merkezinde dört adet evin orta veya diğer sofa tiplerine sahip oldukları görülmektedir. Bunlardan Tahir Paşa Konağı (Katalog 121), Kadir Boylu Evi (Katalog 36), Demiralay Konağı Misafirhanesi (Katalog 24) ve Mustafa Altınbaş Evi (Katalog 71) örnek verilebilir. Isparta il merkezinde orta sofalı plan tipinde sadece iki ev tespit edilebilmiştir. Bunlar Kadir Boylu Evi (Katalog 36) ve Mustafa Altınbaş Evi’dir (Katalog 71).

Orta sofalı evlerin sayılarının az olması muhtemelen iklim şartları ile ilgili olmalıdır. Odaların birbirine bitişik olması ısı kaybını oldukça azaltmaktadır. Isparta, iklim olarak soğuk bir yerleşim yeri olduğundan dolayı muhtemelen odaların bitişik olması tercih edilmiş olmalıdır. Isparta’da incelenen orta sofalı evlerde sofa, haç görünümü arz etmektedir. Ancak sofa yine ortada yer almakta ve odalar dört yandan sofanın etrafına dizilmektedir. Orta sofalı evlerin dışında “U” tipi sofalı tek evin Tahir Paşa Konağı (Katalog 121) olduğu görülmektedir. Konak çok büyük ölçülerde olup ortadan bir duvarla bölünerek iki ayrı ailenin kullanımına verilmiştir.

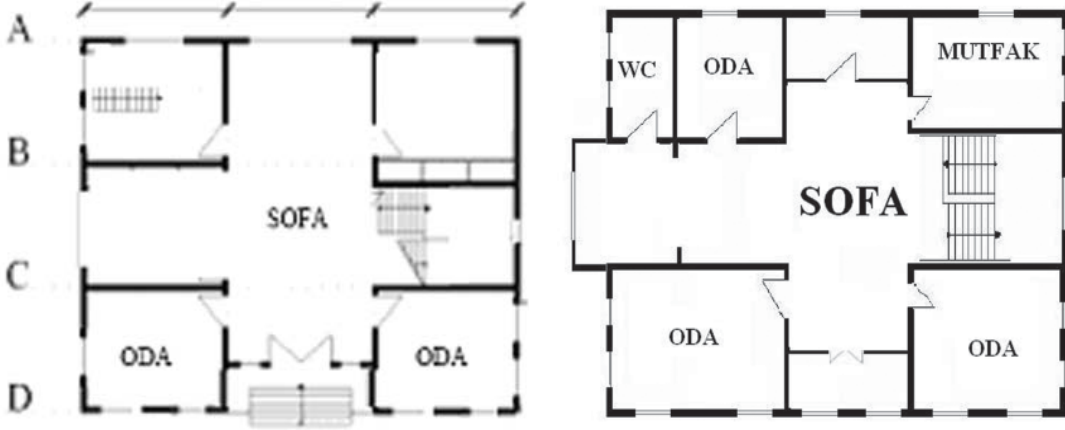
“L” planlı olarak incelenebilecek tek dış sofalı ev Tahir Paşa Konağı Misafirhanesidir (Katalog 24). Dış sofalı ve açık hanaylı olan bu evde sofa, diğer illerdeki “L” plan özelliğine sahip evlerde olduğu gibi sonradan eve eklenmemiş aksine evin yapımında tasarlanmış görünmektedir²⁴⁰.

(238) Sedat H Eldem, “Son 120 Sene İçinde Türk Mimarisinde Millilik ve Rejionalizm Araştırmaları”, *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, Atatürk Kültür Merkezi, İstanbul. 1984, s. 53.

(239) *İzmir Kültür Envanteri 2001*, İzmir Valiliği, 2001, s. 81-82; Eserde Sayfa 81 Env. No: 40’ta gösterilen ev ile Env. No: 41’de gösterilen evler Isparta’daki hanaylı tip ev örneklerine oldukça benzemektedir.

(240) Cengiz Bektaş, *a.g.e.*, s. 67. Eserde dış sofalı plan tipleri olarak; yan sofalı, L sofalı, U sofalı evler gibi ayırma gidilmiştir.

Orta sofalı plan tipine sahip olan Kadir Boylu Evi (Katalog 36) iki katlı olup evin zemin katında haçvari bir sofanın olduğu görülmektedir. Sofanın kuzey yönünde bir merdiven yer almaktadır. Üst katta ise sanki sonradan yapıldığı izlenimi veren küçük dikdörtgen planlı iki oda görülmektedir. Çünkü odalar yeni malzeme ile bölünmüşlerdir. Bu odalar hesaba katılmazsa ev, orta sofalı plan tipindedir (Levha 83 ve 84).

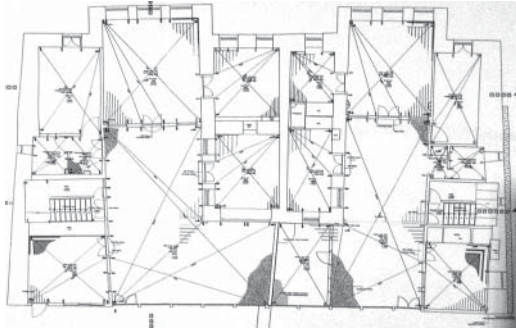

Levha-83: Kadir Boylu Evi'nin (Katalog 36) zemin kat planı (Çizim D. Demirci).

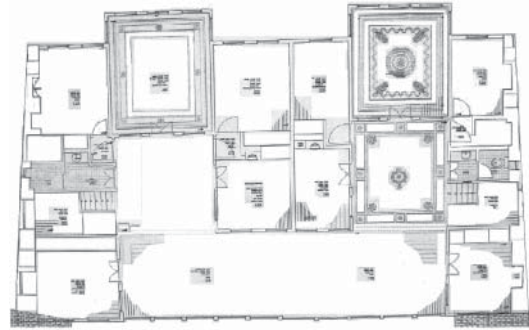
Levha-84: Kadir Boylu Evi'nin üst kat planı (Çizim D. Demirci).

Orta sofalı evlerden ikincisi Mustafa Altınbaş'a (Katalog 71) aittir. Bu evde de yine sofa doğal olarak ortada, odalar ise sofanın dört köşesinde yer almaktadırlar. Ancak zaman içerisinde yapılan eklentilerden dolayı evin plan özelliklerini kaybetmeye başladığı görülmektedir.

U" sofalı plan tipindeki Tahir Paşa Konağı (Katalog 121) bu durumuyla hem iç hem de dış sofalı gibi görünmektedir. "U" tipindeki sofanın iki kolu kuzey yönde birer cumbayla sonlanmaktadır. Ev, ortadan bir duvarla ikiye bölünmüş olup iki ayrı ailenin kullanımına açılmıştır. Dış sofa güney yöne bakmakta olup çok pencerelidir. İki adet iç sofası güney yöndeki dış sofaya açılmaktadır. Cumbayla sonlanan kuzey uçlarında birer adet bey odasının bulunduğu görülmektedir (Levha 85 ve 86).

Levha-85: Tahir Paşa Konağının (Katalog 121) zemin kat planı (Çizim S. Toğanaş).

Levha-86: Tahir Paşa Konağının üst kat planı (Çizim S. Toğanaş).

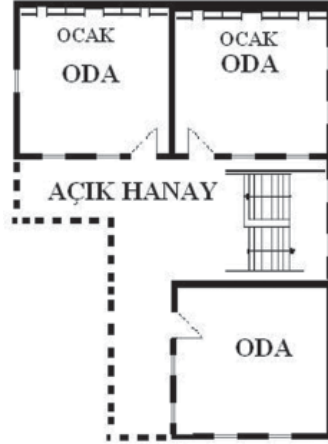
Konağın güney yöndeki bahçesinde bugün mevcut olmayan mutfak, çamaşırhane, kiler, ocak, çeşme gibi yedi ayrı yapının karşılıklı yer aldığı anlaşılmaktadır. Ancak 1875 yılında yaptırıldığı ebced hesabıyla yazılı konağın bu müstemilat yapılarının konakla aynı yıllarda yapılıp yapılmadığı ise bilinmemektedir²⁴¹.

(241) Bahattin Yaman, a.g.m., s. 99.

“L” tipi planlı Demiralay Konağı misafirhanesi (Katalog 24) ise; Isparta’da yer alan zemin ve üst katı açık hanaylı tek evdir. Ev, Demiralay Konağı’nın kuzey yönünde yer almaktadır. Konağın misafirhanesi olduğu söylentisi vardır. Zemin ve üst katlarda açık hanay “L” planında olup odalar hanayın bir kenarına sıralanmıştır. Isparta’da böyle planda bir yapıyla karşılaşılmasıdır. Muhtemelen plan farklı yerleşim yerlerinde uygulanmış olmalıdır. Çünkü açık hanayın her iki katta da olması bu ev planının daha sıcak iklime sahip yerleşimlerden getirilerek uygulandığı düşüncesini kuvvetlendirmektedir (Levha 87 ve 88).

Levha-87: Demiralay Konağı Misafirhanesinin (Katalog 24) zemin kat planı (Çizim D. Demirci).

Levha-88: Demiralay Konağı Misafirhanesinin üst kat planı (Çizim D. Demirci).

Yukarıda bahsedilen evlerin dışında Isparta’da karşılaşılan bir başka plan tipi ise evin genellikle arka bahçesinde uzantısı olan iki katlı evlerdir. Uzantısı ile birlikte “L” planında görülmektedirler. İncelenen evlerin içerisinde 6 evin bu planda olduğu görülmüştür (Katalog 47, 48, 59, 62, 63, 118). Bu evlerde, iç sofalı plan ile sanki buna sonradan eklenmiş olduğu izlenimini veren ve iç sofalı bölüme dik olarak uzanan kapalı hanay vardır. Her iki bölüm aynı anda mı tasarlanmıştır ya da sonradan mı birbirine eklenmiştir anlaşılamamaktadır. Cemile Başsilleli Evi (Katalog 48), “L” planında, yarım bodrumlu ve iki katlıdır. İç sofalı olan bölüm, doğu yöndeki sokağa bakmaktadır. Arka bahçesinde, kapalı hanaylı dikdörtgen planlı bir uzantısı bulunmaktadır. Her iki yapının arasındaki boş kısım avlu olarak değerlendirilmiştir. Bu evlerde kapalı hanay kısımları güney yöne bakmaktadır. Hanay uzantılı olan üç ev yaklaşık aynı mevkidedir. Diğer iki ev ise biraz uzaktır ve hanaylı tipten çok dış sofalı uzantı biçimindedir (Levha 89 ve 90).

Levha-89: Cemile Başsilleli Evi'nin (Katalog 48) doğu yönden görünümü.

Levha-90: Cemile Başsilleli Evi'nin güney yöndeki eklenti kapalı hanay bölümü.

Vesile Aker Evi de (Katalog 62) Cemile Başsilleli Evi (Katalog 48) gibi doğu yöne bakmaktadır. Yine güneye bakan, evden farklı bir bölüm gibi bir izlenim veren kapalı hanay kısmı vardır. Bu ev önceki Cemile Başsilleli Evi'ne (Katalog 48) göre daha belirgindir. Vesile Aker Evi'ne iki ayrı kapıdan girilebilmektedir. Kapılardan birisi avluya açılmakta diğeri ise evin iç sofasına açılmaktadır. Bu evde Isparta'daki diğerevlerden farklı olarak avluya açılan kapının üzerinde küçük bir oda bulunmaktadır. Bu oda muhtemelen ihtiyaca binaen sonradan yapılmış olmalıdır (Levha 91 ve 92).

Levha-91: Vesile Aker Evi'nin (Katalog 62) doğu yönden görünümü.

Levha-92: Vesile Aker Evi'nin güney yönden - avludan - görünümü.

Muzaffer Evran Evi'nin (Katalog 47) cephesi, diğerevlerinden farklı olarak batı yöne bakmaktadır. Ev, iç sofa lı tipte olmasına rağmen arka tarafında yani doğu kısmında kapalı bir hanay uzantısı bulunmaktadır. Hanay önünde yükselen bacalardan, ekmek evi'nin burada olduğu, tabiatla iç içe olan asıl bölümün burası olduğu anlaşılmaktadır. Muzaffer Evran Evi'nde arka bahçeye ayrı bir kapıdan girilmektedir. Ancak her halükarda hanay uzantılı olan bu evlerde kapalı hanayların sonradan eklendiği izlenimi vardır. Çünkü evin yapım malzemesi ve işçiliğinden daha farklı bir görüntü oluşturmaktadırlar (Levha 93 ve 94).

Levha-93: Muzaffer Evran Evi'nin (Katalog 47) batı yönden görünümü.

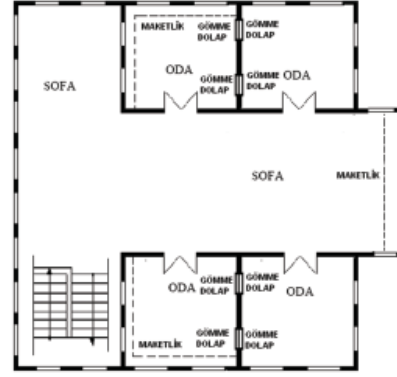

Levha-94: Muzaffer Evran Evi'nin (Katalog 47) güney yönden görünümü ve hanay uzantısı.

Gönen ilçesi'nin İğdecik Köyü'nde bulunan, Demirci Mehmet Efe'nin Milli Mücadele yıllarında bir dönem karargah olarak kullandığı konağın sofası, Isparta il merkezinde bulunan evlerin sofalarından çok farklıdır (Gönen ilçesi Isparta il merkezine yaklaşık 20 km mesafededir.). İl merkezine bu derece yakın olan Demirci Mehmet Efe konağı hem zemin katta hem de üst katta "T" tipinde planlı sofasıyla daha farklı bir plan tipine sahiptir. Böyle bir sofa tipi Isparta il merkezinde görülmemektedir. Bundan dolayı konak Isparta civarında tek örneği oluşturmaktadır. "T" tipinde sofanın ayağı kuzey yöne doğru uzanmaktadır. Güney yönde adeta pencerelerle kaplı bir açık hanay kısmı vardır. Güney yönü dikkate alınırca adeta cephe itibariyle Tahir Paşa Konağı'na (Katalog 121) benzemektedir. Tahir Paşa Konağında da güney cephe camlarla kaplıdır²⁴² (Levha 95 ve 96).

Levha-95: Demirci Mehmet Efe Konağı'nın zemin kat planı (Çizim D. Demirci).

Levha-96: Demirci Mehmet Efe Konağı'nın üst kat planı (Çizim D. Demirci).

2. Cephe Özellikleri:

2.1. Cephe Düzeni:

Isparta merkezindeki eski sokaklar genellikle bitişik düzen içinde yapılandırılan evlerle sınırlandırılmış olup, bu evlerin sıralanışında etnik veya dini olarak sınıf farklılığının olmadığı görülmektedir. Sokağa bakan cephelerde oda ve sofalar; zemin katı boş olarak çıkma –cumba- yapmıştır. Yola bakan ve güney yöndeki cepheler hariç duvarlar genellikle dışa sağırdır. Bazı evlerin yan cepheleri komşu evlere bitişik olarak yapıldığından sağır tutulmuştur. Evlerin genelde zemin katı, taşlık tabir edilen hayat kısmı ve onun etrafında servis hacimleri ile kışlık odalardan oluşur. Üst katlar ise odalar ve onların açıldığı sofalardan meydana gelir. Avlulu ve bahçeli evlerin Anadolu insanının anlayışı ile ilgili olduğu, içe dönük yaşamın mimarimizin iç ve dış üslubunda kendisini gösterdiği söylenmektedir²⁴³.

Isparta il merkezinde bulunan eski evler plan ve cephe yönüyle tekdüzelik göstermemektedirler. Ancak, Isparta'daki eski evlerin pek çok ortak noktası bulunduğu tespit edilmiştir. Isparta evleri genellikle sokağa cepheli, yan ve arka bahçeli, bir veya iki katlı sofalı yapılardır. Evler genellikle iki katlı yapılmış olup az sayıda üç katlı evlere rastlamakta mümkündür²⁴⁴.

Evler genel olarak, birisi servis birimlerinin bulunduğu kat, diğeri yaşama birimlerinin yer aldığı kat olmak üzere iki kattan oluşmaktadır. Bazı zengin evlerinde ise aynı plan tipinin uygulandığı, iki yaşama katı ile bir servis katı bulunmaktadır. Türk evinde her odanın zemin katının

(242) Doğan Demirci, "Demirci Mehmet Efe ve Isparta'nın İğdecik Köyü'ndeki Karargâh Konağı", *SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 22, Isparta, 2009, s. 134.

(243) Perihan Balcı, 'Mimaride Türk Üslubunda Geleneksel Türk Evi', *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, Ankara, 1984, s. 91.

(244) Zahide Yurt, a.g.m., Ankara, 1994, s. 62.

duvarı içine yerleştirilmiş bir ocağı bulunduğu, bazen de bu ocaklar dışarıya çıkıntı yaptığı bildirilmektedir²⁴⁵. Ancak Isparta evlerinde böyle duruma rastlanılmamıştır. Yani ocaklar yapının dışına taşkınlık yapmamaktadırlar. Evin duvarlarında bulunan ocağın ateşini körüklemek için ocağın dip kısmına yakın yerde dışarıdan bir hava deliği açılmaktadır.

Isparta’da evler tek katlı ya da iki katlıdır. İki katlı ev sayısı oldukça fazladır. İncelenen 147 evden 28 adedi tek katlı, 119 adedi ise çift katlıdır. Tek katlı evlerin birer yarım bodrum katı bulunmaktadır. İki katlı evlerde ise bu bir kural değildir. Dış cephelerde kullanılan ‘kat silmesi’ ya da ‘kat bölgesi’ katların arasını sınırlandırmaktadır²⁴⁶. Ancak bazı kaynaklarda iki katı sınırlandıran bu unsura “korniş” denildiği belirtilmektedir²⁴⁷. Evlerin 60 adedi içeriye çekilmiş girişli, 48 adedi de yükseltilmiş girişlidir. Girişi içeriye çekilmiş evler genellikle tek katlıdır. Birkaç örnek bunun dışındadır. İçeriye çekilmiş girişli evlerin arka cephelerinde bazen bir çıkmanın olduğu görülmektedir. Isparta evlerinin esas cepheleri sokağa bakmaktadır. Evler bu haliyle kendi plan şemasını dışarıya yansıtmaktadır. Sokağa bakan ön cepheler yaklaşık 3.50x3.50 metre ölçülerinde kare formu ünitenin her iki yöndeki kullanımından oluşmaktadır. Yaşama birimleri genellikle dikdörtgen formu iki pencereye sahiptir. Servis hacimlerinin ise küçük kare formu bir ya da iki penceresi vardır. Isparta evlerinde köşe pahlarına ise altı ev haricinde rastlanılmamıştır. Bu evler; birincisi Keçeci Mahallesi, 2318 sokak, No:1 adresinde yer alan (Katalog 110) ev, ikincisi Şükrü Dulupçu Evi (Katalog 63), üçüncüsü Hatice Kapılı Evi (Katalog 92), dördüncüsü Turan Mahallesi, 2210 -2211 Sokak, No: 3’te bulunan ev (Katalog 147), beşincisi Sermet Mahallesi, 1902 Sokak, No: 1 (Katalog 130) ile sonuncusu Halid Şimşek Evi’dir (Katalog 145). Altı ev de sokak köşesinde yer almaktadır. Altı evden ikisinin İmam Hasan Sokak’ta, diğer ikisinin Turan Mahallesi’nde bulunduğu görülmektedir. Buna göre evlerin köşelerinin pahlanması gibi bir uygulamanın Isparta il merkezinde yapılmadığı rahatça söylenebilir.

Isparta kent merkezinde bulunan tescilli evlerin cephe düzenleri yine Buğra Kayalı tarafından kapsamlı olarak incelenmiştir; İnceleme sonucunda eski Isparta evleri düz cepheliler ve hareketli cepheliler olarak iki ana gruba ayrılmıştır. Düz cephe örneklerine Isparta kent merkezindeki tescilli evlerde pek rastlanmamaktadır. Bu gruba giren konutlarda cephe hareketleri bulunmamakta ve konuta girişler tretuar seviyesinden sağlanmaktadır. Isparta kent merkezinde bulunan tescilli evlerin çoğu hareketli cepheler sınıfına girmektedir. Bu sınıflandırma bina giriş cephelerine göre yapılmış olup, iki alt başlığa ayrılmaktadır. Geleneksel Isparta evleri arasında hareketli ve katlı cephelere rastlanmaktadır. Hareketli cepheler ise kendi içerisinde yükseltilmiş girişli cepheler ve çıkmalı cepheler olarak iki gurup olarak incelenmiştir²⁴⁸.

Kayalı’nın incelemesinde düz cepheli ev örneklerine Isparta il merkezindeki tescilli evlerde pek rastlanmamakta, incelenen 58 adet örnekten sadece birisinde düz cephe görüldüğü belirtilmektedir. Bu konutun cephe hareketleri bulunmamakta ve konuta giriş yol seviyesinden sağlanmaktadır. Örnekte verilen ve çalışmalarımızda Katalog bölümünde yer alan Isparta Belediyesi’ne (Katalog 112) ait düz cepheli evin; bodrum katı iri moloz taş duvardan yapılmış olup, ev bir bodrum ve bir zemin kattan oluşmaktadır. İç mekânın süslemeleri oldukça zengindir. Ev mekân hacimleri olarak çok küçüktür. Zemin katında toplam iki odası bulunmaktadır. Zemin kat duvarları bağdadi olarak yapılmıştır²⁴⁹.

(245) Celal Esat Arseven, *Türk Sanatı*, Cem Yayınları, B. Y. Y., 1988, s. 108.

(246) Cephede katları sınırlandıran ahşap veya taş unsura ‘kat silmesi’ ya da ‘kat bölgesi’ denilmektedir. Bkz. Reha Günay, “Konutlar”, *Elmalı ve Yöresel Mimarlığı*, Ege Yayınları, İstanbul, 2008, s. 84.

(247) İki kat arasını sınırlandıran silmeye ‘korniş’ adı verildiği görülmektedir. Bkz. M. Ali Esmer, *a.g.e.*, s. 69.

(248) Buğra Kayalı, *Isparta Kent Merkezinde Bulunan Sivil Mimarlık Örneklerinin Günümüzdeki Durumları, Koruma Sorunları ve Değerlendirme Önerileri*, SDÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2005, s.32.

(249) Buğra Kayalı, *a.g.e.*, s. 34.

Buna karşılık Isparta il merkezinde bulunan eski evlerin yaklaşık tamamı hareketli cepheler grubundadır. Bu gruplandırma bina giriş cephelerine göre yapılmıştır. Kendi içerisinde yükseltilmiş girişli cepheler ve çıkmalı cepheler olmak üzere iki başlık halinde incelenmektedir.

Yükseltilmiş girişli konutlar; zemin kotuna basmakla ulaşılan konutlar olduğu, bu konut tiplerinin de bodrum üzeri tek katlı ve bodrum üzeri iki katlı konutlar olarak görüldüğü belirtilmektedir.

Girişin zemin kattan sağlandığı, bodrum üzerine yapılmış bir katlı konutlarda giriş; tretuar kotundan birkaç basamakla çıkılarak sağlanmaktadır. Genellikle bodrum katları yüksekliklerinin yarısı kadar zeminden yükselmektedir.

Tescilli konutlar arasında yüksek kottan girişi sağlanan, bodrum üzeri iki katlı konutlar da bulunmaktadır. Bu konutlarda, zemin döşemesi yükseltildiği için, bodrum katla tabii zemin kotundan yukarıda bulunmaktadır.

İncelemelerimizde giriş cephesinde herhangi bir cumba hareketi bulunan tescilli evler, çıkmalı cepheler sınıfına girmektedir. İki ve üzeri kata sahip olan evlerin hepsinde çeşitli cumbalara rastlanmakta ve cumbalar, cephenin her iki yanında bulunduğu gibi girişin üzerinde tek bir cumba olarak ta karşımıza çıkmaktadır. Bu kapalı çıkmaların pencere düzenleri de cephenin bir devamı gibi görünmektedir. Çoğu örnekte cumba kenarlarında çeşitli motifleri bulunan ahşap yada taş köşebentler bulunmaktadır. Genellikle cumba altlarında, ahşap tavan döşemeleri gibi süslemelere rastlamak mümkündür. Cumba önlerinde ise düz ahşap alınlıklar olabildiği gibi süslemeler bulunan ahşap cumba alınlıkları da vardır.

Söz konusu incelemede çıkmalı cephelerde iki katlı örneklere daha çok rastlandığı belirtilmektedir. Yine iki katlı konutlarda giriş kaldırım kotundan sağlanmaktadır. Bu yapılarda cumba orta ya da yan sofanın sonunda bulunmaktadır.

İki katlı konutlara göre sayıları oldukça fazla olan bodrum üzerine iki katlı inşa edilen konutların girişleri düzayak olabildiği gibi yükseltilmiş girişli de olabilmektedir. Çıkmalar ikinci katta sofanın bir uzantısı gibi yola doğru uzanmaktadır. Sofanın bir parçası olabildiği gibi cumbalar, kapatılarak sofaya açılan bir mekan olarak ta kullanılabilir. Bu konutlarda cumbalar, cephenin her iki yanında bulunabildiği gibi cephenin bütün yüzünü kapladığı görülebilmektedir²⁵⁰.

Süleyman Demirel Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi'nin yapmış olduğu bu incelemelerde, evlerin cephelerindeki hareket durumu ve kat sayılarının kıstas alındığı ve daha farklı bir ayırma gidildiği görülmektedir. Bunların dışında Mimar İbrahim Özay ise bundan yaklaşık 20 yıl önce yaptığı incelemelerde Isparta evlerini yerel olarak ayırmıştır.

İbrahim Özay'a göre Isparta evleri kendi içerisinde ağa evleri ve hanaylı evler olmak üzere iki ana başlığa ayrılmakta; yaşantıya uygun olarak ağa evleri tahtani ve fevkani olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Tahtani olanlar, ağaya hizmet eden uşak, seyis v.b. kişilerin ikamet ettikleri avluya bakan tek sıra odalardan oluşmakta, tahtani odalara avludan açılan kapılardan girilmektedir. Ayrıca hanayda güneye bakan cephede bir abdestlik yer almaktadır. Bu abdestlik ünitesinin burada yer alışı, mutfakta herhangi bir irtibatının bulunmasındandır²⁵¹. Evlerde erkeklerin bulunduğu zamanlarda bu odalara kadınlar oturur erkekler ise fevkani hanayda oturmaktadırlar. Bu da bir tür haremlik-selamlık uygulaması olarak görülebilir. Ağa evlerine örnek olarak Böcüzade Süleyman Efendi'nin Evi, Tahir Paşa ve Demiralay Konağı gibi yapılar örnek olarak gösterilmektedir²⁵². Ancak bahsi geçen Böcüzade Süleyman Efendi'nin evi günümüzde mevcut değildir²⁵³.

(250) Ali Türk, a.g.m., s. 276.

(251) <http://www.2de1.net/arsiv/t-87040.html> 22-03-2008.

(252) 2003 Isparta, a.g.m., s. 208.

(253) Isparta'nın tarihçesi ile yakından ilgilenen ve Isparta'nın yakın geçmişine vakıf olan emekli lise müdürü Sümer Şenol ile yapılan sözlü görüşme-

Hanaylı evler ise orta sınıf evlerdir. Hanaylı evler, alt hanay ve üst hanay olarak iki kısımdan oluşur. Alt kısımda ahır ve alt eve açılan kapılar vardır. Üst hanayda ise, birinci tip evlerde olduğu gibi iç odalara açılan kapılar vardır. Bu odalar günlük yaşantının geçtiği yerlerdir. Yine güneye bakan kısımda bir abdestlik yeri vardır²⁵⁴.

2.1.1. İki Katlı Evlerde Cephe:

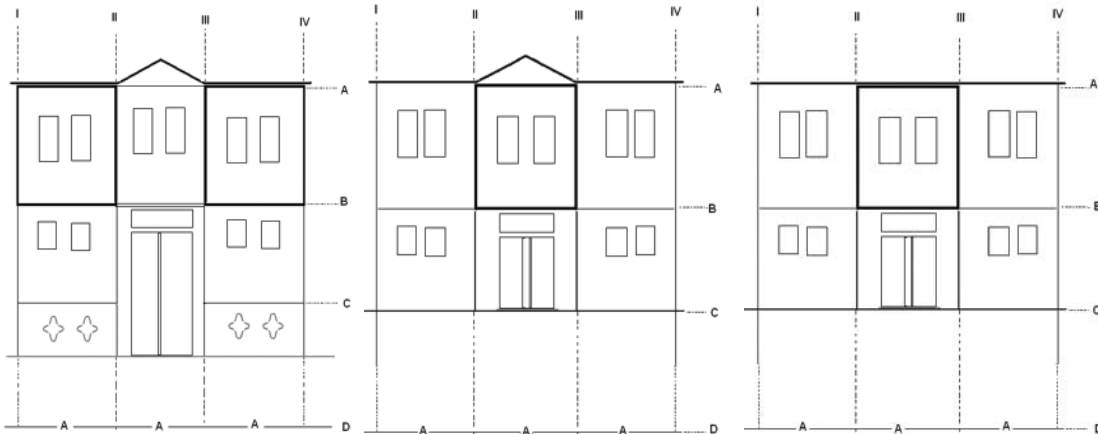
Kaynaklarda Türk evinin en az iki katlı olduğu, üst katının yaşama katı olarak belirgenleştiği, zemin katının adeta bir sur duvarı gibi sağır, yüksek ve kargir olduğu belirtilmektedir²⁵⁵. İki katlı evlerin geleneksel mimarimize uygun oldukları anlaşılmaktadır. Isparta evlerinin değişik açılardan incelenmesi mümkün görünmektedir. Ancak her ne açıdan incelenirse incelenirse bütün Isparta evlerinin belli kıstaslara göre gruplandırılması mümkün olmamaktadır. Şöyle ki, evler çok değişik özelliklere sahiptir. Ancak büyük çoğunluğu oluşturan evlerin belli başlıklar altında anlatılması, bunun yanında istisnayı oluşturan tiplerden de bahsedilmesi uygun olacaktır. Isparta evlerinde cepheler iki bölüm halinde incelenebilir. Bunlar; iki katlı olup, üst katlarında çıkması bulunmaktadır. Bu tip evlerde genellikle zemin katta ortada dikdörtgen formlu bir giriş kapısı bulunmaktadır. İki katlı ve çıkmalı olanlar yine iki yandaki yaşama birimleri çıkma yapanlar ve ortadaki sofa birimi çıkma yapanlar olmak üzere kendi içinde ikiye bölüme ayrılmaktadır. İki katlı ve çıkmalı tipik ev örnekleri şu şekilde gruplandırılabilir;

1-Çift cumbalı ve üçgen alınlıklı evler: Katalog 1, 12, 47, 48, 49, 81, 133'deki evler (Levha 97).

2-Ortada tek cumbalı ve üçgen alınlıklı evler: Katalog 10, 13, 50, 72, 83, 84, 99, 103, 104, 105, 123, 128, 129, 156'deki evler (Levha 98).

3-Ortadan tek cumbalı alınlıksız, düz saçaklı evler: Katalog 7, 18, 27, 31, 37, 42, 54, 101, 107, 124'deki evler (Levha 99).

Gösterilen evlerin dışında Isparta'da cumbası yandan çıkma yapan ya da ikinci katı cephe çıkması yapan evler de bulunmaktadır. Bunlara ait çizimler aşağıda verilmiştir. Ancak bu ev tiplerine diğer örnekler kadar sıklıkla rastlanılmamaktadır. Bu evler şu şekilde gruplandırılabilir;

Levha-97: Çift cumbalı, üçgen alınlıklı ev (Çizim D. Demirci) (A=±3.5 m.).

Levha-98: Ortadan tek cumbalı, üçgen alınlıklı ev (Çizim D. Demirci) (A=±3.5 m.).

Levha-99: Ortadan tek cumbalı, düz saçaklı ev (Çizim D. Demirci) (A=±3.5 m.).

de; Böcüzade Evi'nin Çarşı Polis Karakolu olarak bilinen yerde, cadde üzerinde olduğu, ancak yıllar önce yıkıldığı ve yerine işhanı yapıldığı söylenmiştir.

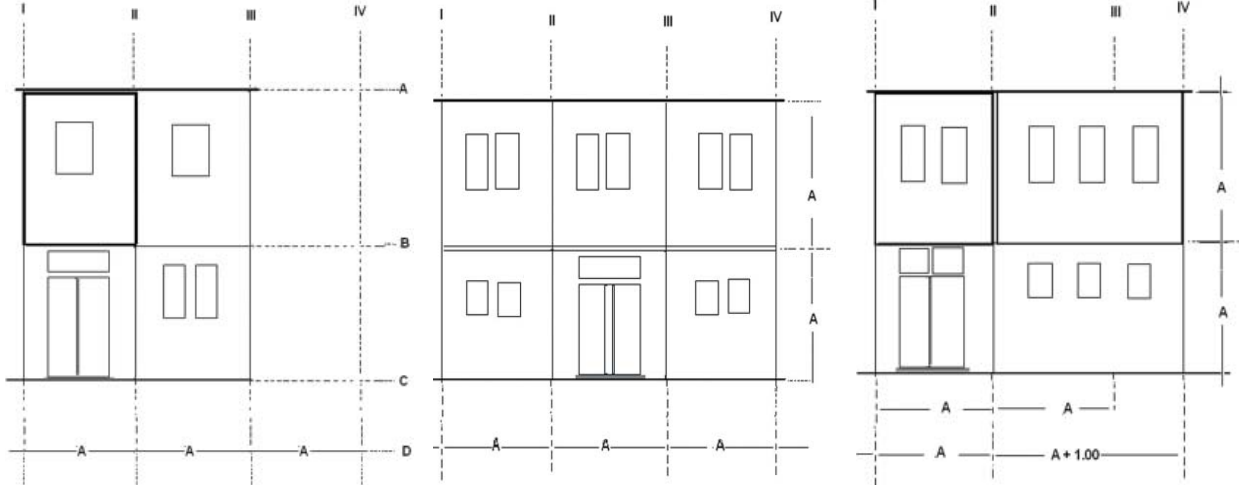
(254) 2003 Isparta, a.g.m., s. 208.

(255) Reha Günay, a.g.e., s. 14.

1-Yandan tek çıkmalı, düz saçaklı ve tek pencereli evler: Katalog 20, 37 ve 147’de yer alan evler (Levha 100),

2-Cephe çıkmalı, düz saçaklı evler: Katalog 32, 36, 59, 61, 118, 119, 132 ve 138’de yer alan evler (Levha 101),

3-Yandan tek cumbalı, düz saçaklı, iki veya daha fazla pencereli evler: Katalog 30, 35, 39, 66, 67, 68, 91, 93, 95, 97, 100, 141, 143 ve 145’de yer alan evler (Levha 102).

Levha-100: Yandan tek cumbalı, düz düz saçaklı ev (Çizim D. Demirci) (A=±3.5 m.).

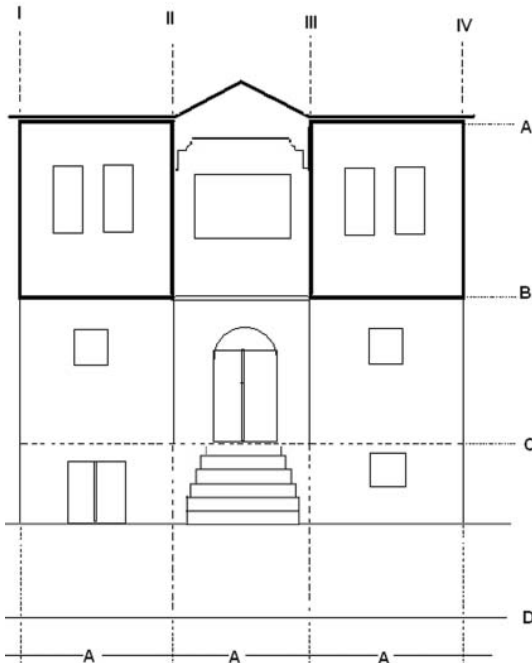
Levha-101: Cephe çıkmalı, düz saçaklı ev (Çizim D. Demirci) (A=±3.5 m.).

Levha-102: Yandan tek cumbalı, iki veya daha fazla pencereli ve düz saçaklı ev (Çizim D. Demirci) (A=±3.5 m.).

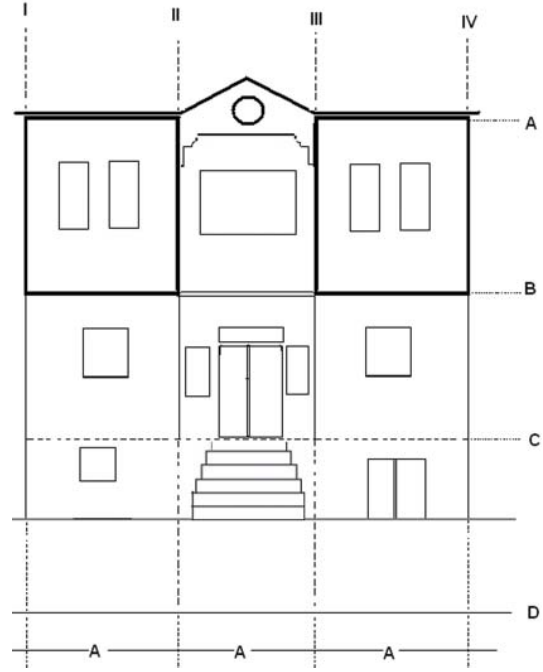
Isparta’da yöresel anlayışta cephe düzenleri dikkate alınarak “Zengin Evi” olarak adlandırılan iki katlı ve çıkmalı tipik ev örnekleri bulunmaktadır. Böyle evlerin ortadan girişli oldukları, iki katlı olanlarında üçgen alınlık bulunduğu görülmektedir. Üçgen alınlık içerisinde çoğu kez alçı bir madalyon yer almaktadır.

Zengin evleri olarak adlandırılan evlerin içerisinde; Hasan Acar Evi (Katalog 12) ve Dudu-Meral Toka Evi (Katalog 133) Levha 103’de çizimi yapılan evler sayılabilir. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü olarak kullanılan bina (Katalog 1), Muzaffer Evran Evi (Katalog 47), Cemile Başsil-leli Evi (Katalog 48), Mustafa Cengiz Silleli Evi (Katalog 49) ve Tevfik Tatar Evi (Katalog 81) Levha 104’te gösterilen üçgen alınlıklı ve ortası madalyonlu zengin evleri grubuna girmektedir. Isparta’da zengin evi denilen evlerin çizimleri aşağıda verilmiştir²⁵⁶.

(256) Bu evler zengin evleri olarak nitelendirilmektedir. Bkz. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı, “Isparta’da Sivil Mimari Doku Analizi”, Isparta Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Hükümleri, Ankara, 1980, s. 18.

Levha-103: Çift cumbalı, üçgen alınlıklı ev
(Çizim D. Demirci) (A=±3.5 m.)

Levha-104: Çift cumbalı, üçgen alınlıklı ve
madalyonlu ev (Çizim D. Demirci) (A=±3.5 m.).

Osmanlı konutunda odalar 14. ve 15. yüzyıllarda bir dış sofa kenarına sıralanmıştır. Konutların sokak cephesi kapalıdır. Pencere az sayıda ve küçük olup dış sofaya açılmaktadırlar. Önce açık sofası olan evlerde; çok sonraları sofa direkliği camekânla kapatılmıştır. Ahşap çatkı sofa ise ortama daha çok açılmaya imkân vermekte daha çok pencere açılmasına olanak sağlamaktadır. Böyle bir ev iklim denetimini sağlamakta, rutubetli ortamda iyi nefes almakta, nemin yoğunlaşmasına izin vermemekte ve odaların içi fazla nemli olmamaktadır²⁵⁷.

Osmanlı konutunun bu özellikleri anlatılırken adeta Isparta'daki hanaylı evler tarif edilmektedir. Isparta'da hanaylı evler olarak adlandırılan evler, diğer evlere göre daha farklı cephe düzenlerine sahip bulunmaktadır. Çünkü bu evler konum itibarıyla daha büyük alanları kaplarlar ve genellikle doğu-batı doğrultulu dikdörtgen planlıdırlar. Hanay kısımları güney yöne bakmaktadır. Bu evlerde yola bakan cephenin yönü çok süslü değildir. Genellikle yola bakan cephe kuzey yönde olduğundan duvar moloz taş örgüdür. Yola bakan cephelerde oda penceresi veya tepe pencereleri yer almaktadır. Kapılar ise genellikle büyük ölçülerde olup doğrudan avluya açılmaktadır. Bu nedenle hanaylı evlerde cephe düzeni diğer evlerden daha farklıdır. Hanaylı ev sayısı 28 adettir. Bunlardan 2 adedi açık hanaylıdır (Katalog 19, 20, 22, 23, 24, 26, 32, 33, 35, 37, 38, 47, 48, 56, 58, 62, 63, 69, 76, 90, 96, 98, 99, 106, 109, 121, 132, 143).

Isparta evlerinin en eski örnekleri olduğunu düşündüğümüz tipler hanaylı evlerdir. Bu evler hemen hemen birbirinin aynısıdır. Zemin kat taşlık diye bilinen taşlarla kaplı açık hanaylı, üst kat ise kapalı hanaylıdır. Kapalı hanay pencerelerle kaplı olup, tamamen ahşap çatkıdır. Bazen kapalı hanayın her iki ucunda bağdadi tekniğinde yapılmış ve sıvanmış bir ya da karşılıklı birer oda yer alabilmektedir. Hendenlerin Evi (Katalog 106) ve Sarıtepe'nin Evi (Katalog 38) bu tipteki evlerdendir.

2.1.2. Tek Katlı Evlerde Cephe:

Yarım bodrumlu, üzerine tek katlı ve ortadan girişli, evler de sıkça uygulanmıştır. Bu tip evler yine kendi içerisinde düz cephe düzenleri, girişi içeriye çekilmiş ve arkadan çıkma yaptığı cephe düzenleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

(257) Reha Günay, a.g.e. s. 59-62.

Her iki cephe düzeninde, iki yan aksın yaşama birimleri ikişerli pencere düzenine sahiptir. Ancak ortadaki aksın üstünde bulunan sofa birimi iki pencereli olabildiği gibi tek büyük kare formlu pencereli de olabilmektedir. Orta akstaki giriş kapısına ulaşan merdiven yanda ya da ortada yer alabilmektedir²⁵⁸.

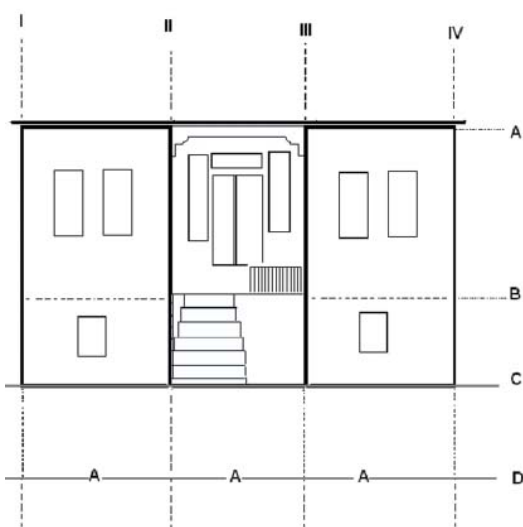
Tüm cephede saçaklar önemli bir yer tutmaktadır. Saçakları da kendi içerisinde;

- 1- Düz saçaklı cepheler,
 - a- Ortadan girişli ve ortadan merdivenliler,
 - b- Ortadan girişli ve yandan merdivenliler,
- 2- Orta ünite üçgen alınlıklı cepheler,
 - a- Ortadan girişli ve ortadan merdivenliler,
 - b- Ortadan girişli ve yandan merdivenliler,
- 3- Orta ünite yarım daire alınlıklı cepheler,
 - a- Ortadan girişli ve ortadan merdivenliler,
 - b- Ortadan girişli ve yandan merdivenliler.

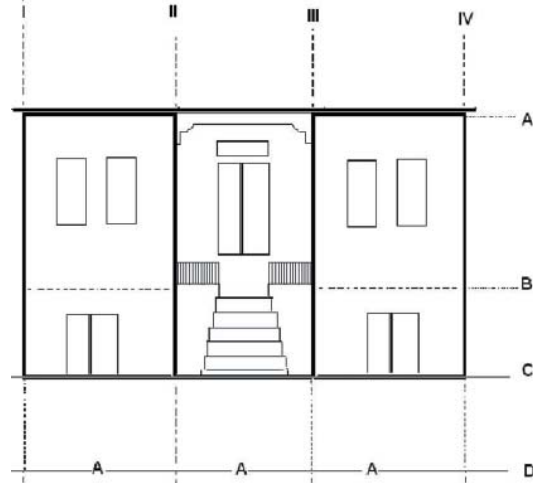
olmak üzere üç ana başlığa ve bu ana başlıklardan her birisi ikişer alt başlığa ayırabiliriz.

1- Düz saçaklı olan evlerin içerisinde; ortadan girişli ve yandan merdivenli bir ev tipine Isparta il merkezinde rastlanılmamıştır (Levha 105). Buna karşılık düz saçaklı evlerden ortadan merdivenli tek örneğin Fadime Düzenli Evi (Katalog 102) olduğu görülmektedir. Fadime Düzenli Evi yüksek girişlidir (Levha 106). Eyüp Bey'in Evi (Katalog 125) ise düz çatılı ve tek katlı ev olmakla beraber ortadan düzayak girişlidir. Bu nedenle Isparta'da tek katlı evlerin içerisinde düz çatılı tipte olanlar pek beğenilmemiş ve böyle bir ev bir iki örnek haricinde yapılmamış denilebilir.

Yan ve arka cepheler; ön cephedeki 3.50 x 3.50 metre ölçülerindeki üniteler burada da görülmektedir. Üst katta ikili pencere düzeni vardır. Alt katlarda küçük kare forma yakın pencereler vardır. Bahçe yönünde zemin katta bir servis kapısı bulunmaktadır.

Levha-105: Yandan merdivenli ve ortadan girişli ev (Çizim D. Demirci) (A=±3.5 m.).

Levha-106: Ortadan merdivenli ve ortadan girişli ev (Çizim D. Demirci) (A=±3.5 m.).

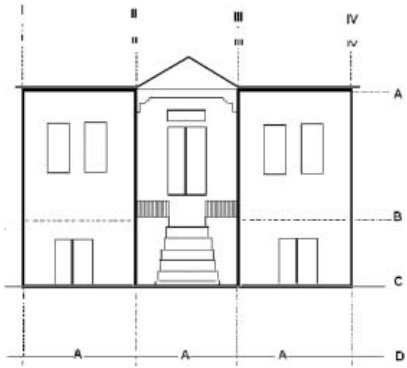
(258) Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı, a.g.e., s. 17.

2-Şaban Karadağ Evi (Katalog 4), Hüseyin Baykara Evi (Katalog 11), Kayhan Konur Evi (Katalog 14), Gülşen Güllü Evi (Katalog 28), Ahmet Çelik Evi (Katalog 29), Fatma Süheyla Açıklın Evi (Katalog 43), Melihat Zeynelgil Evi (Katalog 46), Halis İşbaran Evi (Katalog 82), İskender Mahallesi 1308 sokaktaki ev (Katalog 87), Neriman Görgülü Evi (Katalog 122), Sermet mahallesi 1208 Sokakta bulunan ev (Katalog 131) ile Hasan Çoban Evi (Katalog 137) Levha 107 olarak gösterilen tek katlı, üçgen alınlıklı, ortadan girişli ve ortadan merdivenli ev grubuna girmektedir.

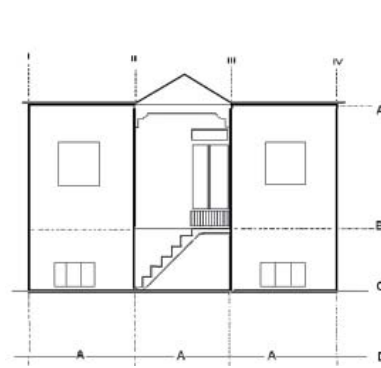
Kıymet Dolmacı Evi (Katalog 3), Zehra Gümüş ve Zehra Ülker Evi (Katalog 44), Aydın Gökmen Evi (Katalog 52), Gülay Yıldırım Evi (Katalog 89) ve Kurtuluş Mahallesi Cevizli Sokaktaki ev (Katalog 127) Levha 108 olarak gösterilen tek katlı, üçgen alınlıklı, ortadan girişli ancak yandan merdivenli evlerdendir.

Bazı evlerde iki adet ahşap sütun evin giriş sahanlığını cephede üçe bölmektedir. Böyle evlerden üç adet tespit edilmiş bulunmaktadır. Doğancı Mahallesi 2312 Sokak'ta bulunan ev (Katalog 30), Hasan Hüseyin Toka Evi (Katalog 134) ve Erol Eriş Evi (Katalog 40) Levha 109'da çizimi gösterilen gruptandır. Ancak burada sütunların taşıyıcı özelliğinden çok dekoratif oldukları düşünülmektedir. Giriş sahanlığının üçe bölünmesi cephedeki masifliği oldukça azaltmaktadır. Evler belli bir bölgede yoğunluk kazanmamakta, değişik mahallerde karşımıza çıkabilmektedirler. Aşağıda verilen örnekler değişik mahallelere aittir. Ancak bu tip evlere Isparta'da fazla rastlanmamaktadır.

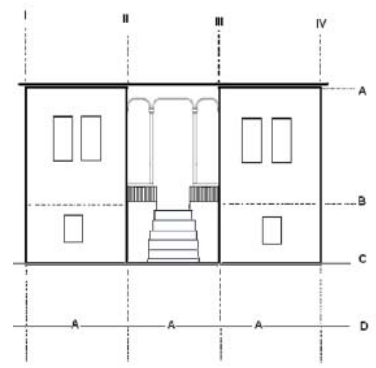
Kullanılan sütunlar tamamıyla ahşaptır. Bazılarında sütunlar arasında basık kemerler oluşturularak evin cephe süslemesine zenginlik katılmıştır. Giriş sahanlığının üzerinde üçgen alınlığın bulunması genel bir uygulama gibi görünmektedir. Doğal olarak merdivenler ve giriş kapısı evin cephe aksının ortasında bulunmaktadır (Levha 110, 111 ve 112).

Levha-107: Tek katlı, üçgen alınlıklı ve ortadan merdivenli ev çizimi (Çizim D. Demirci) (A=± 3.5 m.).

Levha-108: Tek katlı üçgen alınlıklı ve yandan merdivenli ev çizimi (Çizim D. Demirci) (A=± 3.5 m.).

Levha-109: Ortadan merdivenli ve ortadan girişli ev çizimi (Çizim D. Demirci) (A=± 3.5 m.).

Levha-110: Doğançı Mahallesi 2312 Sokakta bulunan evin (Katalog 30) girişi.-cepheden-

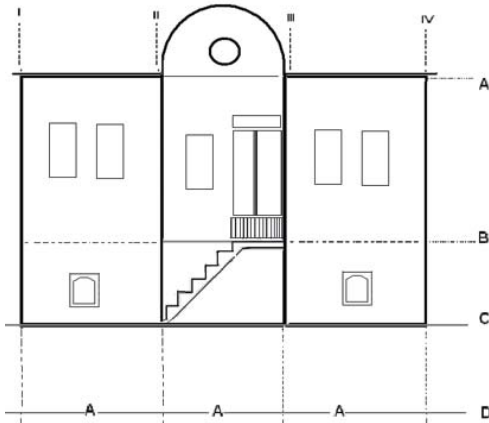

Levha-111: Hasan Hüseyin Toka Evinin (Katalog 134) girişi.-cepheden-

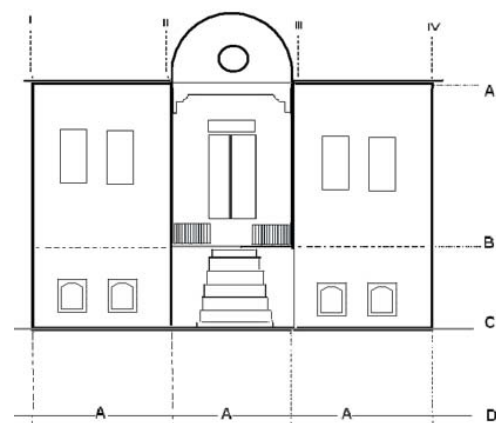

Levha-112: Erol Eriş Evinin (Katalog 40) girişi.-cepheden-

3-Yuvarlak alınlıklı evler de diğerleri gibi kendi içerisinde iki alt başlıkta incelenebilmektedir. Yapılan incelemelerde tespit edilebilen yuvarlak alınlıklı ev sayısı dört adettir. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası (Katalog 8), Aydın Gökmen Evi (Katalog 52) Şükrü Gülşen Evi (Katalog 136) Levha 113’de gösterilen ortadan girişli ve yandan merdivenli evlerdendir. Toru Mehmet Güncan Evi (Katalog 5) ise Levha 114’de gösterilen tek katlı, yuvarlak alınlıklı, ortadan girişli ve ortadan merdivenli ev tiplerindedir. Isparta’daki tek katlı evlerin yapılan incelemesinde; üçgen alınlığın muhtemelen cephedeki masifliği gidermesinden dolayı en fazla rağbet gören tiplerin girişi içeriye alınmış, yüksek girişli ve üçgen alınlıklı tipteki evler olduğu görülmektedir. Isparta’da tek katlı ve yuvarlak alınlıklı bu evlere de “Zengin Evi”²⁵⁹ adı verildiği anlaşılmaktadır. Evler büyük boyutlarda değildir. Görüntü olarak belki daha farklı ve çatı saçakları daha süslü olduğundan bu ismin verildiği tahmin edilmektedir. Ancak, bu tip evlerden de çok fazla yapılmadığı ve bu cephe tipinde olan evlerin yapımındaki masrafların diğer evlerden daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Levha-113: Tek katlı, yuvarlak alınlıklı, ortadan girişli ve yandan merdivenli ev çizimi (Çizim D. Demirci) (A=±3.5 m.).

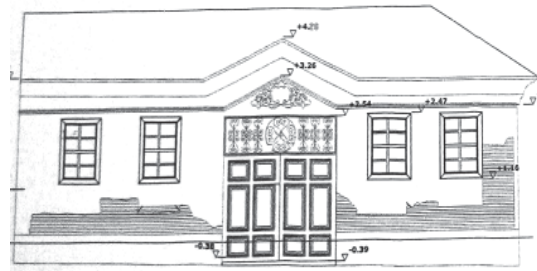
Levha-114: Tek katlı, yuvarlak alınlıklı, ortadan girişli ve yandan merdivenli ev çizimi (Çizim D. Demirci) (A=±3.5 m.).

(259) Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, *a.g.e.*, s. 18.

Isparta Belediyesi'ne ait olan evin (Katalog 112) cephe düzeni ise diğerlerine hiç benzemektedir. Bu ev, Eyüp Bey'in Evi'nde (Katalog 125) olduğu gibi düz girişlidir. Ancak daha da farklı bir özelliği ise her iki cephesinin de hareketsiz olmasıdır. Ev iç sofalı olup toplam iki odadan oluşmaktadır. Bodrum katı da bulunan evin bu katına dar bir boşluktan adeta sarkarak girilmektedir. Bodrum katının pek işlevi olmadığı yani devamlı kullanılan bir kat olmadığı anlaşılmaktadır. Üçgen alınlıklı ve girişin her iki yanında yer alan birer odası bulunması, odalara ait dikdörtgen formlu pencereler Isparta evinin tipik özellikleridir. Ancak diğer tek katlı evlerde olduğu şekilde evin girişi içeriye çekilmemiştir. Bu evin arka tarafında Tahir Paşa Konağı bulunmaktadır. Yapılan incelemelerde evin konağa hizmet eden uşak, seyis ve hizmetçi gibi kimselere ait olduğu söylenmektedir. Bu nedenle evin farklı bir işlevi bulunduğunu da unutmamak gerekir²⁶⁰ (Levha 115 ve 116).

Levha-115: Isparta Belediyesine ait evin (Katalog 112) giriş cephesinden görünümü.

Levha-116: Isparta Belediyesine ait evin (Katalog 112) cephe çizimi (Çizim S. Toğanaş).

2.1.3. Evlerdeki Arka Cephe Hareketleri:

Isparta'da evlerin arka cepheleri genellikle hareketsizdir. Ancak bazı evler bu kuralın dışına çıkmaktadır. Isparta'da girişi içeriye çekilmiş olan tek katlı evler ile sokağa tek ve çift cumba ile çıkma yapan evlerin bahçe yönüne bakan arka kısımlarında bazen tek çıkma bulunabilmektedir. Arka cephelerdeki hareketler düz bir cumba ile olabildiği gibi, küçük çıkmalar biçiminde de kendini göstermektedir. Bazı evlerde arka cephelerde günümüz şartlarına ayak uydurmak amacıyla çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bu nedenle bazı evlerde arka cephenin eski durumunun nasıl olduğu hususunda bir fikir yürütmek oldukça zor olmaktadır. Evlerin arka yöndeki bahçelerine doğru yapmış oldukları bu çıkmalar iki ana başlık halinde incelenebilir;

- 1-Tek katlı evlerde arka cephe hareketleri,
- 2-İki katlı evlerde arka cephe hareketleri,
 - a-Yol cephesinde tek cumbası bulunan evler,
 - b-Yol cephesinde çift cumbası bulunan evler,
 - c-Yol cephesi düz ya da cumbasız olanlar.

Tek katlı evlerden Kayhan Konur Evi (Katalog 14), Gülşen Güllü Evi (Katalog 28), Doğan-
cı Mahallesi 2312 Sokakta bulunan ev (Katalog 30), Erol Eriş Evi (Katalog 40), Zehra Gümüş
ve Zehra Ülker Evi (Katalog 44), Melihat Zeynelgil Evi (Katalog 46), İskender Mahallesi İnce
Sokak'taki ev (Katalog 87), Gülay Yıldırım Evi (Katalog 89), Kurtuluş Mahallesi Cevizli Sokak
(Katalog 127), Hasan Hüseyin Toka Evi'nin (Katalog 134) bu şekilde arka cephesi hareketlidir.

(260) Ev, 2006 yılında yanarak tamamen yok olmuştur.

İki katlı tek cumbalı evlerden Çelebiler Mahallesi, 1414-1451 Sokak'ta bulunan ev (Katalog 18), Mustafa Güllü Evi (Katalog 27), Müşerref Büyüksilleli Evi (Katalog 99), Niyazi Anlı Hali-loğlu Evi (Katalog 101), Kurtuluş Mahallesi Çayboyu Cadde'de bulunan ev (Katalog 124), Eşref Karcan Evi (Katalog 123) ve Sermet Mahallesi 1208 Sokak'ta bulunan ev (Katalog 129) tek cumbalı olup arka cephesinde çıkma vardır.

Yol cephesinde çift cumbaya sahip evlerden Haştemoğlu Evi (Katalog 41), Fahrettin Uğurcan Evi (Katalog 73), Hasan Uğurcan Evi (Katalog 75) ve Nuri Karataş Evi'nin (Katalog 79) arka cephesinde çıkmaları vardır. Yol cephesi hareketsiz veya cumbasız olan evlerden Çelebiler Mahallesi 1410 Sokak'ta bulunan ev (Katalog 15) ve Tevfik Turak Evi'nin (Katalog 85) diğer evlerden farklı olarak ön cephelerinde cumbaları yoktur. Ancak arka bahçeye bakan cephelerinde birer cumbaları bulunmaktadır.

Bununla beraber iki katlı evlerden gönyeli çıkmalara sahip olanlarda da arka bahçeye bakan cephelerinde böyle bir uygulamanın yapıldığı görülmektedir. Yani sokağa bakan cephe gönyeli çıkma yaparken evin arka bahçesine doğru bakan tek düz cumba yer almaktadır.

Erol Eriş Evi'nin (Katalog 40) sokak cephesinde girişi yükseltilmiş ve içeriye çekilmiş, arka cephede ise bir çıkmaya sahiptir (Levha 117). Doğanca Mahallesi 2312 Sokakta bulunan ev de (Katalog 30) aynı bu şekildedir (Levha 118). Girişi içeriye alınmış tek katlı evlerin genellikle arkaya çıkma yaptıkları görülmektedir. Gazi Kemal Mahallesi, 1307-1308 Sokak, 16 numarada (Katalog 69) gösterilen ev bu şekildedir. Ev iki katlı olup sokak cephesine tek cumba ile çıkma yaparken, bahçeye bakan arka cephesinde yine tek çıkması bulunmaktadır.

İki katlı ve tek cumbalı evlerin içerisinden Çelebiler Mahallesi, 1414-1451 Sokak'taki ev (Katalog 18), yol cephesine tek cumba ile çıkma yaparken arka yönde bulunan bahçesine doğru yine aynı aks üzerinde bir çıkma daha yapmaktadır (Levha 119 ve 120).

Arka yöne yani bahçe yönünde çıkması bulunan evlerin, kat sayılarının ve ön cephelerinin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Ön cephelerin belirleyici bir unsur olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle arka yöne çıkma yapan evlerle ilgili belli bir genelleme yapmak oldukça zor görünmektedir.

Levha-117: Erol Eriş Evi'nin (Katalog 40) kuzey cephesi.

Levha-118: Doğanca Mahallesi 2312 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 30) kuzey cephesi.

Levha-119: Çelebiler Mahallesi, 1414-1451 Sokak'taki evin (Katalog 18) yol cephesi.

Levha-120: Çelebiler Mahallesi, 1414-1451 Sokak'taki evin arka cephesi.

Yol cephesinde çift cumba ile çıkma yapan Nuri Karataş Evi (Katalog 79), bahçe cephesine ahşap sütunlarla desteklenen bir cumbası ile çıkma yapmaktadır. Evin bahçesine bakan arka cephesi de oldukça itina ile yapılmış, süslü ahşap kornişle zemin ve üst kat bölünmüştür (Levha 121 ve 122).

Levha-121: Nuri Karataş Evi'nin (Katalog 79) yola bakan cephesi.

Levha-122: Nuri Karataş Evi'nin bahçe cephesi.

Nuri Karataş Evi'nde rastlanan, evin arka cephesinin de itina ile yapılması gibi böyle bir uygulama Isparta'da pek rastlanılmayan bir durumdur. Çünkü evlerin genellikle yola bakan ana cephelerine önem verilmekte, giriş veya yol cepheleri süslenmekte; buna karşılık diğer cepheler ve özellikle bahçe cephesi tam tersi bir durum sergilemektedir.

Levha-123: Nimet Yazgan Evi'nin (Katalog 9) ön cephesi.

Levha-124: Nimet Yazgan Evi'nin arka cephesi

Gönyeli çıkma yapan evlerde bazen buna benzer durumlar görülebilmektedir. Nimet Yazgan Evi'nin (Katalog 9) yola bakan cephesi üçlü gönyeli çıkma yaparken güney yöne bakan arka cephesi ise tek düz çıkmalıdır (Levha 123 ve 124). Fikret Göksel Evi (Katalog 10) ise arka cephesi açısından diğer evlerden farklıdır. Evin güney cephesi üçlü gönyeli çıkma yaparken kuzey cephesi ise tek düz çıkmalıdır. Evin her iki cephesi de sokağa bakmaktadır. İki ayrı ev olarak kullanılmaktadır. Her iki ev de aynı mahallede bulunmaktadır. Bu iki evin dışındaki diğer gönyeli çıkmalarda arka cepheler düzdür (Levha 125 ve 126).

Levha-125: Fikret Göksel Evi'nin (Katalog 10) ön cephesi.

Levha-126: Fikret Göksel Evi'nin (Katalog 10) arka cephesi.

2.1.4. Alınlıklar:

Isparta'da çok yaygın olan bir uygulama cephede alınlıkların bulunmasıdır. Bu tip cepheye sahip pek çok ev vardır. 147 ev üzerinde yapılan incelemede 51 evin üçgen, 4 evin ise yuvarlak alınlıklı olduğu tespit edilmiştir. Cephesinde alınlık bulunan evlerin bir kısmında alınlığın ortasında

bir alçı madalyon yer almaktadır. Yapılan incelemede 19 evde sözü edilen madalyonun bulunduğu tespit edilmiştir (Katalog 1, 4, 28, 43, 46, 48, 49, 81, 84, 85, 93, 105, 112, 122, 131, 134, 137, 139 ve 142). Pek çok evde ise sonradan yapılan onarımlar nedeniyle alınlıklar kaybolmuştur. Şaban Karadağ Evi (Katalog 4), cephesinde üçgen alınlık olan tipik örneklerden birisidir. Diğeri ise Isparta Belediyesi'ne ait olan (Katalog 112) ev olarak gösterilebilir (Levha 127 ve 128). Geleneksel Isparta evleri ile ilgili yapılan bir incelemede Şaban Karadağ Evi (Katalog 4), Isparta'nın mimari dokusuna uygun olan evlerden birisi olarak belirtilmiştir²⁶¹.

Bununla beraber güney ve doğu yönlerinde üçgen alınlık bulunan iki ev vardır. Turan Mahallesi, Çayboyunda bulunan bu evlerden birisi tek katlı diğeri çift katlıdır ve evler yan yanadır. Muhtemelen aynı ustanın elinden çıkmıştır. Tek katlı olan ev Hasan Hüseyin Toka Evi (Katalog 134), çift katlı olan ev ise Dudu-Meral Toka Evi'dir (Katalog 133) (Levha 129 ve 130).

Levha-127: Şaban Karadağ Evi'nin (Katalog 4) alınlığı.

Levha-128: Isparta Belediye Evi'nin (Katalog 112) alınlığı.

Levha-129: H. Hüseyin Toka Evi'nin (Katalog 134) alınlığı.

Bunlardan farklı olarak, Isparta'da tek uygulama olarak karşımıza çıkan Isparta Belediyesi Kültür Evi olarak kullanılan evin (Katalog 142) yola bakan cephesinde yan yana çift üçgen alınlığın olduğu görülmektedir (Levha 131). Böyle bir üçgen alınlık uygulaması Isparta'da başka bir evin cephesinde görülememiştir.

Zehra Gümüş ve Zehra Ülker Evi'nde de çift alınlık vardır. Ancak bu alınlıklardan birisi evin ön cephesinde, diğeri ise tam bunun tam aksında yani arka cephededir. Isparta'da bu biçimde evin hem ön cephesinde hem de arka cephesinde –aynı aks üzerinde- üçgen alınlık bulunan başka bir eve rastlanmamıştır (Levha 132).

Levha-130: Dudu-Meral Toka Evi'nin (Katalog 133) alınlıkları.

Levha-131: Belediye Kültür Evi'nin (Katalog 142) alınlıkları.

Levha-132: Zehra Gümüş-Zehra Ülker Evi'nin (Katalog 44) arka cephesindeki alınlık.

Yapılan incelemede Isparta'da toplam 4 adet yuvarlak alınlıklı ev olduğu görülmüştür. Bunlar Toru Mehmet Güncan Evi (Katalog 5), İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası (Katalog 8), Aydın Gökmen Evi (Katalog 52) ve Şükrü Gülşen Evi'dir (Katalog 136). Bu evlerin alınlıkları

(261) Durmuş Kaya'nın 4.2.1997 tarihli uzman raporu, Isparta Müze Müdürlüğü arşivi, s. 2.

üzerinde -Şükrü Gülşen Evi hariç- madalyolar vardır. Toru Mehmet Güncan Evi'ndeki madalyon alçı malzeme ile yapılmış olup yüksek kabartmadır. Şükrü Gülşen Evi'nin alınlığında da önceleri kalemişi bir madalyonun yer aldığı, ancak sonraki yıllarda evin boyanması sonucunda bu madalyonun silinmiş olması muhtemel görünmektedir. Çünkü İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü binasında yuvarlak alınlığın ortasında kalemişi bir madalyonun bulunması Şükrü Gülşen Evi'nin de böyle olabileceğini akla getirmektedir. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü binasının alınlığındaki madalyon ile Aydın Gökmen Evi'nin alınlığındaki madalyon motif yönüyle birbirinin aynısıdır (Levha 133, 134, 135, 136, 137 ve 138).

Levha-133: Aydın Gökmen Evi'nin (Katalog 52) alınlığındaki madalyon.

Levha-134: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü binasının (Katalog 8) alınlığındaki madalyon.

Evlerin ortak özelliklerinden birisi saçakları oldukça uzun ve saçak altları ise tamamında ahşap çıtakari işçiliğinde süslemeli olmasıdır. Isparta'da toplam 4 adet bulunan yuvarlak alınlıklı böyle evlerin pek rağbet görmediği anlaşılmaktadır. Bir incelemede Toru Mehmet Güncan Evi (Katalog 5) Isparta'nın mimari dokusuna uygun olan evlerden birisi olarak belirtilmiştir²⁶².

Levha-135: Toru Mehmet Güncan Evi'nin (Katalog 5) alınlığı.

Levha-136: Aydın Gökmen Evi'nin (Katalog 52) alınlığı.

(262) Durmuş Kaya, a.g.e., s. 2.

Levha-137: İl Kùltür Turizm Müdürlüğü binasının (Katalog 8) alınlığı.

Levha-138: Şükrü Gülşen Evi'nin (Katalog 136) alınlığı.

Fadime Düzenli Evi'nin (Katalog 102) girişı içeriye alınmış ve yüksek girişli olmasına rağmen benzer evler gibi üçgen ya da yuvarlak alınlığı bulunmamaktadır. Ev düz saçaklı ve yüksek girişli olması yönüyle diğer tek katlı evlerden ayrılmaktadır.

2.1.5. Farklı Cephe Uygulamaları:

İki katlı ve yarım bodrumlu olan üç evin cephe düzeni açısından birbirlerine çok benzedikleri görölmektedir. Evler ikisi aynı mahallede, birisi farklı mahallededir. Cephe düzeni ve plan yönüyle benzedikleri kadar üzerlerindeki altın yaldızlı süslemelerin de neredeyse aynı oldukları görölmektedir. Evler çift cumbalı ve cumbaların arası üçgen alınlıklıdır. Giriş sahanlıklarının tavanında, üçgen alınlıklarda altın yaldızlı madalyonlar ve stilize bitkisel süslemelerin olduğu görölmektedir. Bu evlerden birisi Cemile Başsilleli'ye aittir (Katalog 48). Ev şu anda mevcut değildir. Yanarak yok olmuştur. İkinci ev yine buna yakındır hemen bir arka sokağındadır. Ev Mustafa Cengiz Silleli'ye (Katalog 49) aittir. Bu ev de maalesef aynı akibete uğramış ve yangın sonucu tamamen yok olmuştur. Üçüncü ev ise, mülkiyeti Sıdıka Tatar ve Tefvik Aksoy adına kayıtlı olup (Katalog 81) halen ayakta ve sağlamdır. Ayakta kalan bu ev, bize diğerleri hakkında da yeterince bilgi vermektedir (Levha 139, 140 ve 141).

Levha-139: Cemile Başsilleli Evi'nin (Katalog 48) cephesi.

Levha-140: Mustafa Cengiz Silleli Evi'nin (Katalog 49) cephesi.

Levha-141: Tefvik Tatar Evi'nin (Katalog 81) cephesi.

Evler birbirine bazı küçük detaylar hariç çok benzemektedir. Bu durum evlerin aynı yılda ya-

pıldıkları ve yapan süsleyen ustalarının aynı kişiler olduğunu akla getirmektedir. Evlerdeki pencere tiplerinin farklı olması ise muhtemelen sonradan yapılmış olan onarımlar neticesindedir. Evler, zengin evi olarak nitelendirilen evler tipindedir.

Isparta'da üç cumbalı ev sayısı çok azdır. Isparta'da iki evde üç cumbalı çıkma olduğu tespit edilebilmiştir. Bunlardan birisi Demiralay Konağı (Katalog 2) diğeri ise Isparta Kültür Eğitim Vakfı'na ait olan (Katalog 51) evdir. Ancak bu ev sonradan ikiye bölünmüş olup kuzey yöndeki tek cumbalı olan kısmı Süleyman Güngör'e aittir. Bu evlerde cumbalar odalara aittir. Cumbalar düz ve payandasızdır. Arada kalan girintiler ise her iki evde de sofaları teşkil etmektedir. Her iki ev de içbükey saçaklı, cumbaları ikişer pencerelidir (Levha 142 ve 143).

Üçer cumbası bulunan ancak Isparta il merkezinde başka örnekleri bulunmayan bu iki evin ustasının da aynı olması muhtemel görünmektedir. Bu usta üç cumbalı evleri Isparta'da fazla uygulama fırsatı bulamamıştır. Ya da evlerin büyük ve fazla masraflı olması dolayısıyla ustaya talep gelmemiş olma ihtimali de bulunmaktadır.

Levha-142: Demiralay Konağı (Katalog 2), ön cepheden görünüm.

Levha-143: Isparta Kültür ve Eğitim Vakfı (Katalog 51) ve Süleyman Güngör Evi (Katalog 68), ön cepheden görünüm.

Isparta Kültür Eğitim Vakfı (Katalog 51) ve Süleyman Güngör Evi (Katalog 68) bitişik durumda olup çatıları tektir. Evin dış cephesinde kalemşi bezemeler bulunmaktadır. Demiralay Konağının ise sonradan dış cephesinin sıvanması ve boyanması sonucu kalemşi süsleme varsa bile kaybolmuş olabileceği akla gelmektedir. Çünkü Isparta'da bu tip büyük ve içbükey saçaklı evlerin dış cephesinde Rumi motifli kalemşi süslemeler sıkça görülmektedir. Yine yapılan incelemelerde Isparta Kültür Eğitim Vakfı (Katalog 51) binası Isparta'nın mimari dokusuna uygun olan ev olarak belirtilmiştir²⁶³.

Isparta'da evlerin büyük bir çoğunluğu yükseltilmiş girişlidir. 8-10 basamaklı taş merdivenlerle çıkılmaktadır. Buna göre yükseltilmiş girişli olan evlerin geleneksel Türk mimarisinden uzak oldukları anlaşılmaktadır. Bu tipteki evlerin muhtemelen dönemin modası oldukları düşünülmektedir.

Isparta'da sıklıkla görülen evlerin dışında Barok mimarinin bariz bir uygulaması Hüseyin Töngge Evi'nde (Katalog 64) görülmektedir. İki katlı olan bu evde Batıdan ülkemize gelen Barok ve Rokoko üslubunun adeta tüm unsurları uygulanmış gibi görünmektedir. Ev, Isparta'da Barok mimarinin tek örneğini oluşturmakta ve şehir merkezinde yer almaktadır. Düzgün kesme taş ile yapılmıştır. Pencereler başlıklı tiptedir. Ev üç yolun birleştiği köşede bulunmaktadır. Köşeye doğru

(263) Durmuş Kaya, a.g.e., s. 2.

üçgenvari bir daralma yapmaktadır. Köşede ikinci katta pencerenin sövesinde taş kabartma olarak 1930 tarihi yazılıdır. Muhtemelen evin yapım yılıdır. Evin köşesi yuvarlatılmıştır. Burada yar alan yuvarlak balkon ilk dikkati çeken unsurlardan birisidir. Balkonun üzerinde çatıda tek oda vardır. Odanın üzeri soğan tipi kubbe ile örtülüdür.

Hüseyin Töngce Evi'nin (Katalog 64) görülen uygulamanın Isparta'daki kronolojik sıralamada en son tipi oluşturduğu, bu tip Barok ve Rokoko akımlarından etkilenen ve çok süslü galerilere bölünmüş böyle bir cephe örneğinin Isparta'da başka bir evde bulunmaması; evi yapan ustanın muhtemelen Isparta dışından olduğunu düşündürmektedir (Levha 144, 145 ve 146).

Levha-144: Hüseyin Töngce Evi'nin (Katalog 64) çatısındaki kubbesi.

Levha-145: Hüseyin Töngce Evi'nin pencereleri.

Levha-146: Hüseyin Töngce Evi'nin balkonu.

Isparta'da bundan yaklaşık yüz yıl önce Rum ve Ermeni nüfusun bulunduğu kayıtlarda geçmektedir. Rum evleri genellikle kiliselerin etrafında yoğunlaştıklarından, Isparta merkezinde de Çayboyu, Kurtuluş Mahallesi, Doğancı Mahallesi gibi mahallelerde yaşamış olmaları muhtemeldir. Bu mahallelerde bulunan evlerin cephe düzenleri diğer mahallelere göre biraz farklılıklar göstermektedir. Buna göre Gayrimüslimler -iki mahallenin haricinde- Müslümanların yaşadığı mahallelerin dışında yaşamaktadırlar. Kayıtlarda Turan²⁶⁴ ve Emre Mahallelerinde Rumların yaşadıklarından bahsedilmektedir²⁶⁵. Temel ve Emre Mahallelerinde Rumlar Müslümanlarla birlikte oturmaktadırlar²⁶⁶.

Buna karşılık Ermeniler ise 18. yüzyıl sonlarında Isparta'ya gelerek Acemler Mahallesi de denilen Yayla Mahallesi'nde ikamet etmişlerdir. Bu bölgelerde bazı farklı ev mimarisine rastlanılmaktadır. Şöyle ki; bütünüyle düzgün kesme taştan yapılan evler, kesme taşla profillendirilmiş kapılar, bazen giriş sahanlığını cephede üçe ayıran sütunçeler, pek çoğunda cephede yer alan üçgen alınlık ve içbükey saçaklar ilk etapta göze görünenlerdir. Evlerin içerisinde fazlaca süs unsuruna rastlanmamaktadır. Pencere ve kapı söveleri yapım malzemesine uygun olarak taş sövelidir. Dişli taş köşebentler genellikle bu bölgedeki evlerin kapı nişlerinde ve cephe köşelerinde sıkça kullanılmıştır.

Detaylarda ise yüksek kabartma olarak yapılmış alçı tavan göbeklerinin Rum ustaların işi olması muhtemel görünmektedir. Bu kabartmalar kenger yaprağı biçiminde olup, genellikle giriş sahanlıklarının tavanlarında bazen de evlerin oda tavanlarında yer almaktadır. Evlerin düzgün taş

(264) Kayıtlarda Çavuş, Temel, Kemer Mahalleleri olarak geçen üç mahalle de bugün Turan Mahallesi içerisine alınmıştır. Bkz. Sadık Akdemir, *a.g.e.*, s. 85-86.

(265) Muammer Göçmen, *a.g.m.*, s. 233.

(266) Böcüzade Süleyman Sami, *a.g.e.*, s. 29.

malzemeyle sağlam yapılması sonucunda bu tip evler günümüze planları ve cephe düzenleri pek bozulmadan ulaşabilmiştir. Hüseyin Toka Evi (Katalog 134) ve Dudu Meral Toka Evi (Katalog 133) Gayrimüslimlerin yaptığı ve daha önce ikamet ettikleri evlerin içerisinde sayılabilir. Evler Aya Payana -Aya Panaya- Kilisesi'ne çok yakındır. Hüseyin Toka Evi (Katalog 134) tamamen kesme ve düzgün köfke taşlarla inşa edilmiştir. Dudu Meral Toka Evi (Katalog 133) ise üst katın cumbalı olan bölümü bağdadi tekniğinde yapılmıştır. Her iki evde de çift cepheye bakan üçgen alınlıklar mevcuttur (Levha 147 ve 148).

Dudu-Meral Toka'ya ait olan evin doğu yöne bakan üçgen alınlığında 1901 yazısı Latin rakamları olarak boya ile yazılmıştır. O dönemde Arapça rakamlar kullanılmakta iken Latin rakamları ile yazılması dikkat çekicidir. Bu tarih ya sonradan, ya da aynı dönemde Latin rakamlarını kullanmakta olan Rumlar tarafından yazılmıştır. Rum ustaların eskiden beri Latin rakamlarını kullanmakta oldukları bazı eski yazıtlarda görülmektedir²⁶⁷.

Yine kiliseye bu kadar yakın olmasa da diğer bir ev Hasan Çoban Evi'dir (Katalog 137). Ev diğer evlerden farklı olarak tamamen düzgün kesme taşlarla yapılmış olup, tek katlıdır. Cepheye üçgen alınlık ile alınlığın ortasında alçı kabartma kıvrımdallı madalyon vardır (Levha 149).

Levha-147: Hüseyin Toka Evi'nin (Katalog 134) giriş cephesi.

Levha-148: Dudu-Meral Toka Evi'nin (Katalog 133) güney cephesi.

Levha-149: Hasan Çoban Evi'nin (Katalog 137) giriş cephesi.

Bunlarla birlikte Sadık Öncü ve H. Çetin Atman Evi (Katalog 139) iki katlı olup evin zemin kat sofasının sağından ve solundan iki ayrı merdivenle üst kat sofasına ulaşılmaktadır. Bu evde de diğer örneklerde olduğu gibi taş söveli pencereler ve dişli taş köşebentler bulunmaktadır. Evin alınlık içerisindeki alçı kabartma madalyon içerisinde 1935 tarihi bulunmaktadır. Bu tarihte şehirde Rum nüfusu bulunmamaktadır. Ancak bu ev tüm unsurlarıyla farklı bir mimariyi yansıtmaktadır. Tarihin geç mübadeleden sonraki yıllara ait olması, evin sonradan onarım görmüş olma ihtimalini ya da bu sanatı devam ettiren bir ustanın varlığını göstermektedir (Levha 150, 151, 152 ve 153).

Rum konutlarının mimari karakterleri de 19. yüzyılın 2.yarisından itibaren artan bir tempoyla özellikle Ege kıyılarından başlayarak değiştiği, antik ayrıntıların yavaş yavaş bu dönemden sonra konutlara yansıdığı ve kendisini giderek daha belirgin bir biçimde Antik Yunan'la bağlantılı düşünmeye başlayan bir grubun zevkini göstermektedir²⁶⁸.

(267) Isparta Müzesi'nin bahçesinde sergilenmekte olan ve Yunan harfleriyle Türkçe yazılan bazı yazıtlarda 19. yüzyılda Latin rakamlarının kullanılmakta olduğu görülmektedir. Örneğin bir mezar taşı ile Aya Yorgi Kilisesi'ne ait kitabe böyledir. Bahçede yan yana sergilenmektedir.

(268) Uğur Tanyeli, a.g.m., s. 467.

Levha-150: Sadık Öncü ve H. Çetin Atman Evi'nin (Katalog 139) cephesi.

Levha-151: Sadık Öncü ve H. Çetin Atman Evi'nin kuzeydoğu köşesi.

Levha-152: Sadık Öncü ve H. Çetin Atman Evi'nin kuzey cephesi.

Levha-153: Sadık Öncü ve H. Çetin Atman Evi'nin balkonundaki bakır rozetleri.

Bununla birlikte, Müslüman evleri ile Ermeni evlerinin yapıım sistemleri ile tam bir uyum içinde olup toplumun teknolojik imkânlarına bağlı olarak aynı ustalar tarafından yapılandırılan strüktür sisteminde yapısal anlamda herhangi bir farkın bulunmadığı da belirtilmektedir²⁶⁹. Gayrimüslim evlerinin cephe düzeni yönüyle biraz fazla süslemeli oldukları, genellikle düzgün kesme taş malzeme ile yapıldıkları ve bu nedenle muhkem göründükleri anlaşılmaktadır. Bu tip evler şehrin her yerinde bulunmayıp, Aya Yorgi ve Aya Panaya Kiliselerinin etrafında yoğunluk kazanmaktadır. Muhtemelen Rumlara ait oldukları düşünölmektedir. Ama 20. yüzyıl başlarına bile geldiğinde özgün birer Ermeni, Rum veya Musevi evlerinden bahsetmenin zor olduğu, daha çok kendilerini Türklerden farklı kılmayı amaçlamış gibi göründükleri söylenmektedir. Bu nedenle bir kentte kentin Ermeni ve Rum evlerini birbirinden ayırt etmek imkansız olmakla beraber, her ikisi de Türk konutlarından ayrılabilirler²⁷⁰.

İbrahim Özay, Ermeni -Acem- evlerinden bahsederken 17. Asır sonunda 300 kadar Ermeni vatandaşın Isparta'ya Kafkasya'dan gelmesiyle kendilerine öz bir mimariyi de yanında getirdiklerini, fakat bu mimari yalın olarak uygulamayıp, yerleşik halkla beraber yaşamlarının sonucu olarak kompozit bir yapı şekli olarak ortaya çıktığını bu tip evlere "Acem Evleri" denildiğini belirtmektedir. Özay'ın araştırmasına göre bu evlerden 17 adet tespit edilmiş olup, Acem evleri genellikle Çay Boyu, Eski Sümerbank Caddesi ve Kestaneli Sokak civarında yer almaktadır. Özay da, Gayrimüslim evlerinden bahsederken cephelerindeki –genellikle iki cephede- üçgen alınlık, pencere sövelerindeki süslemeler, pencere tiplerindeki farklılıklar gibi aşırı süsleme unsurlarının dikkat çektiğinden bahsetmektedir²⁷¹. Anlatımlarda Ermeni ve Rum evlerinin yaklaşık birbirine benzediği, belirgin bir ayırımın bulunmadığı anlaşılmaktadır. Ermeni evlerinden bahsederken Rum kiliselerinin bulunduğu bölgeler sayılmaktadır. Rumların duvarcı ustası olduğu bilinmektedir²⁷². Yani Rumlar ev yapmaktadırlar. Cengiz Bektaş Antalya evlerinden bahsederken konuştuğu ustaların Antalya'da Kaleiçi'ndeki tüm evleri Rum ustaların yaptığını, yöredeki yapı işlerinin 'mübadele'ye dek Rumların üzerinde olduğunu söylediklerini belirtmektedir. Ancak Rumlar ayrılınca, Türkler zorunlu kalarak yapı işlerini yapar olmuşlardır²⁷³.

(269) Gonca Büyükmihçi, *a.g.e.*, s. 146-164.

(270) Uğur Tanyeli, *a.g.m.*, s. 467.

(271) *Isparta 2003*, *a.g.m.*, s. 213.

(272) Sümer Şenol, *a.g.e.*, 28.

(273) Cengiz Bektaş, *Antalya*, Anadolu evleri Dizisi-2, İstanbul, 2004, s. 117. Eserde ayrıca Antalya evlerini yapan 'Dönme Selim' diye anılan Selim Gülhancıoğlu'nun ustasının Rum Niko isimli şahıs olduğu söylenmekte ve Antalya'da pek çok evi bu ustanın yaptığından bahsedilmektedir. Bkz. *a.g.e.*, s. 120.

Rumların kendi yaşadığı bölgede boy göstermiş olmaları muhtemeldir. Buna karşılık Ermeniler ev yapımından çok el sanatları ile uğraşmaktadırlar²⁷⁴. Bu nedenle Isparta'da bu tür mimarinin tabiri caizse başrol oyuncusu Rum ustalar olmalıdır. Ermeniler de dahil olmak üzere istek doğrultusunda Gayrimüslimlere ait ev mimarisini Rum ustaların yönlendirmiş olmaları akla daha yatkındır. Yani Ermeni evleri diye bir ev tipi Isparta'da görülmemektedir. Hatta daha da ileri giderek bu ustaların Türklere ait bazı evleri de yapmış olabileceklerinden bahsetmek yanlış olmayacaktır. Çünkü Isparta'nın bazı mahallelerinde Rum Evi diyebileceğimiz plan ve cephe tipinde bazı örnekler vardır. Bu evleri gerçek Rum evlerinden ayıran ön önemli unsur muhtemelen ahşap ağırlıklı olmalarıdır.

İbrahim Özay, Isparta ev mimarisinin 1908 yılında sonra değişmeye başladığını, bu değişikliğin sebebinin de şehrin büyük bir deprem geçirmesi ve sonucunda yukarıda bahsettiğimiz kapalı mimariden etkilenerek sakız tipi ev denilen kapalı balkonlu yapıların ortaya çıkmasıyla kendini gösterdiği söylemektedir. Yine bu değişimin sonucunda, tek katlı evler yapılmakta, bu evlere cephe aksının ortasından taş basamaklı merdivenle çıkılmakta, genellikle tek girişin sağında ve solunda birer oda yer almaktadır²⁷⁵.

Buna karşılık farklı cepheye sahip olan diğer bir grubu da hanaylı ya da dış sofalı evler oluşturmaktadır. Türk ev mimarisine uygun olarak yapılan bu ev tipleri tabiat ile iç içedir. Tarımsal faaliyetlerin ve hayvancılığın yapılmasına uygundur. Dış sofalı evlerin etrafında büyük bahçeleri bulunmaktadır. Bu nedenle dış sofalı veya diğer bir deyimle hanaylı tip evlerin tarihsel sıralamada Isparta'daki en eski ev örneği olduğu sanılmaktadır. Yaptığımız incelemede 28 adet hanaylı tipte ev tespit edilmiştir.

2.2. Çıkmalar:

Sokakların belli bir genişlikleri bulunmakta olduğundan sokakta yer alan evlerin bu genişliğe göre düzenlenmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Nemli olması yüzünden hemen hemen hiç oturulmayan zemin kat sokağa göre düzenlendiğinden diğer katlardan daha dar bir alanı bulunmaktadır. Zemin kat duvarları sokağa taşamadığından, bu sorun üst katlarda çıkma yapılması sonucunda çözülmüştür²⁷⁶. Böylece ortaya çıkan çıkma yapma eğilimi tüm bölgelerin karakteristiği olmuştur²⁷⁷.

Çıkmalar cephe düzenini etkileyen en önemli unsurlardan birisidir. Isparta il merkezinde çıkmalar düz cumbalar, gönyeli çıkmalar, kat çıkmaları ve köşe çıkmaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Isparta evlerinde sofa ve odalar çoğunlukla sokağa doğru dikdörtgen formlu cumbalar şeklinde çıkma yapmaktadır. İncelemelerde Isparta'da evlerin büyük çoğunluğunda çıkmalarının altında destek kullanılmadığı yani düz cumbalı oldukları tespit edilmiştir. Bunların kendi içerisinde; tek cumbalı, çift cumbalı ve üç cumbalı olarak üç kısma ayrıldığı görülmektedir. Düz cumbalı evlerdeki cumbalar genellikle cephe ortasından verilmiştir. Cephenin sağından veya solundan verilen çıkmaların sayısı ile köşe çıkmalı evlerin sayısı daha azdır. İncelenen evlerin içerisinde köşe çıkmasına sahip olan evlerin sayısı ise yedi adettir. Bunların dışında kat çıkması yapan evlere de Isparta il merkezinde sıklıkla rastlanılmaktadır.

Çıkma yapan kısımlar ağaçtan kalın konsollarla ya da birbirine paralel veya dik diziler halinde üst üste konulan kirişlere dayanmaktadır. Döşemedeki ahşap kirişlerin uzatılmasıyla taşıtılan çıkmalar, bazen eliböğründeler²⁷⁸ ile desteklenmiş cumbalar bağdadi tekniğinde yapılmıştır.

(274) Sümer Şenol, *a.g.e.*, s. 7.

(275) *Isparta 2003*, a.g.m., s. 213.

(276) Celal Esat Arseven, *a.g.e.* s. 107.

(277) Nur Akın, "Ev", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul, 1997, s. 570.

(278) Çıkmaların alt kısımlarını dış beden duvarına irtibatlanarak destekleyen ahşap destek unsurları Eliböğründe adını almaktadır.

Tamamıyla ahşap malzeme ile yapılmış cumbalar çok nadir görülmektedir. Eliböğründesi olan bazı örneklerde ise dekoratif kullanımın söz konusu olduğu, eliböğründelerin taşıyıcı bir işlevinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Isparta’da cumbaların altında yapılmış destek sistemine pek rastlanılmamaktadır. Yani çoğunlukla cumbalar konsol ve kirişlerin üzerine oturtulmaktadır. Ama bazı nadir örneklerin incelenmesinde cumbaların altında eliböğründelerden çok, bağdadi dolgu ile yapılmış destekler bulunduğu görülmektedir. Cumba cephelerinde genellikle iki, yanlarda ise birer pencere bulunmaktadır. Yanlardaki pencereler çoğu zaman daha dar dikdörtgen formludur. Cephe-lerde bazen büyük kare formlu pencerelerin de kullanıldığı olmaktadır. Kısaca eski Isparta evleri incelediğinde çıkmalar, oda genişliğince, normal çıkma tipinde ve konsol kiriş taşıyıcı sisteminde yapılmışlardır. Çıkma köşelerinde bulunan toskan dorik tipindeki ahşap köşe pervazları bazen ikişer yivli bazen de üçer yivlidir. Çoğu zaman çıkmaların altında bir ya da iki sıra ahşap süsleme bordürü bulunmaktadır. Isparta’da kat çıkması yapan evlerin sayısı da bir hayli fazladır. Ancak birbiri üzerinden sokağa taşan cumba tipine ise rastlanılmamıştır.

2.2.1. Tek Çıkma Tipleri:

Isparta’da evler bazen sokak yönüne, bazen de bahçe yönüne çıkma yapmaktadır. Bu çıkmalar çoğunlukla üst kattan dışarıya doğru taşan tek cumbalar şeklindedir. Bazı çıkmalar ise evin zemin katı ile birlikte üst katın cephe olarak taşması şeklinde kendini göstermektedir. 147 adet evin incelemesinde; evlerden 97 adedinin çeşitli yönlere çıkma yaptığı anlaşılmıştır. Bu sayının içerisinde tek katlı evlerde bahçe yönüne yapılan çıkmalar da dahildir. Buna göre Isparta’da çıkma yapan evlerin yüzde yetmişini tek çıkmalı evler oluşturmaktadır. Bu oldukça yüksek bir rakamdır. Tek çıkmalı evlerde çıkmalar, odaların sokağa doğru taşmasıyla oluşmuşlardır. Tek çıkmalı evler, sofa çıkmalı ve oda çıkmalı olmak üzere kendi içerisinde iki kısma ayrılmaktadır. Sofanın sokağa taşırılması ile oluşan örnekler diğerine göre daha azdır.

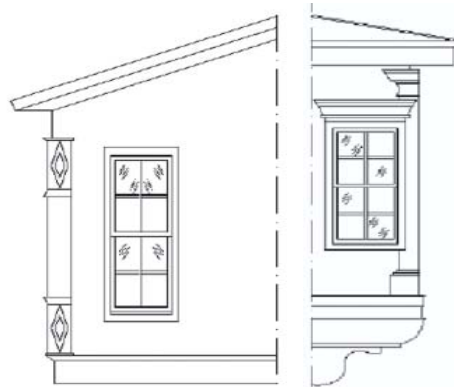
Tek çıkma yapan evlerden; Niyazi Anlı Haliloğlu Evi’nde (Katalog 101) sokağa bakan bir oda, cumba biçiminde sokağa taşmaktadır. Evin güney yöndeki bahçesine doğru bir cumbası daha bulunmaktadır. Her iki cumba da ikişer pencerelidir. Yola doğru çıkma yapan cumbanın altı yumuşatılmış lentolu ve palmet biçiminde eliböğründesi vardır. Bahçe yönüne çıkma yapan cumba ise daha sade ve düz lentoludur. Cumba kenarlarında ahşap köşe pervazlarının kullanıldığı görülmektedir. Bu durum sokağa bakan yönlerde evlerin daha gösterişli yapılmaya çalışıldığını göstermektedir (Levha 154, 155, 156 ve 157).

Levha-154: Niyazi Anlı Haliloğlu Evi’nin (Katalog 101) ön cephesindeki cumba.

Levha-155: Niyazi Anlı Haliloğlu Evi’nin (Katalog 101) arka cephesindeki cumba.

Levha-156: Niyazi Anlı Haliloğlu Evi’nin arka cephesindeki cumba çizimi (Çizim B. Kayalı).

Levha-157: Niyazi Anlı Haliloğlu Evi’nin ön cephesindeki cumba çizimi (Çizim B. Kayalı).

Doğancı Mahallesi, 2435 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 31) cumbası diğer evlerden biraz farklıdır. Evin sofası cumba yapmaktadır. Ortada bulunan sofanın her iki tarafında birer oda yer almaktadır. Ancak bu örnekte cumba oldukça dar ve kısadır. Cumbanın üst kısımlarına her cepheye Arap harfleri ile yazılı birer adet süslü çini parçası yerleştirilmiştir (Levha 158 ve 159).

Isparta'da cumbasında tek penceresi bulunan ev sayısı oldukça azdır. Eğer cumbasında tek penceresi varsa bu da genellikle çok büyük ölçülerdedir. Doğancı ve Gazikemal Mahallelerinde bulunan iki ev tek cumbalı olmalarına rağmen pencere açısından iki farklı tiptedir. Doğancı Mahallesi, 2435 Sokak, No: 73'teki (Katalog 37) evin kuzey yöndeki yola bakan tek cumbasında dar dikdörtgen formlu bir pencere kullanılmıştır. Bu yönüyle ev Isparta'da nadir bir örneği oluşturmaktadır (Levha 160).

Gazikemal Mahallesi'nde bulunan İbrahim Karakaya Evi'nin (Katalog 54) batı cephesindeki tek cumbasında ise büyük pencere kullanılmıştır. Bu yönüyle İbrahim Karakaya Evi büyük penceresiyle genellemeye uymaktadır. Cumba evin yan tarafına yani bahçeye doğru açılmaktadır. Bu evlerde gösterilen cumbaların oldukça dar ve küçük ölçülerde olduğu görülmektedir. Bu nedenle oturma işlevinden çok dekoratif olarak yapıldıkları düşünülmektedir (Levha 161).

Levha-158: Doğancı Mahallesi, 2435 Sokak'taki evin (Katalog 31) cumbası.

Levha-159: Doğancı Mahallesi, 2435 Sokak'taki evin cumbası.- yakından görünüm-

Levha-160: Doğancı Mahallesi, 2435 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 37) cumbası.

Levha-161: İbrahim Karakaya Evi'nin (Katalog 54) batı yöndeki cumbası.

2.2.2. Çok Çıkma ve Gönyeli Çıkma Tipleri:

Isparta'da çift cumbalı evlerin cumbaları düz tipte olup, sokağa doğru açılmaktadır. İncelemede 26 evde çift cumba olduğu görülmektedir (Katalog 1, 6, 12, 41, 47, 48, 49, 51, 53, 55, 58, 60, 63, 66, 73, 74, 75, 78, 79, 81, 92, 113, 122, 130, 133 ve 135). Çift sofalı evlerde ortak özellik yalnızca oda çıkmalı olmalarıdır. Yani Isparta'da düz ve çift çıkmalı evlerin içerisinde sofa çıkmalı yani sofa ile sonlanan çıkma bulunmamaktadır. İncelenen evlerin tümü oda çıkmalıdır. Gülcü Mahallesi'nde bulunan 3505 numaralı sokak; iki katlı ve çift cumbalı evlerin bulunduğu sokağa örnek teşkil etmektedir. Bu sokakta Katalogda yer alan bazı evler de bulunmaktadır (Katalog 72, 73, 74 ve 75) (Levha 162).

Çift çıkmalı evlerden; Gazikemal Mahallesi'nde bulunan Şükrü Dulupçu Evi (Katalog 63) iki adet düz cumbaya sahiptir. Ancak diğer çift cumbalı evlerden farklı olarak bu cumbaların oturma işlevinden çok dekoratif olmasıdır. Çünkü evin cumbası oldukça dar tutulmuştur (Levha 163 ve 164).

Levha-162: Gülcü Mahallesinde bulunan 3505 numaralı sokaktan görünüm.

Levha-163: Şükrü Dulupçu Evi (Katalog 63).

Levha-164: Şükrü Dulupçu Evi. Cumbanın yakından görünümü.

Buna karşılık Sermet Mahallesi, 1902 Sokaktaki ev (Katalog 130) ile Vesile Atay Evi (Katalog 113) Isparta merkezinde bulunan tipik çift cumbalı evler olarak gösterilebilir. Çift çıkmalı evlerde cumbaların üzerinde ikişer adet pencere düzeni vardır. Cumbaların arasına gelen girintili bölümde ise çoğunlukla daha fazla pencerenin yer aldığı görülmektedir. Yanlarda tek cumbalı evlerde olduğu gibi dar birer penceresi daha bulunmaktadır. Şükrü Dulupçu Evi cumbalarının dar olması bakımından az bulunan bir örneği teşkil etmektedir. Diğer evlerdeki cumbalar oda genişliğindedir (Levha 165 ve 166).

Levha-165: Sermet Mahallesi 1902 Sokak'taki ev (Katalog 130).

Levha-166: Vesile Atay Evi (Katalog 113).

Diğer illerde de Isparta'daki ikişer çıkma düzenine çok benzeyen ev tipleri vardır. Bu evlere örnek vermek gerekirse, Bilecik'te bulunan çift cumbalı, cumbaları ikişer pencereye sahip olması gibi özellikleri açısından Isparta'daki bazı evlere çok benzemektedir. Yine Bilecik'te iki katlı ve çıkmasında 5 penceresi bulunan bir evin Isparta'da bulunan bu tipteki evlere cephe düzeni yönüyle çok benzediği görülmektedir²⁷⁹. Böyle evlerin sadece Isparta'ya özgü yanlarının olmadığı, bunun aksine pek çok ilde yapıldığı ve yaygın oldukları anlaşılmaktadır.

(279) Bilecik, Ömerli İlçesi, Balaban Caddesi, no: 61'deki iki katlı, çift cumbalı, cumbaları ikişer pencereye sahip evin üçgen ahınlığı bulunmaktadır. Bkz. *Bilecik Kültür Envanteri 2006*, Bilecik Valiliği, 2006, s. 142. Ayrıca; Osmaniye İlçesi, İsmet Paşa Caddesi, no: 35'te bulunan iki katlı, cephe çıkmalı evin çıkmasındaki 5 pencere ile bu tipteki Isparta evlerine çok benzemektedir. *Bilecik Kültür Envanteri 2006, a.g.e.*, s. 144.

Üçüncü kısımda yer alan gurubu ise cephesinde üç adet düz cumbası olan evler oluşturmaktadır. Isparta il merkezinde bu tip evlerden iki adet tespit edilmiştir. Bunlardan birisi Gazikemal Mahallesi, mülkiyeti Isparta Eğitim Vakfına ait çift cumbalı ev (Katalog 51) ile bitişiğindeki Süleyman Güngör'ün tek cumbalı evidir (Katalog 68). Malzeme ve yapım teknikleri aynı olan evin çatısı tektir. Yapılan araştırmada önceden evin üç cumbalı ve mülkiyetinin bir kişiye ait olduğu ancak sonradan evin moloz taş örgü bir duvarla ikiye bölündüğü anlaşılmıştır. İkincisi ise Demiralay Konağı'dır (Katalog 2). Üç cumbalı evler hacim olarak oldukça geniş bir alana yayılması, malzeme gideri olarak çok daha fazla masraflı olması nedeniyle muhtemelen zengin kişilerce kullanılmış olması gerekmektedir. Isparta'da sayılan bu iki evin dışında üç cumbalı ev yapılmadığı görülmektedir.

Çok rastlanan bir çıkma tipi de gönyeli –üçgen- çıkmalardır. Ancak düz çıkmalar kadar uygulanmadığı anlaşılmaktadır. Bunlar zemin katta arazinin darlığı nedeniyle üst kattaki odaların şekillenmesinden oluşmaktadır. Isparta'da gönyeli yani üçgen çıkmalı evler arsanın yapısına ve sokağın durumuna çok iyi uyum sağlamıştır. Genellikle sokak köşelerinde yer almaktadır. Gönyeli çıkmalar; tek çıkma, çift çıkma ve üçlü çıkma gibi kendi içerisinde ayrılabilir. 7 adet tek gönyeli çıkmalı ev tespit edilmiştir (Katalog 45, 59, 71, 111, 114, 118 ve 144) (Levha 167, 168, 169 ve 170).

Levha-167: Ahmet Hilmi Şani Evi (Katalog 45).

Levha-168: Kepeci Mah., 1219 nolu Sokak- taki ev (Katalog 118).

Levha-169: Mustafa Altınbaş Evi (Katalog 71).

Levha-170: Kepeci Mahallesi, 1219 Sokak'taki ev (Katalog 114).

Sayı olarak en fazla gönyeli yani üçgen çıkma tipinin çift çıkmalılar olduğu görölmektedir. İkili gönyeli –üçgen- çıkmaya sahip evlerin sayısı 8 adettir (Katalog 17, 19, 21, 22, 62, 65, 120 ve 126) (Levha 171 ve 172). Üç adet üçgen çıkması olan ev sayısı da oldukça azdır. Üç adet üçgen çıkması olan evlerin tercih edilmemelerinin nedeninin; daha geniş bir arsaya sahip olmaları mı ya da fazlaca masraf gerektirdikleri için mi olduğu anlaşılamamaktadır.

Levha-171: Kurtuluş Mahallesi, 2103-2104 Sokak'ta bulunan ev (Katalog 126)

Levha-172: Çelebiler Mahallesi, 1412 Sokak'taki ev (Katalog 22).

Isparta il merkezinde üçlü üçgen çıkması bulunan toplam üç evin olduğu görölmektedir. Bunlardan birisi Fikret Göksel Evi'nin (Katalog 10) arka cephesi, ikincisi Kamile Büyükyörük Evi (Katalog 70), diğeri ise Nimet Yazgan Evi'dir (Katalog 9) (Levha 173 ve 174). Fikret Göksel Evi'nin arka yönü, aynı çatı altında bir başka ailenin kullanımındadır.

Bazı evlerin ise hem kat çıkmalı hem de tek gönyeli çıkmalı oldukları görölmektedir. Kepeci Mahallesi, 1219 Sokak'taki ev (Katalog 118) ile Turan Mahallesi, 2109 Sokak'ta bulunan (Katalog 138) ev bunlardandır. Her iki ev de ortak özellik olarak güney yönde tek gönyeli çıkma yapmakta iken doğu yönde kat çıkmasına sahiptir. Böyle 'Köşe Çıkmalı Evler' başlığı altında ayrıca incelenmiştir.

Levha-173: Kamile Büyükyörük Evi (Katalog 70) üç gönyeli çıkmalıdır.

Levha-174: Nimet Yazgan Evi (Katalog 9) üç gönyeli çıkmalıdır.

Üçlü üçgen çıkması olan evlerin benzerleri komşu illerde de bulunmaktadır. Buna benzer bir örnek Burdur merkez, Değirmenler Mahalle, Doğanbaba Caddesi'nde bulunan Piribaş Evi'dir. Piribaş Evi'nin hımsız yapısı, üçlü üçgen çıkması, her çıkmada yer alan ikişer penceresiyle Isparta merkezindeki evlere oldukça benzediği görülmektedir²⁸⁰. Ama Burdur ilinin Isparta'ya mesafe olarak çok yakın komşu olmasına rağmen, Burdur'daki evlerin genellikle sakız tipi çıkmalı ve balkonlu oldukları dikkati çekmektedir. Yapım malzemesi ve sistemi hariç olmak üzere, genelde cephe düzeni açısından Burdur evlerinin Isparta evleriyle benzerlik gösterdiği söylenemez.

Gönyeli çıkmalı evler genellikle sıra evler olarak değil, müstakil arsalar üzerine yapılmaktadırlar. Bu tip çıkmalı evlerin zemin katları ile üst kat duvarlarının plan olarak birbirlerine paralel olmadıkları görülmektedir. Zemin katları arsanın sokaktaki konumuna uydurulmuşken üst katlar farklı olarak odaların durumuna göre sokağa doğru gönyeli çıkma yapmaktadır. Evin üst kattaki odaları zemin kat planına göre düzenlenmemektedir. Eğer böyle olmasaydı yani üst katlar da zemin kat planına uydurularak yapılsaydı üst kattaki odaların kare veya dikdörtgen planlı değil daha biçimsiz formlarda olması gerekirdi. Düzgün olmayan ya da yamuk formulu bir odanın görüntüsünün rahatsız edici olması kadar kullanılmasının da bir hayli zor olacağı aşikârdır. Dolayısıyla hemen hemen tüm gönyeli çıkmalı evlerde zemin katlardaki arsa payları sokağa göre biçimsiz bir pozisyonda olduğundan üst katlarda bu durumun düzeltilmeye ve daha düzgün odalar elde edilmeye çalışıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

2.2.3. Köşe Çıkma Tipleri:

Köşe çıkmaları; sokak köşelerinde yer alan evlerde rastlanılan çıkma tipidir. Isparta il merkezinde köşe çıkmasına sahip olan evlerin sayısı aslında azımsanmayacak kadar çoktur. Çünkü bu evlerin sokak köşelerinde yer almaları gibi bir durum söz konusudur. Bu nedenle Isparta'da köşe çıkmaları benimsenmiş kabul edilebilir. Bu evlerden bazıları bir yöne doğru gönyeli çıkma yaparken, diğer yönde düz çıkma yapmaktadır. Bazıları da her iki yönde düz çıkmalıdır. Köşe çıkmalarında belli bir standardın olmadığı anlaşılmaktadır. Köşe çıkmalarını üç ana başlıkta toplayabiliriz;

- 1- Her iki yöne doğru düz çıkmalılar,
- 2- Her iki yöne doğru gönyeli çıkmalılar,
- 3- Bir yöne düz çıkmalı diğer yöne doğru gönyeli çıkmalılar.

(280) *Burdur Merkez Kültür Envanteri 2007*, Burdur Valiliği, THK Basımevi, s. 37. Bu ev 15.00-1.3./20 envanter numarasıyla yer almaktadır. Yine s. 88'de, 52 envanter numarasında yer alan cephe çıkmalı ve çıkmasında 5 penceresi bulunan ev de Isparta'da bulunan evlerle benzerlik göstermektedir.

Arazi yapısı ve evin cephesinin durumu köşe çıkmasında etkili olmaktadır. Muzaffer Evran Evi'nin (Katalog 47) birinci sırada sayılan evlerdendir. Evin güneybatısında bulunan düz cumbası; hem güney hem de batı yöne doğru düz köşe çıkmalıdır. Ancak Muzaffer Evran Evi her iki yönde düz çıkmasıyla Isparta'da tek örneği teşkil etmektedir. Kamile Büyükyörük Evi (Katalog 70) kuzey ve batı yönlerde, Ethem Pehlivan Evi (Katalog 21) ise güney ve doğu yönlerde, sokağa doğru gönyeli olarak köşe çıkması yapmaktadır. Bu iki evin dışında her iki yöne doğru üçgen çıkma yapan başka bir örnek görülememiştir (Levha 175, 176 ve 177).

Levha-175: Muzaffer Evran Evi'nin köşe çıkması.

Levha-176: Kamile Büyük yörük Evi'nin köşe çıkması.

Levha-177: Ethem Pehlivan Evi'nin köşe çıkması.

Bunlara karşılık tek yöne doğru gönyeli, diğer yöne doğru düz çıkma yapan evlerin sayısı diğerlerine göre oldukça fazladır. Demiralay Konağı (Katalog 2), Ahmet Mustafa Doğu Evi (Katalog 138), Kepeci Mahallesi, 1219 Sokak, No 16'da bulunan ev (Katalog 118), Gazi Kemal Mahallesi, 1308-1310 sokak, No 70'de bulunan ev (Katalog 59) bu tip evlerdendir. Demiralay Konağı'nın (Katalog 2) güneybatı yöndeki cumbası bir yönde düz çıkmalı iken diğer yönde gönyeli çıkma yapmaktadır. Ahmet Mustafa Doğu Evi ile Gazi Kemal Mahallesi, 1308-1310 sokak, No 70'de bulunan evin çıkması güneydoğu köşededir. Evler doğu yönde düz, güney yönde gönyeli çıkmalıdır. Tüm bu evlerin ortak özelliği –Kamile Büyükyörük Evi hariç- çıkmalarının bir yönünün güneye bakmasıdır (Levha 178, 179, 180 ve 181).

Levha-178: Demiralay Konağının köşe çıkması.

Levha-179: Gazi Kemal Mahallesi, 1308-1310 sokak, No 70'de bulunan evin köşe çıkması.

Levha-180: Kepeci Mahallesi, 1219 Sokak, No 16'da bulunan evin köşe çıkması.

Levha-181: Ahmet Mustafa Doğu Evi'nin köşe çıkması.

2.2.4. ‘Sakız Çıkma’ Tipleri:

2003 Isparta İl Yıllığı’nda ‘Eski Isparta Evleri’ başlıklı makalede 1908 yılından sonra ortaya çıkan ‘sakız tipi’ evlerin varlığından bahsedilmektedir. Bu evleri diğer evlerden ayıran en büyük özelliğin; dışarıya taşan cumba cephelerinin çoğunlukla, normal bir oda ölçülerinden çok daha dar olması ve üzerlerinin ayrı bir çatı ile örtülmesi olduğu anlaşılmaktadır. Sedat Hakkı Eldem sakız tipi evlerin Çanakkale, Ayvalık, Midilli ve Fethiye’de, Ege tipi ev ile yan yana veya onun yerinde görülebildiğini²⁸¹, Reha Günay da sakız tipi çıkmaların çok pencere ve ahşap olduklarını söylemektedir²⁸². Isparta il merkezinde yapılan incelemede, çok az sayıda evde bu şekilde çıkmaya rastlanılmıştır. Evlerdeki adeta cihannümaya yakın biçimde çok küçük ölçülere sahip olan cumbaların, tek büyük bir pencere ile ya da birkaç pencere ile kaplı oldukları ve sokak cephesinden adeta kapalı bir balkon gibi algılandıkları görülmektedir. Bu cumbalarda çıkma yapan bölümün çatısı seviye olarak evin çatısından daha aşağıda kalmaktadır. Bu tip evlerin İbrahim Özay’ın da belirttiği gibi²⁸³ çok daha sonraki dönemlerde yapılmaya başlandığı anlaşılmaktadır (Katalog 7, 140 ve 142).

Bu evlerdeki cumbaların çok süslü oldukları ve evin en dikkati çeken unsuru haline geldikleri görülmektedir. Cumba cephelerinde bazen üç bazen dört pencere bulunmakta, pencereler cepheyi tamamen kaplamaktadır. Pencere araları kare formlu dekoratif sütunçelerle bölünmüş gibidir. Cumbaların çatısı, evin çatısından daha alçaktadır. Cumbaların çatısı kiremitle kaplanmadan olduğu gibi yalın halde bırakılmıştır. Saçaklar düz ve kısadır. Cumbanın alt bölümü ise dikdörtgen galerilere bölünmüş durumdadır. Evlerin cumbaları ahşap dekoratif sütunçelerle galerilere bölünmüş gibi görünmektedir. Süslemelerin cumba saçakları, cumbanın cephesi ve pencere aralarındaki ahşap bölgelerde yer aldığı görülmektedir. Bu tip bir cumba, bizim mimarimizde bulunmamaktadır.

Isparta’da da sakız tipi çıkmalar değişik mahallelerde görülmektedir. Bu çıkmaların genellikle cephenin süslenmesi amacıyla yönelik olduğu düşünülmektedir. Turan Mahallesi’nde bulunan Fethi Gülyağcı Evi (Katalog 140), bu tipteki evlerdendir. Turan Mahallesi’nden başka bir ev Çayboyu Cadde üzerinde bulunan Isparta Belediyesi Kültür Evi’dir (Katalog 142). Her iki ev de hemen hemen aynı tipte bir çıkmaya sahiptir. Bunun dışında Çelebiler Mahallesi’nde Perihan Dinarlıgil Evi (Katalog 7) ile Kadir Boylu Evi (Katalog 36) gösterilebilir (Levha 182, 183, 184 ve 185).

Levha-182: P. Dinarlıgil Evi (Katalog 7).

Levha-183: Fethi Gülyağcı Evi (Katalog 140).

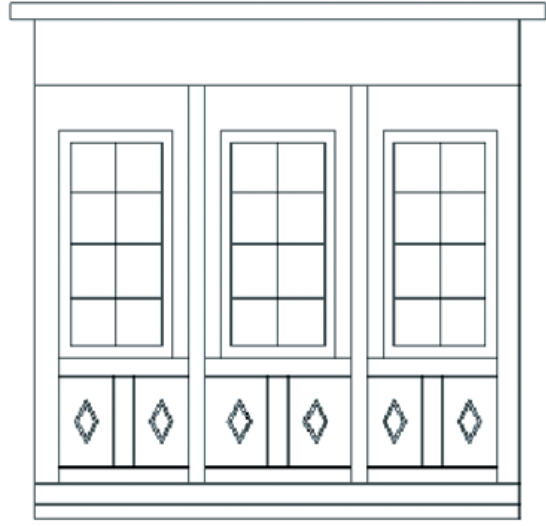
(281) Sedat Hakkı Eldem, Türk Evi-I, *TAÇ Vakfı*, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, 1984, s. 62.

(282) Reha Günay, a.g.m., s. 81.

(283) *Isparta 2003*, a.g.m., s. 213.

Levha-184: Belediye Kültür Evi (Katalog 142).

Levha-185: Belediye Kültür Evi'nin (Katalog 142) cumbasının çizimi (Çizim B. Kayalı).

Isparta evlerinde cumbaların sütunlar ya da ayaklar üzerinde taşındığı örneklere iki ev dışında pek rastlanılmamaktadır. Bu evlerden birisinin cumbası sokağa bakan cephede, diğerinin ise bahçe yönünde bulunmakta ve cumbalar ahşap sütunlar üzerine oturmaktadır. Sokağa bakan cephede cumbanın ahşap sütunlar üzerinde taşındığı ev, İbrahim Karakaya Evi'dir (Katalog 54). Evin cumbası üç adet kare formlu ahşap sütunlar üzerinde taşınmaktadır. Nuri Karataş Evi'nde (Katalog 79), evin bahçe yönüne yani arka cephesine bakan tek cumbasının ahşap yine kare formlu iki adet sütunla taşındığı görülmektedir (Levha 186 ve 187).

Bu nedenle yola bakan ana cephenin taşındığı tek ev İbrahim Karakaya Evi (Katalog 54) olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak Isparta'da cumbaların sütunlara taşıtırılmasının pek rastlanan bir durum olmadığı anlaşılmaktadır. Yine buna benzer şekilde incelenen örneklerin içerisinde destek payandalarının da pek kullanılmadığı söylenebilir.

Levha-186: İbrahim Karakaya Evi'nin (Katalog 54) yol cephesi

Levha-187: Nuri Karataş Evi (Katalog 79) bahçe yönü.

2.2.5. Kat Çıkma Tipleri:

Eski Isparta evlerinde sıkça rastlanan diğer bir ev tipi de kat çıkmalı evlerdir. Evlerin ikinci katı tek bir yöne doğru boydan boya çıkma yapmaktadır. Bu tip evlerin belli bir mahallede yoğunluk kazanmadıkları, değişik mahallelerde yer aldıkları tespit edilmiştir. Çıkmalardaki pencere sayıları ve tipleri farklılıklar göstermektedir. Üç, dört, beş veya altı pencerele olabilmektedirler (Katalog 59, 118, 119, 132, 138 ve 139).

Çıkmalar genellikle doğu yönde bulunmakta ve pencereler dolayısıyla doğuya açılmaktadırlar. Çıkmalar sokağa bakan cephelerde yer almıştır. Isparta'da Bahçe yönüne kat çıkması yapan çok az sayıda eve rastlanılmıştır. Odaların genişliğine göre pencere sayıları artmakta ya da azalmaktadır. Evlerin zemin katları farklı planda olabilmektedir. Ancak üst katta dış sofalı tipler oldukları görülmektedir. Kat çıkmalı evlerin benzerlerinin başka illerde de bulunduğu görülmektedir. Bu tip evlerin Isparta'ya özgü bir yanının bulunmadığı düşünülmektedir. Örnek olarak Bolu il merkezinde bulunan Emine Tıgıcı Evi'nin kat çıkmasındaki üç penceresi ile Isparta merkez Gazi Kemal Mahallesi, 1308-1310 sokak'ta bulunan eve (Katalog 59) cephe düzeni yönüyle oldukça benzediği görülmektedir²⁸⁴. Gazi Kemal Mahallesi, 1308-1310 sokak'ta bulunan ev de aynı Emine Tıgıcı Evi'nde olduğu gibi; kat çıkmalı olup, çıkmasında üç pencereye sahiptir. Pencereler çıkma boyunca eşit aralıklarla yer almaktadırlar (Levha 188).

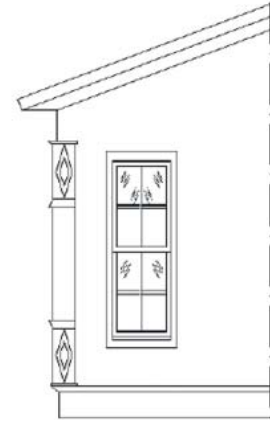
Sermet Mahallesi, 1208 sokak'ta bulunan ev (Katalog 132) ise çıkmasında dört pencereye sahiptir. Evin dikdörtgen formlu dört penceresi çıkma boyunca eşit aralıklarla yer almaktadır. Çıkma da iki ayrı odanın olduğu ve her odada ikişer pencerenin yer aldığı anlaşılmaktadır. Bunun gibi Kepeci Mahallesi, 1219 Sokak'ta yer alan evin (Katalog 118) çıkmasında dört pencere bulunmaktadır. Ancak bu pencereler ikişerli düzende yer almaktadırlar. Her iki pencere bir odaya aittir (Levha 189, 190 ve 191).

Levha-188: Gazi Kemal Mahallesi, 1308-1310 sokak'ta bulunan ev (Katalog 59) çıkmasında üç pencereye sahiptir.

Levha-189: Sermet Mahallesi, 1208 sokak'ta bulunan ev (Katalog 132) çıkmasında dört pencereye sahiptir.

Levha-190 Sermet Mahallesi, 1208 sokak'ta bulunan evin (Katalog 132) çıkmasının çizimi (Çiz. D. Demirci).

Kepeci Mahallesi, 1219 Sokakta bulunan evde (Katalog 119) ise beş pencere vardır. Bu evin çıkmasında pencereler yine dikdörtgen formlu olup, çıkma da iki ayrı odanın bulunduğu, cephe aksına göre solda bulunan odanın üç, sağda bulunan odanın ise iki penceresi olduğu anlaşılmaktadır. Pencerelerin diğer örneklerde olduğu gibi dizilişi simetrik değildir (Levha 192). Kat çıkmasında altı penceresi bulunan tek ev ise Ahmet Mustafa Doğu Evi'dir (Katalog 138). Bu evin çıkmasın-

(284) Ebru Eroğlu, *Bolu İl Merkezinde Bulunan Eski Evler*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009, s. 290.

daki pencereler de birbirlerine eşit mesafelerde yer almaktadır. Üst katta i sofalı tipte olduğu görölen bu evde kat çıkması iki ayrı odaya aittir (Levha 193).

Levha-191: Kepeci Mahallesi, 1219 Sokak ev (Katalog 118) ıkmasında dört pencereye sahiptir. Pencereler ikişerli düzende yer almıştır.

Levha-192: Kepeci Mahallesi, 1219 Sokakta bulunan evde (Katalog 119) ıkma da beş pencere vardır.

Levha-193: Ahmet Mustafa Doğu Evi'nin (Katalog 138) kat çıkmasında altı pencere vardır.

İlçelerde bulunan bazı evlerin daha farklı cepheye sahip oldukları ve Isparta il merkezindeki evlere benzemedikleri anlaşılmaktadır. Isparta'nın en eski ilçelerinden Uluborlu'da evlerin çıkmaları çoğu zaman birbiri üzerinden taşmaktadır ve cumbalarının eliböğründeler ile desteklendiği görölmektedir. Bunlardan Uluborlu ilçesi, Zincirli Mahallesi, Hamit Bey Caddesi no. 3 adresinde bulunan Mehmet Zekai Yaltrak Evi böyledir. Ev üç katlı olup, evin cumbaları birbiri üzerinden sokağa taşmaktadır. Cumbalar eliböğründeler ile desteklenmektedir (Levha 194 ve 195).

Levha-194: Mehmet Zekai Yaltrak Evi'nin sokaktan görünümü.

Levha-195: Uluborlu'da Zincirli Mahallesi, 203 ada, 6,7,9 parsellerde bulunan evin cumbasının görünümü.

Buna benzer örnekler çoktur. Bu tipteki çıkmalara ve eliböğründelere Isparta il merkezinde rastlanılmamaktadır. Zaten araştırmalarımızda Isparta il merkezinde üç katlı evin bulunmadığı da görülmektedir.

2.3. Girişler:

Isparta evlerinde dışarıdan evin içerisine farklı biçimlerde girişlerin olduğu görülmektedir. Bahçeli olan evlerden bazılarında giriş avludan yapılmaktadır. Buna karşılık pek çok evin girişi doğrudan cadde üzerindedir. Bir kısım evin ise muhtemelen arsaların konumunun zamanla değişmesi ve küçülmesi, planlanan yolların arsaların üzerinden geçmesi gibi nedenlerle bu yöndeki bahçelerinin kaybolduğu düşünülebilir. Bahçeli veya avlulu olan evlerde eve girişin yapıldığı kapı farklı, avlu ya da bahçe kapısı farklıdır. Eve doğrudan girilemeyen veya bir başka deyişle mahremiyet gözetilerek sadece bahçeden girilebilen evlerin geleneksel mimarimizde tanımlanan özgün evler olduğu anlaşılmaktadır²⁸⁵. Fakat Isparta’da bu tip evlerin sayısının oldukça azaldığı görülmektedir. 147 adet evin yapılan incelemesinde 99’unun kapı girişlerinin düzayak olduğu, 60’ının girişinin içeriye alınmış, 48’inin de yüksek girişli olduğu görülmektedir. Yine bu evlerden 14 adedinde ise evin altından bahçesine açılan fazladan büyük koridor biçiminde bir geçit bulunmaktadır. Buna göre Isparta’da evlere giriş tiplerini iki ana başlık halinde incelemek mümkündür.

- 1- Girişi caddeden olan evler,
- 2- Girişi avludan olan evler.

Girişi caddeden olan evler farklılıklar göstermektedir. Avlu vasıtasıyla girilebilen evlerin tamamı ise düz girişlidir. Avlu vasıtasıyla girilebilen evlerde bazen birisi büyük, diğeri küçük iki ayrı giriş kapısı bulunmaktadır. Küçük olan kapı eve açılmakta büyük olanından avluya geçilmektedir. Zemin katı düzgün kesme taşla inşa edilen evlerin çoğunluğunun girişi caddeden yapılmaktadır. Böyle evlerin giriş kapıları da taş sövelerle çerçevelenmiş olup evlerin dış kapıları oldukça yüksek ve camlıdır. Kapı yükseklikleri genellikle iki metre civarındadır. Kapı genişlikleri ise 160–180 cm civarında değişmektedir. Bazı evlerin girişleri içeriye alınmış durumdadır. Bu evlerin de giriş sahanlıklarının kenarlarında çoğunlukla “Toskan Dorik”²⁸⁶ tip olarak tanımlanan plaster taklidi ahşap köşe pervazları kullanılmıştır.

2.3.1. Girişi Caddeden Olan Evler:

Girişi caddeden olan evlerde girişler çeşitli şekillerde yapılabilmektedir. Bazı evler hem yüksek girişli hem de girişi içeriye alınmış tipte olabildiği gibi, hem düz girişli hem de girişi içeriye alınmış olabilmektedir. Tek ve iki katlı evlerin hepsinde de aynı durum söz konusudur. Buna göre girişi caddeden olan evleri kendi içerisinde aşağıdaki gibi ayırmak mümkündür.

- 1- Düz girişli evler,
- 2- Girişi içeriye çekilmiş evler,
 - A- Yüksek girişli evler,
 - B- Girişi cadde seviyesinde olan evler.

(285) Gonca Büyükmihçı, *a.g.e.*, s. 84.

(286) Genelde cumba kenarlarında ve girişleri içeriye çekilmiş evlerin köşelerinde kullanılan, gövdesi yivli ahşap dekoratif sütunçeler ‘Toskan-Dorik’ tip olarak isimlendirilmektedir. Bkz. Reha Günay, *a.g.m.*, s. 78.

Ancak bu ayırım kesin değildir. Isparta’da dış sofalı konutlar içerisinde en çok bodrum üzeri iki katlı olanların bulunduğu, bu konutların girişlerinin ise zemin kattan genellikle düzayak olarak sağlandığı belirtilmektedir²⁸⁷. Yapılan incelemelerde iki ev (Katalog 112 ve 125) hariç, diğer düz girişli evlerin tamamının ikişer katlı olduğu görülmektedir.

Düz girişli evlerin giriş kapılarının üzerinde ve kapılarının etrafında herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Kapıları ise boyut olarak diğer giriş kapılarına nazaran biraz büyüktür. İki katlı olan bu evlerin zemin kat cepheleri hareketsizdir ve sokak kotundan evin i sofasına doğrudan düzayak olarak girilmektedir. Bunların, girişi caddeden olan diğer evlere göre daha eski örnekler olabileceği düşünülmektedir. Düz girişli ve zemin kat cephesi hareketsiz olan evleri pek çok mahallede görmek mümkündür. İncelenen 99 adet düz girişli evden pek çoğu, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası (Katalog 1) ile Hasan Acar Evi (Katalog 12) gibidir. Süleyman Güngör Evi (Katalog 68) ise sonradan yapıldığı tahmin edilen küçük ve tek kanatlı kapısıyla bu evlerden ayrılmaktadır. Düz girişli evlerden Hasan Acar Evi’nin (Katalog 12) kuzey yönünde ahşap, iki kanatlı, büyük ölçülerde giriş kapısı bulunmakta sokak seviyesinden evin içerisine düzayak olarak girilmektedir. Giriş kapısı cephe aksının ortasındadır. Caddeden girişli olan evlerin tamamına yakınında Hasan Acar Evi’nde olduğu gibi giriş kapısı cephe aksının ortasında yer almaktadır(Levha 196).

Düz girişli evlerin içerisinde tek katlı olan ev örnekleri çok azdır. Bu nedenle tek katlı evlerde böyle bir giriş tipi benimsenmemiş ve birkaç evin dışında uygulanmamıştır. Tek katlı evlerin tamamına yakını yüksek girişlidir. Tek katlı evlerin Isparta’ya sonradan -muhtemelen Batı’dan- geldiği düşünülürse yüksek girişlerin de Isparta’nın geleneksel ev mimarisine uygun olmadığı düşünülebilir.

Isparta il merkezinde rastlanılan tek katlı ve düz girişli iki evden birisi Isparta Belediyesi’ne ait olan evdir (Katalog 112). Diğer tek katlı evden farkı ise cephesinin hareketsiz olmasıdır. Ev bugün mevcut değildir. Girişi cephe aksının ortasındadır. Cümle kapısı diğer tek katlı evlere göre biraz daha büyük llerdedir (Levha 197).

Kurtuluş Mahallesi’nde bulunan Eyüp Bey Evi (Katalog 125) yine tek katlı ve düz girişli olmasına rağmen girişi içeriye alınmış durumdadır. Bu tipte olan evlere Isparta’da pek rastlanmamaktadır. Giriş kapısının her iki yanında dikdörtgen formlu birer pencere bulunmaktadır. Evin cümle kapısı diğer evlere göre yine biraz daha büyük ölçüdedir (Levha 198 ve 199).

Düz girişli evlerden Süleyman Güngör Evi (Katalog 68), aslında  cumbalı iken sonradan blnmştir. Bundan dolayı olmalı ki tek kanatlı eğreti ahşap bir giriş kapısı bulunmaktadır. Kapı cephe aksının solundadır. Düz girişli evlerde giriş kapısı büyük ölçülerde iken Süleyman Güngör Evi’nin bu kapısının muhtemelen sonradan takılması sonucu oldukça küçük ölçüde olduğu görülmektedir. Isparta’nın merkezi bir yerinde bulunan ev bölündüğünden dış sofalı gibi görünmekte giriş kapısı bu dış sofaya açılmaktadır(Levha 200 ve 201).

(287) Ali Türk, a.g.m., s. 276.

Levha-196: Hasan Acar Evi'nin (Katalog 12) girişi.

Levha-197: Isparta Belediyesine ait evin (Katalog 112) girişi.

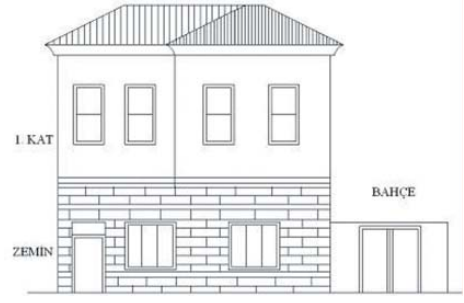
Levha-198: Eyüp Bey Evi'nin (Katalog 125) girişi.

Levha-199: Eyüp Bey Evi'nin (Katalog 125) cephe çizimi (Çizim D. Demirci).

Levha-200: Süleyman Güngör Evi'nin (Katalog 68) girişi.

Levha-201: Süleyman Güngör Evi'nin cephe çizimi (Çizim B. Kayalı).

Girişi caddeden olan evlerin içerisinde ikinci gurubu girişi içeriye alınmış evler oluşturmaktadır. Bu evlerin giriş sahanlıkları düz girişli evlere göre süslemelidir. Evlerin giriş sahanlıklarının her iki tarafı genellikle ahşap dekoratif köşe pervazlı olup giriş kısmının üzerinde çoğu zaman çeşitli tiplerde basık kemerler yer almaktadır. Bu grup kendi içerisinde girişi cadde seviyesinden olan evler ve yüksek girişli evler olmak üzere iki alt başlık halinde incelenebilir. Girişi cadde seviyesinden olup içeriye alınmış girişli evlerin tamamı ikişer katlıdır.

Isparta'da tek katlı evlerin pek çoğunda -60 adet- girişleri içeriye alınmış durumdadır. Bu tip evlere Isparta'da sıkça karşılaşılmaktadır. Girişin içeriye alınması adeta mimaride bir kural gibi görünmektedir (Katalog 3, 4, 5, 8, 14, 28, 29, 30, 31, 35, 36, 37, 38...). Girişi içeriye alınmış olan evlerde, giriş sahanlığının sağında ve solunda Toskan Dorik olarak tanımlanan ikişer ya da üçer yivli ahşap dekoratif köşe pervazları ile sahanlığın üzerinde çoğu kez bir Bursa kemeri yer almaktadır. Bazı evlerdeki yer alan kemerlerin sağ ve sol üst köşeleri volüt biçimli palmet kabartmalıdır. Giriş kısmı içeriye alınmış olan evlerde giriş sahanlığının sağında ve solunda birer oda bulunmaktadır. Bu evler genellikle "karniyarık"²⁸⁸ planlı tabir edilen evlerdir. İç sofalı olan evlerin, dış sofalı olan tiplerden daha sonra ortaya çıktığı belirtilmektedir²⁸⁹. Isparta'da bulunan girişi içeriye alınmış evler; genellikle bodrum üzeri tek katlı olup, girişleri bazen yükseltilmiştir. Tek katlı evlerde bu bir kural haline gelmişken iki katlı evlerin içerisinde nadir de olsa girişi içeriye alınmış evlere rastlamak mümkündür (Katalog 128 ve 139).

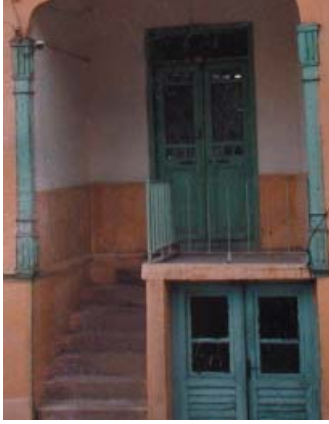
(288) Metin Sözen-Cengiz Eruzun, *Anadolu'da Ev ve İnsan*, Emlak Bankası Yay., İstanbul, 1992, s. 84.

(289) Metin Sözen - Cengiz Eruzun, *a.g.e.*, s. 77.

Giriş i içeriye alınmış tek katlı evlerden birisi Kıymet Dolmacı'ya (Katalog 3) aittir. Güney yönde bulunan giriş i içeriye çekilmiş olup, cümle kapısına dokuz basamaklı kırma betonarme, tek kollu bir merdivenle ulaşılmaktadır. Giriş kapısı cephe aksının ortasındadır. Giriş sahanlığının üzeri basık kemerli, köşeleri ahşap dekoratif pervazlı, çatısı üçgen alınlıklıdır. Merdivenli giriş sahanlığının her iki yanında altta birer, üstte ikişer pencere bulunmaktadır. Kıymet Dolmacı Evi'ne benzeyen bu tip girişli evler Isparta il merkezinde çok yaygındır (Levha 202).

Giriş kısmı içeriye alınmış diğer bir ev ise Sermet Mahallesi, 1208 Sokak'ta (Katalog 131) bulunmaktadır. Ev Kıymet Dolmacı Evi'ne bu yönüyle çok benzemektedir. Kuzey yönde bulunan giriş i içeriye çekilmiş olup, cümle kapısına dokuz basamaklı kırma betonarme, tek kollu bir merdivenle ulaşılmaktadır. Giriş kapısı cephe aksının ortasındadır. Giriş sahanlığının üzeri basık kemerli, köşeleri ahşap dekoratif pervazlı, çatısı üçgen alınlıklıdır. Merdivenli giriş sahanlığının ve kapının her iki yanında birer pencere bulunmaktadır. Yine Eyüp Bey evi'nin (Katalog 125) giriş i de içeriye alınmıştır. Ancak bu eve sokak seviyesinden girilmektedir (Levha 203 ve 204).

İki katlı evlerden Sadık Öncü, H. Çetin Atman Evi (Katalog 139) ile Kurtuluş Mahallesi 1421 Sokakta bulunan evin (Katalog 128) giriş kısımları tek katlı evlerdeki kadar olmasa da biraz içeriye alınmıştır. Ancak Kadir Boylu Evi'nde (Katalog 36) durum daha farklıdır. Kadir Boylu Evi'nin giriş i aynı tek katlı evlerde olduğu gibi bir hayli içeriye çekilmiştir.

Levha-202: Kıymet Dolmacı Evi'nin (Katalog 3) girişi.

Levha-203: Sermet Mahallesi, 1208 Sokak'ta (Katalog 131) bulunan evin girişi.

Levha-204: Eyüp Bey Evi'nin (Katalog 125) girişi.

Sadık Öncü, H. Çetin Atman Evi'nin (Katalog 139) içeriye çekilmiş giriş sahanlığının üzerine üst katta konsollarla taşınan balkon yerleştirilmesiyle diğer giriş biçimlerinden ayrılmaktadır (Levha 205 ve 206).

Kadir Boylu Evi'nin (Katalog 36) ana girişi doğu yöndeki sokak üzerindedir. Evin girişi yükseltilmiş durumda olup dokuz basamaklı taş bir merdivenle girilmektedir. Giriş kapısı doğrudan sokağa açılmaktadır. Giriş kapısının olduğu kısım içeride kalmaktadır. Ana girişin iki kanatlı ahşap bir kapısı vardır. Kadir Boylu Evi'nin girişi diğer evlere göre daha çok içeriye alınmıştır. Bu şekilde girişi olan iki katlı ev örneği bulunmamaktadır (Levha 207).

Levha-205: Sadık Öncü-Çetin Atman Evi
(Katalog 139) girişi.

Levha-206: Kurtuluş Mahallesi
1421 Sokakta bulunan evin
(Katalog 128) girişi.

Levha-207: Kadir
Boylu Evi'nin (Katalog
36) girişi.

Isparta'da yüksek girişli konut tiplerinin bodrum üzeri tek katlı ve bodrum üzeri iki katlı konutlar olarak görüldüğü belirtilmektedir²⁹⁰. İl merkezinde yüksek girişli evler oldukça yaygındır. İncelenen evlerden 48 adedinin girişi yüksektir (Katalog 2, 3, 4, 5, 8, 11, 14, 21, 28, 29, 30, 31, 35, 36, 37, 38...). İncelenen yükseltilmiş girişli evlerden -ikisi hariç (Katalog 60 ve 64)- yaklaşık tamamının girişleri içeriye alınmış durumdadır. Isparta il merkezindeki eski evlerde bu durum karakteristikdir. Bunun dışına çıkan iki evin ise çok yakın bir dönemde yapıldıkları düşünülmektedir. Evlere genellikle tek kollu taş basamaklı merdivenlerle evin cephesinden çıkılmaktadır. Bu evlerde giriş sahanlığının etrafında yine çoğu zaman ahşap dekoratif köşe pervazları ile sahanlığın üzerinde bir basık kemer bulunmaktadır. Yüksek girişli evlerde merdiven basamaklarının sayısı veya merdivenlerin yönü belli bir standart göstermemektedir. Giriş kapıları çoğunlukla cephe aksının ortasında yer almaktadır. Bunların yanı sıra merdivenleri giriş sahanlığının sağından ya da solundan verilen ev tipleri de bulunmaktadır. Isparta'da sadece bir evde çift kollu merdivene rastlanılmıştır (Katalog 109). Girişinde çift kollu merdiven bulunan evler daha büyük ölçülerde ya da çok süslemeli, muhtemelen "Ecnebi Evi"²⁹¹ olarak isimlendirilen evler olduğu belirtilmektedir.

Yüksek girişli evlerden; Süheyla Açıkalın Evi (Katalog 43) pek çok evden bir tanesidir. Buna benzeyen çok ev vardır. Evin giriş kapısı güney yönde ve içeriye çekilmiş durumdadır. Eve sokak kotundan dokuz basamaklı taş bir merdivenle çıkılmaktadır. Giriş sahanlığının üzerinde basık Bursa kemeri ile çatıya yakın yerde üçgen alınlık yer almaktadır. Kapı girişi cephe aksının ortasındadır. Girişin her iki yanında ve cephelerinin tüm köşelerinde dekoratif ahşap köşe pervazları yer almaktadır (Levha 208 ve 209).

(290) Ali Türk, a.g.m., s. 279.

(291) Isparta 2003, a.g.m., s. 207'de makalede dışına çok önem verilen, çok süslü evlere "Acem Evi" ya da "Ecnebi Evi" denildiği belirtilmektedir.

Levha-208: Süheyla Açıkalın Evi'nin (Katalog 43) girişi.

Levha-209: Süheyla Açıkalın Evi'nin giriş cephesinin çizimi (Çizim: D. Demirci).

Ahmet Çelik Evi (Katalog 29) yine Süheyla Açıkalın Evi gibidir. Kuzey yöndeki evin girişi içeriye çekilmiştir. Evin giriş sahanlığı ve kapısı cephe aksının ortasında olup, sahanlığa sokak seviyesinden tek kollu ve on basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Giriş sahanlığının köşeleri dekoratif ahşap pervazlı, üzeri basık kemerlidir. Bodrum kat seviyesinde; giriş sahanlığının kenarları dışı taş köşebentli, çatısı üçgen alınlıklıdır (Levha 210 ve 211).

Hüseyin Baykara Evi de (Katalog 11) diğer pek çok ev gibi tek katlı ve yüksek girişli evlerdendir. Evlerin aralarındaki fark merdivenlerin ve giriş kapılarının ortada, sağda ya da sol tarafta yer almasıdır. Ancak giriş sahanlığının tamamı evlerin cephe akslarının ortasındadır. Giriş sahanlığının genişlikleri, sahanlığın her iki yanında bulunan odalar kadardır. Bu yönleriyle cephede bir simetri oluşturmaktadırlar (Levha 212 ve 213).

Levha-210: Ahmet Çelik Evi'nin (Katalog 29) girişi.

Levha-211: Ahmet Çelik Evi'nin giriş cephesinin çizimi (Çizim D. Demirci)

İki katlı ve yüksek girişli evlerin sayısı oldukça azdır. İki katlı evlerdeki yüksek girişler; merdiven basamak sayısı az, geniş girişli evler (Katalog 37, 41, 47, 55, 78, 79, 94 ve 143) ve merdiven basamak sayısı fazla, dar girişli evler (Katalog 36, 48, 49, 81 ve 86) olarak kendi içerisinde iki ayrı kısma ayrıldığı görülmektedir. Geniş girişli evlerden birisi Kemalettin Uğurcan Evi'dir (Katalog 143).

Levha-212: Hüseyin Baykara Evi'nin (Katalog 11) girişi.

Levha-213: Hüseyin Baykara Evi'nin giriş cephesinin çizimi (Çizim D. Demirci).

Kemalettin Uğurcan Evi'nde giriş sahanlığı oldukça geniş tutulmuş, doğu yönde bulunan iki kanatlı, büyük dikdörtgen formlu, ahşap bir kapı ile sokak kotundan beş basamaklı taş merdivenle girilmektedir. Kapısı doğrudan evin içerisine açılmaktadır. Bu giriş kapısı, cephe aksının ortasında olmayıp, evin cephesinin güneydedir. Girişi içeriye çekilmiş durumdadır. Giriş sahanlığının her iki köşesinde duvarlar pahlanmıştır (Levha 214).

Benzer şekilde Haştemoğlu Evi'nin (Katalog 41) girişi cephe aksında olup, cepheye göre biraz içeriye alınmış durumda, zeminden beş basamaklı merdivenle çıkılmaktadır (Levha 215).

Levha-214: Kemalettin Uğurcan Evi'nin (Katalog 143) girişi.

Levha-215: Haştemoğlu Evi'nin (Katalog 41) girişi.

Mürüvvet Balkan Evi'nde (Katalog 86) ise merdiven basamak sayısı biraz fazladır. Giriş sahanlığı ise daha dardır. Evin sokak üzerinde iki ayrı girişi vardır. Asıl giriş kapısı, içeriye çekilmiş durumdadır. Girişi altı basamaklı betonarme bir merdivenle çıkılan iki kanatlı ahşap bir kapıdan sağlanmaktadır. Aynı sokakta; doğu yönde sokaktan düzayak olarak girilen biraz içeriye çekilmiş durumda, çift kanatlı ve ahşap diğer tali bir kapısı daha bulunmaktadır. Tali olan kapı koridor vasıtasıyla arkadaki bahçeye açılmaktadır (Levha 216).

Cemile Başılleli Evi'nin (Katalog 48) giriş sahanlığı da dardır. Evin girişı doğu yöndeki sokak üzerindedir. Giriş, cephe aksının ortasında olup, zeminden dokuz basamaklı merdivenle çıkılan çift kanatlı bir kapıdan sağlanmaktadır. Giriş kapısının üstünde ikinci katta pencereli bir niş, yanlarında ikişer pencere bulunmaktadır. Merdiven sahanlığında oluşturduğu basık kemer köşelerinde; ucu küçük volütlü köşe pervazları kullanılmıştır. Köşe pervazlarının içerisi palmet kabartması ile süslüdür (Levha 217).

Levha-216: Mürüvvet Balkan Evi'nin (Katalog 86) girişı.

Levha-217: Cemile Başılleli Evi'nin (Katalog 48) girişı.

2.3.2. Girişı Avludan Olan Evler:

İncelenen evlerin içerisinde 35 adedine yalnızca avludan giriş yapılabilmektedir. Bu tür avlulu evlerin daha önce sayı olarak fazla oldukları ancak bahçelerin yıkılmasından dolayı sayının azaldığı tahmin edilmektedir. Buna göre incelenen evlerin içerisinde yaklaşık dört evden bir tanesi avludan girişlidir. Yani evin tek girişı avlu ya da bahçe vasıtasıyla olmaktadır (Katalog 2, 20, 22, 24, 26, 33, 34, 38, 58, 59, 60, 62, 77, 76, 77, 86, 90, 92, 96, 97, 98, 100, 106, 108, 109, 111, 113, 118, 121, 126, 137, 141, 144, 145 ve 147). Türklerdeki mahremiyet anlayışından kaynaklandığı kabul edilen bu giriş tipi muhtemelen çok eski dönemlere dayanmaktadır. Dolayısıyla bahçeden ya da avludan girilen evler kronolojik olarak eski tarihlere ait olmalıdır. Ancak bu ev tipinin Isparta'da fazla olmadığı, belki de bu anlayışın günümüzde yavaş yavaş değiştiği ya da ev yapılabilecek alanların daha daralması sonucunda avlulu evlerin azaldığı görülmektedir. Avlu kapılarında içeriye çekilmiş ya da yükseltilmiş giriş söz konusu değildir. Avludan girişli evlerde kapı büyük boyutlarda, süslemesiz olup, genellikle çift kanatlıdır. İncelemelerde tespit edilen avludan girişli evler; Çelebiler, İskender ve Turan Mahallelerinde yoğunluk kazanmaktadır. Aile mahremiyetinin gözetilmesi sonucu Sokak-Avlu-Ev sıralamasına uyan bu tip evlerin iki katlı ve bahçe duvarlarının iki metreden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu tip girişi bulunan evlerden birisi Hatice Kapılı Evi'dir (Katalog 92). Hatice Kapılı Evi'ne yalnızca avludan girilebilmektedir. Bahçeden sokağa açılan doğu cephesindeki tek kanatlı cümle kapısı, yeni demir malzeme ile yapılmıştır. Kapının hemen solunda çift kanatlı kare formlu büyük bir bahçe kapısının daha bulunduğu görülmektedir. Köşesinde yer alan kitabeden, evin 19. yüzyıl sonlarına ait olduğu tahmin edilmektedir (Levha 218).

İbrahim Uzan Evi'ne de (Katalog 144) aynı şekilde avlu vasıtasıyla girilebilmektedir. Evin giriş kapısı doğu yönde yer almakta ve doğrudan avluya açılmaktadır. Yapının girişi cephe aksının ortasında olmayıp, aksın hafif solundadır. Giriş kapısı sokak kotunda olduğu için evin avlusuna düzayak olarak girilmektedir (Levha 219). Gazi Kemal Mahallesi, 1307-1308 Sokakta bulunan evin de (Katalog 69) batı yöndeki giriş kapısı doğrudan avluya açılmaktadır. Giriş, sokak kotunda olduğundan eve düzayak olarak girilmektedir. Evin güneyinde ve doğusunda bahçesi vardır (Levha 220).

Levha-218: Hatice Kapılı Evi (Katalog 92) girişinin sokaktan görünümü.

Levha-219: İbrahim Uzan Evi (Katalog 144) girişinin sokaktan görünümü.

Levha-220: Gazi Kemal Mahallesi, 1307-1308 Sokakta bulunan evin (Katalog 69) girişi.

Isparta'da incelenen iki katlı geleneksel evlerden bazılarının, genellikle evin cephe aksının solunda yer alan ve evin altından geçerek doğrudan bahçeye ulaşımın sağlandığı geniş açıklıklarının bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu tip evlerin iki ayrı kapısı vardır. Kapılardan avluya açılan kapının ölçüleri oldukça büyük, eve açılan kapının ölçüleri ise diğerine oranla daha küçüktür (Katalog 62, 86, 106 ve 113). Zemin kattaki avluya açılan açıklıklar yüklü bir at arabasının geçebileceği kadar geniş ve yüksektir. Bu tip evlerin avlularının diğerlerine göre büyük olduğu ve daha fazla işlevlere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu tip evlerdeki avluya açılan açıklıkların; işlevleri gereği kapı ölçüleri, doğal olarak cümle kapılarından biraz geniş olmaktadır. İncelenen 147 evden 14 adedi bu tiptedir (Katalog 2, 33, 34, 38, 62, 63, 86, 89, 91, 94, 99, 105, 106 ve 113). Buna göre incelenen her on evden birisi, bu şekilde girişi bulunan tiptedir. Avluya açılan geniş ve yüksek koridorun sağında ve solunda odalar yer almaktadır. İkinci bir girişi bulunan bu evlere yerel tabirle "zengin evi" ya da "ağa evi" denmesinin daha uygun olacağı düşünülebilir²⁹². Isparta'da bu ev tipinin çok eskilere dayandığını söylemek mümkündür. Vesile Atay Evi'nin (Katalog 113) girişi böyledir. Evin cadde üzerinde; birisi büyük diğeri küçük yan yana iki kapısı bulunmaktadır. Zemin katta, cephe aksının solunda bulunan kapı geniş bir koridor vasıtasıyla arka bahçeye açılmaktadır. Bunun sağında ise evin iç sofasına geçilen tek kanatlı diğeri bir kapısı vardır. Evin iç sofasına açılan cümle kapısı sokak kotunda olduğundan eve düzayak olarak girilmektedir. Sol tarafta olan kapı diğerinden biraz büyüktür. Arka bahçeye açılan yönde her iki kapının genişliği kadar bir açıklık mevcuttur. Buna göre yapının; arka bahçeye geçişi temin eden bir geçit olarak fonksiyonu bulunduğu ve hemen arkasında bulunan konakla ilgili bir işlevi'nin olduğu tahmin edilmektedir. Evin

(292) *Isparta 2003*, a.g.m., s. 213. İbrahim Özay tarafından yazıldığı anlaşılan bu makalede Isparta evleri kategorize edilirken; "Ağa evleri", "Hanaylı Evler" vb. gibi ayrımlara gidilmiştir.

olduğu yerde daha önceleri Tahir Paşa konağının bahçe giriş kapılarının bulunmasının muhtemel olduğu, yüklü arabaların buradan geçebileceği söylenilmektedir²⁹³. Yapının bu haliyle tipik Isparta evi özelliklerini yansıttığı düşünülebilir (Levha 221).

Hendenlerin Evi'nde (Katalog 106) ise kapılar Vesile Atay Evi'nde olduğu gibi yan yana değildir. Hendenlerin Evi'nde ana yola bakan kuzey yönde avluya geçişin sağlandığı büyük kapı, güney yönde ise eve insan girişinin sağlandığı daha küçük ölçülerde diğer bir kapı söz konusudur. Evin kuzey cephesinde büyük bir kapıdan koridor vasıtasıyla avluya girilebilmektedir. Güney cephesinde geniş bir bahçesi vardır. Bahçe kapısı büyük ölçülerde ve özentisiz olarak yapılmıştır. Sokağa bakan kuzey cephede yer alan, bir adet büyük kare formulu giriş kapısı; ahşap ve çift kanatlıdır. Kapı cephe aksının ortasında değildir. Cephe aksının solunda kalmaktadır. Kapı zamanla sokak kotunun yükselmesinden dolayı, 30 cm kadar aşağıda kalmıştır. Bu kapı; zemin katta sofaya dik olarak geçişi sağlayan bir koridora açılmaktadır. Ev dış sofalı ve hanaylı tipte olduğundan tabiatla daha çok iç içedir. Kuzey ve güney yönlerde yer alan her iki kapıdan da at arabaları geçebilecek şekildedir (Levha 222).

Sarıtepeilerin Evi (Katalog 38), aynı hendenlerin gibidir. Bu evde de giriş büyük bir koridor vasıtasıyla yapılmaktadır. Güney ve doğu cephesinde geniş bir bahçesi vardır. Bahçeye bakan güney cephede; ahşap hanay kısmı vardır. Aynı zamanda "hanaylı evler" tipinde yapılmıştır. Sokağa bakan kuzey cephede yer alan, bir adet büyük kare forma yakın giriş kapısı; ahşap ve çift kanatlıdır. Kapı cephe aksının ortasında değildir. Cephe aksının solunda kalmaktadır. Bu kapı; zemin katta sofaya dik olarak geçişi sağlayan bir koridora açılmaktadır (Levha 223).

Sonuç olarak; giriş kısmı içeriye alınmış veya giriş kısmı yükseltilmiş durumdaki evlerin son yüzyılın etkisi olarak mimarimize Batıdan girdiği yani geç dönemlere ait oldukları bildirilmektedir²⁹⁴. Isparta il merkezindeki evlerin en erken örneklerinin avludan girişli oldukları tahmin edilmektedir. Konak tipindeki büyük evlerde at arabasının veya devenin geçebileceği genişlik ve yükseklikte ikinci bir kapı daha bulunmaktadır. Büyük olan kapı evin bahçesine ya da avlusuna açılmaktadır. Ancak avluya açılan bu ikinci kapılar evlerin giriş cephelerinde yer almakta olup, diğer bahçe kapılarına oranla daha itina ile yapılmışlardır.

Levha-221: Vesile Atay Evi'nin (Katalog 113) girişi.

Levha-222: Hendenlerin Evi'nin (Katalog 106) girişi.

Levha-223: Sarıtepeilerin Evi'nin (Katalog 38) girişi.

(293) Bahattin Yaman, a.g.m., s. 99.

(294) Yüksel Sayan, a.g.e., s. 100. Ayrıca bkz. Haşim Karpuz, a.g.e., s. 34.

Bazı Isparta evlerinde bulunan birisi tarımsal faaliyetler, diğeri insanların girişi için düzenlenmiş iki kapı kullanımının başka illerde de olduğu görülmektedir. Isparta’da olduğu gibi, diğer illerde de eve girişin bahçe vasıtasıyla yapıldığı pek çok ev göstermek mümkündür. Bunlardan birisi Malatya Evleri’dir²⁹⁵. Bilecik, Pazaryerinde bulunan evlerde de aynı biçimde ikişer kapının kullanıldığı, tarımsal faaliyetler için kullanılan kapının geniş bir koridora açıldığı anlaşılmaktadır²⁹⁶.

Türk ev mimarisine uygun olarak yapıldığı söylenen ve avlu vasıtasıyla girilen ev sayısının ise 35 olduğu tespit edilmiştir. Genellikle sokağa kapalı olan yapıların tasarlanmasındaki önemli bir noktanın aile mahremiyetinin yani haremlik ve selamlık ayırımı olduğu söylenilmektedir²⁹⁷. Geleneksel Isparta evlerinin dört tarafının bahçe olduğu düşünülecek olursa; avludan girişli evlerin oldukça azalması, günümüzün yaşam koşullarının ve mimari anlayışın ne kadar çabuk değiştiğinin göstergesi olmaktadır. Bunlara konut yapılabilecek olan alanların oldukça daralmasının da büyük etkisi vardır.

3. Kat sistemi:

Türk evlerinde şerefli sayılan üst katın evin efendilerine ve erkek misafirlere ait olduğu, zemin katta ise uşak ve hizmetçi odalarının bulunduğu, atların veya binek hayvanlarının bağlandığı dehlizlerin bulunduğu kaynaklarda belirtilmektedir²⁹⁸. Konak olarak adlandırabileceğimiz büyük evlerde ayvaz, hadım ağası ve kahya gibi hizmetçiler için odalar bulunmaktadır. Bu tür evlerde mutfak genellikle evden ayrı olarak bahçede yer almakta, tencere koymak için bölmelere ayrılmış kemerli büyük ocağı bulunmaktadır²⁹⁹. Isparta’da konak tipinde yapılmış evler de bulunmaktadır. Bu örneklerde yapının iç ve dış düzeni ile süslemelerinin zenginliği konak sahibinin ekonomik gücüyle bağlantılı olduğundan, konaklar da farklılıklar göstermektedir. Isparta’da konak tipindeki evler çok nadirdir. Şehrin ileri gelen ailelerine ait olduğu görülen konaklar, birbirine benzemeyen servis hacimlerine sahiptir.

3.1. Avlular:

Türk kentlerinde geleneklere göre ev yaşantısını saklama ve korunma amacıyla bahçe duvarları yüksek yapılmaktadır³⁰⁰. Yaklaşık yüz yıl önce yapılan bir tanımda Isparta’da her evin yönünün güneye bakmakta olduğu ve evlerin doğudan batıya doğru sıralandığı belirtilmektedir. Ayrıca; her evin önünde ve arkasında yarım dönümden az olmamak üzere bahçesi bulunmaktadır³⁰¹. Evlerin avluları ve bahçeleri birbirinden farklıdır. Çoğunun ortak noktası içerisinde ocak, ekmek evi gibi birimler ile ön avluda kayrak taşıyla döşeli “taşlık” olarak nitelendirilen bölümün olmasıdır. Bazılarında ise eskiden bu yana Türklerdeki su sevgisini gösteren havuz bulunmaktadır.

Eski Isparta evlerinin zemin katlarında hayat olarak isimlendirilen; etrafında ahır, kiler, depo ve samanlık gibi hacimlerin bulunduğu birim yer almaktadır. Hayat, sayılan bu birimlere geçişin sağlandığı bir mekan olmaktadır. Hayatın kelime anlamı ise geleneksel Türk evindeki taşlığın karşılığıdır. Hayat bölümü zemin katlarda açık hanaylı olan yerdir³⁰².

(295) Yelda Durgun, *Geleneksel Malatya Evleri Üzerine Bir İnceleme*, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006, s. 70.

(296) Gözde Çelebioğlu, *Pazaryeri’nde Tarihi Türk Evleri’nin Cephe Örnekleri*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi A.B.D., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2006, s. 24.

(297) Zahide Akkoyunlu, *a.g.e.*, s. 186.

(298) Celal Esat Arseven, *a.g.e.*, s. 106.

(299) Celal Esat Arseven, *a.g.e.*, s. 108.

(300) Reha Günay, *a.g.e.*, s. 36.

(301) Böcüzade Süleyman Sami, *a.g.e.*, s. 32-33.

(302) Celal Esat Arseven, *Sanat Ansiklopedisi*, MEB Basımevi, C. I, İstanbul, 1983, s. 571.

Halit al'a göre; Ankara, Manisa, Kütahya, Isparta ve Antalya çevresindeki evlerde yakın zamanlarda yapılanlar hariç, zemin katın oturulacak mekan olarak kullanılmadığını ifade edilir. Bu mekanların düzenlerinde Őehirlere göre farklılıklar olduğu, buna örnek vermek gerekirse Tokat'ta zemin katta taşlık denilen kısmın bulunmasına karşılık en yakın yer olan Amasya evlerinde taşlığın bulunmadığını belirtmektedir³⁰³

Isparta'da 147 ev üzerinde yapılan incelemede yaklaşık tamamının bahçeli oldukları, bunlardan 35 adedinde ise sadece bahçeden giriş yapılabildiği ve evlerden 100 adedinin bahçesinin güney yönde olduğu görülmüştür. Buna göre geleneksel Isparta evlerinin genellikle güneye bakan birer bahçesinin olduğu söylenebilir. Bu tip evlerde eve girişin yapıldığı kapı farklı, avlu ya da bahçe kapısı farklıdır. Eve doğrudan girilemeyen veya bir başka deyişle mahremiyet gözetilerek sadece bahçeden girilebilen evlerin geleneksel mimarimizde tanımlanan özgün evler olduğu anlaşılmaktadır³⁰⁴. Fakat Isparta'da bu tip evlerin sayısının oldukça azaldığı görülmektedir. Buna karşılık geleneksel Isparta evlerinde ara kat uygulamasına ise bir rnek –Erol ve Hacer Büyükselçuk Evi (Katalog 58)- hariç rastlanılmamıştır.

Konak tipinde olan büyük evlerin bahçelerinde ocak ve odalar bulunmakta, çok nadir olarak da suluk ya da Őarapmanalara rastlanılmaktadır. Bunların içinde bahçelerde ocak kullanımının daha yaygın olduğu görülmektedir. Bu nedenle evlerin mutfağının bahçede yer aldığı söylenebilir. Hizmetilere ait odaların ve özellikle meyvelerin suyunun çıkarılarak kaynatıldığı yerler olan işliklerin bulunduğu evler ise çok nadirdir. Hanaylı bazı evlerde, hanayın altına gelen alanın dış yüzündeki direkler üst kat sofasını taşımaktadır. Bu alanın zemini toprak, çevresi ise bahçeye açıktır. Buraya 'hayat' adı verilmektedir³⁰⁵.

Ali Türk'n araştırmasında; Isparta kent merkezindeki tescilli konutların genelde zemin katı taşlık, onun etrafında servis hacimleri ve kışık odalardan oluştuğu görülmekte, üst katlar ise odalardan ve onların açıldığı sofalardan meydana gelmektedir. Evlerin odaları özenle işlenmiş, tavanları ise genelde ahşap tekne tavan olarak tasarlanmıştır. Genel olarak bu evler sokağa cepheli ve bahçeli evler olarak inşa edilmiřtir³⁰⁶.

Isparta'da en eski örnekler olduğu düşünülen evlerde girişler avludan veya bahçeden yapılmaktadır. Avlu duvarları ise iki metreden daha yüksektir. Avlu duvarlarının yüksek olması geleneksel Türk ev mimarisi ile bağdaşmaktadır. Çünkü bahçeli olan Türk evlerinde de evin içerisine bahçe yoluyla dolaylı olarak girilmektedir. Aile mahremiyetine uygun olarak duvarlar Mehmet Şefik Doğan Evi (Katalog 20) rneğinde olduğu gibi yüksek tutulmaktadır. Bu rnekleri çoğaltmak mümkündür.

Geleneksel Isparta evlerinde avlulara genellikle tek kapı ile doğrudan girilmektedir. Farklı iki kapıdan girilebilen örnek yok denecek kadar azdır. Farklı olan örneklerden birisi Neriman Görgülü Evi'dir (Katalog 122). Evin avlusuna doğu ve batı yönden ayrı ayrı girilmekte ve batı yönde avluda bir ekmek evinin yer aldığı görülmektedir. Bahçe duvarları moloz taş ile yapılmış olup, yükseklikleri iki metreye yakındır. Evin bu haliyle aslını muhafaza ettiği yani avlu duvarlarının daha sonradan ihdas edilmediği tahmin edilmektedir. Bu Şekilde bahçesine veya avlusuna ayrı kapılardan girilen eve başkaca rastlanmamıştır. Neriman Görgülü Evi'nde ekmek evi oldukça düzgün olarak yapılmış ve dış duvarları ev ile aynı renkte boyanmıştır. Bu tondaki pişkin sarı renk eski

(303) Halit al, *a.g.e.*, s. 30-31.

(304) Gonca Bykmışı, *a.g.e.*, s. 84.

(305) Günay Reha, *a.g.m.*, s. 76.

(306) Ali Türk, *a.g.m.*, s. 275.

Isparta evlerinde sıkça kullanılmıştır. Böylece alınlığında 1928 tarihi yazılı bulunan bu evin pişkin sarı renkteki dış cephe boyasını muhafaza ettiğini de düşünebiliriz (Levha 224 ve 225).

Avludan girişin sağlandığı evler şehrin belli bir mahallesinde yoğunlaşmayıp değişik mahallelerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu tip evlerin genellikle iki katlı oldukları dikkat çekmektedir (Levha 226).

Levha-224: Neriman Görgülü Evi'nin (Katalog 122) batı yöndeki bahçe kapısı.

Levha-225: Neriman Görgülü Evi'nin (Katalog 122) doğu yöndeki bahçe kapısı.

Levha-226: Mehmet Şefik Doğan Evi'nin (Katalog 20) bahçe kapısı.

Bazı evlerde bahçenin bir köşesi dükkan olarak tasarlanmıştır. İbrahim Uzan Evi (Katalog 144), Gazi Kemal Mahallesi, 1307-1308 Sokak, No: 16 adresinde bulunan ev (Katalog 57) ve Kadir Boylu Evi (Katalog 36) avludan girişli olmakla beraber güneydoğu köşelerinde birer dükkan bulunmaktadır. Dükkanlar kare planlıdır ve ayrı girişleri bulunmaktadır. Dükkan olarak tasarlanan mekanların üzeri ise teras olarak kullanılmaktadır (Levha 227, 228 ve 229).

Isparta'da pek çok evin avlusunda müstemilat yapıları vardır. Ancak bunların büyük bir kısmının sonradan yapılmış oldukları görülmektedir. Avluda bulunan mekanlar genellikle ocak veya aşevi, içinde meyvelerin suyunun çıkartılıp işlendiği şarapmanalar veya suluklar, çeşmeler, ahırlar ve çok büyük evlerde uşak ve hizmetçilerin kaldığı odalardan oluşmaktadır. Ocak veya aşevi pek çok evde karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra havuzlar, çeşmeler de evlerde çok nadir olarak yer almaktadır. Evlerin bahçesinde; suluklar ile bazı tahtani yapılara –odalar- daha fazla rastlanmaktadır. Tüm bu yapılar ev sahibinin sosyal ve ekonomik durumu ile bağlantılı olduğundan çoğunluk arz etmemektedirler.

Levha-227: Gazi Kemal Mahallesi, 1307-1308 Sokak, No: 16'daki evin (Katalog 57) bahçesinin köşesi.

Levha-228: Kadir Boylu Evi'nin (Katalog 36) bahçesinin köşesi.

Levha-229: İbrahim Uzan Evi'nin (Katalog 144) bahçesinin köşesi.

Çetin Oral (Kulalılar) Evi'nde (Katalog 23), Mehmet Feray Evi'nde (Katalog 19), Saritepe-lerin Evi'nde (Katalog 38) ve Tahir Paşa Konağı'nda (Katalog 121) bahçede meyve sularının çı-kartıldığı suluk veya benzeri işlerin yapıldığı bazı mekanlar bulunmaktadır (Levha 230, 231, 232, 233 ve 234). Bugün mevcut olmayan Kınık Evi'nin bahçesinde bulunan ve bahçeyi çevreleyen tek katlı mekanlar ise büyük ölçülerdeki evlerin bahçesi hakkında fikir vermektedir (Levha 235).

Isparta'nın tanınmış simalarından Nazik Erik Hanımla yapılan bir söyleşide yaklaşık 20 yıl önce müftülerin şehirde önemli bir yeri olduğu belirtilmiş, müftü evlerinin çok büyük ve süslü olduğu söylenmiştir.

Levha-230: Kulalılar Evi'nin (Katalog 23) bahçesindeki mekanlar.

Levha-231: Kulalılar Evi'nin bahçesindeki suluk.

Levha-232: Mehmet Feray Evi'nin (Katalog 19) bahçesindeki mekanlar.

Ev sahibinin ekonomik gücünün yanında sosyal durumunun da evin büyüklüğü ve içerisindeki mekanları açısından oldukça etkin olduğu anlaşılmaktadır. Ancak çok önceleri, ilde görev yapmış müftülerin hangi evlerde oturdukları bilinmemektedir.

Levha-233: Saritepe Evi'nin (Katalog 38) bahçesindeki yıkılmış mekanlar.

Levha-234: Tahir Paşa Konağı'nın (Katalog 121) bahçesindeki mekanlar (Yangın sonrası).

Levha-235: Kınık Evi'nin (Katalog 91) bahçesindeki mekanlar.

Isparta'da, evin zemin katındaki açıklığa 'hayat' ya da 'avlu' adı verilmektedir. Bazı dış sofalı ev tiplerinde bahçeye doğru açılan bir hayat bölümünün olduğu görülmektedir. Buralarda taşlık adı verilen, avluda üzerinde günlük işlerin yapıldığı zemini taş döşeli yer vardır³⁰⁷. Genellikle bu tip evlerin üst katı da kapalı hanaylı olmaktadır. Bu bölümün zemini küçük taşlarla kaplıdır. Taşlık ismini de muhtemelen buradan almaktadır. Taşlıklı evlerin bahçe vasıtasıyla girilen evler olduğu görülmektedir. Günümüzde taşlıklar önemini kaybetmeye başlamıştır. Bunda arsaların daralması ve bahçelerin yıkılmasının payı büyüktür. Kalan taşlıklarda da bahçedeki taşların pek çoğu sökül-müş durumdadır. Isparta'da Saritepe Evi (Katalog 38) ile Çelebiler Mahallesi, 1401 Sokak'ta bulunan (Katalog 26) evlerin zemin kattaki taşları hala yerinde durmaktadır. İki evin taşlığı oldukça benzerlikler göstermektedir. Saritepe Evi'nin taşlığı yani hayat kısmı taşlarla kaplı olup, bahçe yönü açıktır. Merdiven hayatın batısında yer almaktadır. Zemin katı açık hanaylı olup, bahçe

(307) Yüksel Sayan, a.g.e., s. 141.

yönüne açılan pek çok Isparta evinde zeminin taşla döşeli olduğu tahmin edilmektedir. Çelebiler Mahallesi, 1401 Sokak'ta bulunan ve zemin katı taşlık olan evin (Katalog 26) merdiveni taşlığın doğusunda yer almaktadır. Evin bu bölümünde üst katına kırma bir merdivenle çıkılmaktadır. Üst katta ise kapalı hanay kısmı bulunmaktadır. Bu tip evlere avludan girilmektedir. Üst kattaki kapalı hanay kısmı ahşap direkler üzerinde durmaktadır. Zemin kattaki mekanlar; samanlık, depo veya ahır olarak kullanılmaktadır (Levha 236 ve 237). Bunlardan bazılarında halen kayrak taşı adı verilen bu taşların bazı bölümleri toprak yüzeyinden görülebilmektedir (Katalog 19, 20, 22, 26, 33, 34, 37, 38, 62, 69, 70, 76, 77, 80, 90, 91, 92, 96, 97, 98, 99, 100, 106, 108, 111, 141, 143, 144, 145 ve 147).

Bunlara karşılık Tahir Paşa Konağı'nın (Katalog 121) avlusu düzgün plaka taşlarla kaplıdır. Muhtemelen bu durum konağın sahibinin daha zengin olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak böyle bir kaplama ile başka bir evde karşılaşılmamıştır. Muhtemelen ev sahibinin zenginliğinin yanında sosyal statüsü de evin tasarımında büyük rol oynamaktadır (Levha 238).

Levha-236: Sarıtepe Evi'nin (Katalog 38) taşlığı.

Levha-237: Çelebiler Mahallesi, 1401 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 26) taşlığı.

Levha-238: Tahir Paşa Konağı'nın (Katalog 121) bahçesindeki plaka taşlar.

3.1.1. Çeşmeler:

Isparta evlerinin bazılarında bahçesinde veya yolda yapının dış duvarına bitişik olarak yapılmış çeşme yapıları bulunmaktadır. 7 adet çeşme, evlerin zemin kat duvarlarına bitişik durumda yol cephesinde (Katalog 17, 18, 23, 57, 63, 94 ve 106) 10 adet çeşme ise bahçede (Katalog 37, 64, 76, 80, 89, 90, 106, 113, 120 ve 137) olmak üzere toplam 17 çeşme veya su tesisinin olduğu tespit edilmiştir.

Bahçesinde havuz, çeşme gibi su tesisleri bulunan evler büyük ölçülerde ve konak tipinde olan evlerdir. Suyun şimdiki gibi kolaylıkla getirilemeyeceği, evin sahibinin ekonomik ve sosyal durumuyla alakalı olduğu hesaba katılmalıdır. Yol cephesinde evin dış duvarına bitişik olarak yapılan çeşmeler ise muhtemelen halkın hayır yapma geleneğinden kaynaklanmaktadır. Sokakta yer alan çeşme yapıları çoğu zaman sağır kemerli, kitabeli ve taş süslemeli olmaktadır. Yazıtlar üzerinde çoğu kez ayet, dua, yaptıran şahsın adı ve senesi yazmaktadır. Yazıtlarda bulunan tarihlerin evin yapım tarihi olup olmadığı konusunda bir fikir yürütmek oldukça zordur. Ama her halükarda çeşme, evlerin zemin kat duvarlarında yer aldığından evlerden önce inşa edilmiş olmalıdır. Alaybeyoğlu Evi (Katalog 80) ile Kınık Evi (Katalog 91) arasındaki bahçe duvarında yer alan çeşme diğer çeşmelerden oldukça farklıdır. Çeşme düzgün köfke taşla inşa edilmiş olup çift yüzlü ve iki sıra yazıtlıdır. Çeşmenin bir yüzü Alaybeyoğlu Evi'ne, diğer yüzü Kınık Evi'nin bahçesine bakmaktadır. Dikdörtgen formlu çeşmenin her iki tarafında birer yalak vardır. Çeşmenin sağ ve sol köşelerinde birer kabara bulunmaktadır. Çeşme kurumuştur. Her iki evin bahçe duvarında bulun-

ması, çift yüzlü olması yönüyle, ayrıca mermer kitabesiyle Isparta’da tek örneği oluşturmaktadır (Levha 239 ve 240).

İskender Mahallesi, 1308 (İnce) Sokak’ta bulunan evin (Katalog 95) kuzey yöndeki giriş cephesinde, zemin kat duvarındaki çeşme kurumuş durumdadır. Çeşmenin aynası üzerinde iki selvi kabartması vardır. Yukarıdaki mermer üzerine dört paftalı, iki satırlık yazıtın son satırında “Duhancı Zade Hasan Hakkı sene 1305” okunabilmektedir. 1305 Hicri tarihi, Miladi olarak 1887-88 yıllarına isabet etmektedir. Çeşmenin taştan oyulmuş bir yalağı halen sağlam vaziyettedir. Çeşme tek kurnalıdır. Ama kurnası yerinde değildir. Günümüzde bu geleneğin zamanla kaybolması sonucu çeşmeler yok olmaktadır (Levha 241).

Katalog 63’de bulunan iki katlı evin altında dikdörtgen formlu mermer çeşme tek kurnalı olup kurnası yerinde değildir. Alçak kabartma tekniğinde çeşme aynası yapılmıştır. Ayna derin olmayan sivri kemer içerisine alınmıştır. Çeşme kurumuş durumda ve yalağı bulunmamaktadır (Levha 242).

Levha-239: Kınık Evi'nin (Katalog 91) bahçesinde bulunan çeşme.

Levha-240: Kınık Evi'nin (Katalog 91) bahçesinde bulunan çeşmenin kitabesi.

Levha-241: İskender Mah. 1308 Sokak'taki evin (Katalog 95) önünde bulunan çeşme.

Levha-242: Şükrü Dulupçu Evi'nin (Katalog 63) önündeki çeşme.

Yuvarlak kemerli düzgün kesme taşlardan yapılan çeşmeler de vardır. Bunlardan birisi Fikret Göksel Evi'nin (Katalog 17) dış duvarındadır. Çeşme iki katlı evin doğu duvarında, yol kenarında yer almaktadır. Çeşme büyük ölçülerde ve yuvarlak kemerlidir. Düzgün kesme taşlardan yapılmış, kitabesizdir. Hendenlerin Evi'nin (Katalog 106) meydana bakan köşesindeki çeşme yine düzgün kesme taşlarla yapılmış yuvarlak kemerlidir. Hendenlerinin Evi'nin bir özelliği de çeşmenin hem yol kenarında hem de bahçede ayrı ayrı bulunmasıdır. Çeşmenin sağ üst köşesinde daire içerisinde beş kollu yıldız kabartması vardır. Sol üst köşede daire biçimli kabartma vardır. Dairenin içerisi boş olup bu çeşmenin de kitabesi bulunmamaktadır (Levha 243 ve 244).

Hüseyin Töngge Evi'nde (Katalog 64) çeşme bahçe içerisinde yer almaktadır. Çeşme yapısı oldukça küçük ölçülerde ve tek muslukludur. Hüseyin Töngge Evi'nin bahçesinde bulunan çeşmenin diğer çeşmelerden daha farklı bir yapısı vardır. Barok üslupta yapılan evin cephesinde “1930” tarihi vardır. Çeşme bahçe duvarına dayalı olarak dikdörtgen formda yapılmıştır. Üzerinde alçı kabartma bitkisel süslemeli çeşme aynası bulunmaktadır. Küçük bir yalağı bulunan bu çeşmenin muhtemelen çok geç yıllarda yapıldığı tahmin edilmektedir (Levha 245).

Gülây Yıldırım Evi'nde (Katalog 89) yer alan çeşme yine anıtsal olmayıp basit bir çeşme aynasından ibarettir. Çeşme tek parça köfke taştan yapılmış, ortasında elips biçiminde kabartma çeşme aynası vardır. Buradaki çeşme aynasının daha özentisiz biçimde yapılmış olduğu görülmektedir. Kurnası bulunmayan çeşme kurumuş durumdadır (Levha 246).

Levha-243: Fikret Göksel Evi'nin (Katalog 63) önündeki çeşme.

Levha-244: Hendenlerin Evi'nin (Katalog 63) önündeki çeşme.

Levha-245: Hüseyin Töngce Evi'nin (Katalog 64) bahçe çeşmesi.

Levha-246: Gülay Yıldırım Evi'nin (Katalog 89) bahçe çeşmesi.

Müşerref Büyüksilleli Evi'nin (Katalog 99) içerisinde zemin katta üzeri çimento harcı ile sıvanmış, yeni musluklu bir çeşme yapısı vardır. Ancak bu çeşme muhtemelen son yıllarda yapılmış olmalıdır.

Sonuç olarak evlerin dışında yer alan ve sokaktan geçenlerin su içmesi için yapılmış olan çeşmelerin anıtsal ölçülerde, büyük kurnalı, çoğunlukla kitabeli oldukları ve düzgün kesme taşlardan yapıldıkları görülmektedir. Sokak üzerinde yer alan çeşmeler aynı zamanda sağır kemerli, tek yönlü ve daha eski tarihlidirler. Buna karşılık evlerin bahçesinde bulunan çeşmelerin ise çoğunlukla yekpare büyük bir taştan yapıldıkları, küçük birer musluklarının olduğu görülmektedir. Bahçelerdeki muslukların daha yeni oldukları bazen çimento gibi modern malzeme ile yapıldıkları tespit edilmiştir.

3.1.2. Havuzlar ve Fıskiyeler:

Havuz kullanımının nadir olarak görüldüğü Isparta evlerinde, iki havuzlu ev tespit edilebilmiştir. Bunlardan birisi Turan Mahallesi Leylak Sokak'ta bulunan Hasan Çoban Evi'ndedir (Katalog 137). Evin güney yönüne bakan bahçesinde yüksek ama küçük boyutlarda bir havuz bulunmaktadır. Evin batı duvarında 1897 tarihi bulunan, Yunan harfleri ile yazılmış bir kitabe vardır. Ancak çimento malzeme ile yapılan evin avlusundaki bu havuz geç dönemlere ait olmalıdır. Evin bahçesinin batısında duvar dibinde tek parça taştan oyularak yapılmış büyük bir yalağın olduğu görülmektedir. Yalağın bahçeye bakan cephesinde stilize kadeh kabartması vardır. Yalağın yaslandığı bahçe duvarında yeni bir musluk takılıdır. Yalağın çok eski olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık yeni musluğun bulunduğu yerde daha önce kurna veya lüle benzeri bir elemanın olup olmadığı anlaşılmamaktadır (Levha 247 ve 248).

Levha-247: Hasan oban Evi'nin (Katalog 137) bahçesindeki havuz.

Levha-248: Hasan oban Evi'nin bahçesinde batı duvarına bitişik yalak.

Tahir Paşa Konağı'nın (Katalog 121) güney yönünde, bahçesinde bulunan havuz daha alçak ama diğer örneğine oranla daha geniştir. zeri imento karışımı harç ile sıvanan havuzun ana yapım malzemesi anlaşılamamaktadır. Tahir Paşa Konağı yazıtı göre 1875 yılında yaptırılmıştır. Havuzun da buna göre eski tarihli olması gerektiği düşünülmektedir. Muhtemelen havuz sonraki tarihlerde evde ikamet edenler tarafından onarılmış ve suya karşı izole edilmiştir (Levha 249 ve 250).

Havuzun kenarında kırılmış durumda mermer tozu ve alçı malzeme ile yapılmış fiskiye parçaları bulunmaktadır. Parçalardan fiskiyenin biçiminin tespit edilmesi oldukça güçtür. Ama zerindeki süslemelerin yüksek kabartma tekniğinde bitkisel motifli olduğu görülmektedir. Konak ve havuz günümüzde mevcut değildir.

Levha-249: Tahir Paşa Konağı'nın (Katalog 121) güney yönünde bahçesinde bulunan havuz.

Levha-250: Tahir Paşa Konağı'nın bahçesindeki fiskiye parçaları.

Isparta evlerindeki eşme ve havuzlar gün geçtikçe kaybolmaktadırlar. Elimizdeki çok az bir veriden bunların sınıflandırılması mümkün bulunmamaktadır. eşmelerin hemen hemen tamamı kurumuştur. Ulaşılabilen örneklerden bazıları günümüzde mevcut değildir. Belki de teknolojinin hızla gelişmesi sonucunda evin bahçesinde su tesisine ihtiyaç duyulmaması, bu yapıların hızla ortadan kalkmasına neden olmaktadır.

3.2. Bodrum Katlar:

Bodrum katlar evin planının belirlenmesinde önemli bir unsur olmadığı tespit edilmiştir. İncelenen tek katlı evlerde bodrum katların, iki katlı evlerde ise genellikle zemin katların daha özensiz ve geniş hacimlere sahip oldukları, üst kat planına benzemedikleri görülmektedir. Bu nedenle bodrum katları evin genel planı ile ilgili bir fikir vermemektedir. Bodrum katlarda daha geniş ve farklı ölçülerde mekanlar bulunmaktadır. Mekanların iç duvarları sıvanmadan bırakılmaktadır. Bodrum katın mekanları bölen ara duvarlarında ağaç hatıl kullanımı görülmektedir.

Buna karşılık evlerdeki zemin ve üst kat odaları kare planlı olup, odaların ölçüleri yaklaşık olarak birbirine yakındır. Konak tipinde olan evlerde üst katta bulunan bey odası ya da baş odanın diğerlerinden biraz daha geniş olduğu görülmektedir. Kurtuluş Mahallesi, Çayboyu Çınar Caddesi'ndeki (Katalog 124) evin, Demiralay Konağı Misafirhanesi'nin (Katalog 24), Hüseyin Baykara Evi'nin (Katalog 11), Eyüp Bey Evi'nin (Katalog 125), Kulahlılar Evi'nin (Katalog 23), Haştemoğlu Evi'nin (Katalog 41) ve Fethi Gülyağcı Evi'nin (Katalog 140) bodrum katları sıvanmadan bırakılmış olup, plan, mekanların yükseklikleri, genişlikleri ve içinin düzeni açısından üst katlara benzememektedirler (Levha 251, 252, 253, 254 ve 255). Haştemoğlu Evi'nin (Katalog 41) ve Fethi Gülyağcı Evi'nin (Katalog 140) bodrum kat planları incelendiğinde, bu katlarda duvarların kalın olduğu, mekanların daha geniş tutulduğu ve daha az mekan bulunduğu görülmektedir. Fethi Gülyağcı Evi'nde bazı mekanlar sonradan bölünmüş ve daha fazla oda edilmiştir. Bu evin bodrum katının atölye olarak kullanıldığı görülmüştür (Levha 256, 257, 258 ve 259).

Levha-251: Kurtuluş Mahallesi, Çayboyu Çınar Caddesi'ndeki (Katalog 124) evin bodrum katı.

Levha-252: Demiralay Konağı Misafirhanesi'nin (Katalog 24) bodrum katı.

Levha-253: Hüseyin Baykara Evi'nin (Katalog 11) bodrum katı

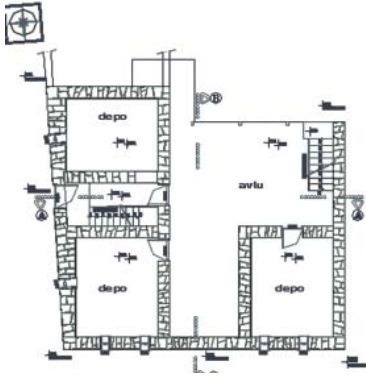
Levha-254: Eyüp Bey Evi'nin (Katalog 125) bodrum katı

Levha-255: Kulahlılar Evi'nin (Katalog 23) avlusunda bulunan samanlığı.

Levha-256: Haştemoğlu Evi'nin (Katalog 41) bodrum katı.

Levha-257: Haştemoğlu Evi'nin (Katalog 41) bodrum kat planı. (Çizim: Y. Yeğen)

Levha-258: Fethi Gülyaçcı Evi'nin (Katalog 140) bodrum katı.

Levha-259: Fethi Gülyaçcı Evi'nin (Katalog 140) bodrum kat planı. (Çizim: D. Demirci)

Genellikle iki katlı olan evlerin zemin veya bodrum katlarında ahır bulunmaktadır. İki ayrı giriş kapısı bulunan evlerde kapılardan birisi hayvanların geçişi için kullanılmaktadır. Samanlık pencereleri oldukça küçük tutulmasına karşılık, ahır pencereleri havalandırma amacıyla büyük tutulmuştur. Bodrum katlarda bulunan mekanların samanlık olarak kullanıldığının belirtisi, mekanların sokağa açılan küçük ve dar açıklıklardır. Buradan içeriye saman konulmaktadır. Eyüp Bey Evi'nde (Katalog 125) ve Kulalılar Evi'nde (Katalog 23) evin bodrum katlarında yola ya da avluya açılan dar açıklıkların bulunduğu tespit edilmiştir. Muhtemelen bu mekanlar samanlık olarak kullanılmaktadır. Samanlıklarda duvarlar normal olarak bodrum katlarının diğer odaları gibi sıvanmadan bırakılmıştır.

3.3. Zemin Katlar:

Isparta evlerinde zemin katlar üst katlar gibi planlanmıştır. Farklı olarak bazı evlerde zemin katlar sonradan yaşama birimlerine çevrilmiştir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir nokta girişi yüksek olan evlerde zemin katlar evin yapımında yaşama birimleri olarak tasarlanmaktadır. Çünkü yüksek olan girişlerde zemin katın odunluk veya samanlık olarak kullanılması oldukça güçtür. Ancak girişi düz olan pek çok evde zemin katların hala müstemilat olarak kullanılmaya devam ettiğini görmekteyiz. Bu tip evler geleneksel mimarimizde tanımlanan evler olmalıdır. Bu evlerin bazılarında sonradan zemin katlarının sıvanıp boyanarak yaşama mekanı olarak kullanılmaya başladığı da izlenilmektedir. Ekonomik olarak ev sahibinin gücünün zayıflaması, mekan ihtiyacı veya arsanın küçük olması gibi nedenlerle zemin katların yaşama mekanı olarak düzenlenmeye çalışıldığı tahmin edilmektedir.

Zemin katlarda bazı odaların diğerlerinden daha yüksek tutulduğu örnekler de vardır. Bu odaların konumunun daha farklı olduğu düşünülmektedir. İki katlı olan Mustafa Köstelli Evi'nin (Katalog 74) ve Mürüvvet Balkan Evi'nin (Katalog 86) zemin katları yaşama birimleri olarak kullanılmaktadır. Buradaki mekanlar; evin yapıldığı yıllarda kışın üst kata göre daha sıcak olması nedeniyle bu mevsimde tercih edilmekteydi. Ancak günümüzde ayrı ailelerin oturduğu katlara dönüşmüştür. Mustafa Köstelli Evi'nin (Katalog 74) girişi düzayaktır. Mürüvvet Balkan Evi (Katalog 86) ise yüksek girişlidir. Eyüp Bey Evi'nde farklı olarak güney yönde bir basamakla girilebilen fevkani oda vardır (Levha 260, 261 ve 262).

Levha-260: Mustafa Köstelli Evi'nin (Katalog 74) zemin katı.

Levha-261: Mürüvvet Balkan Evi'nin (Katalog 86) zemin katı

Levha-262: Eyüp Bey Evi'nin (Katalog 124) zemin katı.

Isparta'da daha eski örnekler olduğu düşünülen evlerde zemin katlar halen depo, odunluk, samanlık veya kiler olarak kullanılmaya devam edildiğini görmekteyiz. Çünkü bu tip evlerde sokaktan veya bahçeden zemin kata girişin yapıldığı kapıların oldukça büyük oldukları, mekanların yüksek tutuldukları ve tavanlarının ahşap kaplı olmadıkları görülmekte ve bu nedenle zemin katlarının oturma mekanı olarak düzenlenmelerinin oldukça güç olduğu anlaşılmaktadır. Mustafa Güllü'ye ait ev (Katalog 27) bu şekildedir. Mustafa Güllü Evi'nin sokak kapısı oldukça büyük ölçülerdedir. Zemin katta bulunan mekanlar muhtemelen depo gibi kullanılmaktadır. Hamidoğlu Hüseyin Ağa Evi'nde de (Katalog 141) durum aynıdır. Yine mekanlar yüksek tutulmuştur. Tavanlar kaplanmadan bırakılmıştır. Bu evde hem sokaktan girişin yapıldığı kapı hem de kuzeybatı köşedeki mekanın sofaya açılan kapısı oldukça büyük ölçülerdedir. Batı yöndeki mekan fevkanidir. Odada bulunan ahşap gömme dolaplar, burasının oda yani oturma mekanı olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Her iki evde de tavanlar yüksek tutulmuş olup tavanların ahşap kaplaması bulunmamaktadır (Levha 263 ve 264).

Levha-263: Musatfa Güllü Evi'nin (Katalog 27) zemin katının görünümü.

Levha-264: Hamidoğlu Hüseyin Ağa Evi'nin (Katalog 141) zemin katının görünümü (Karşıdaki oda fevkanidir).

Müşerref Büyüksilleli Evi'nde (Katalog 99) durum biraz farklıdır. Ev yine düz girişli olup, geniş olan koridorun etrafında bulunan odaların yaşam mekanları olduğu görölmektedir. Zemin kattaki odalarda ahşap gömme dolaplar bulunmaktadır. Özellikle bahçe yönüne bakan fevkani oda diğerlerinden daha geniş tutulmuştur. Bu odanın karşı duvarında davlumbazlı bir ocak vardır. Bazı evlerin üst katlarda olduğu gibi adeta bu odaya farklı bir özellik verilmiş gibidir (Levha 265 ve 266).

Levha-265: Müşerref Büyüksilleli Evi'nin (Katalog 99) zemin katının görünümü.

Levha-266: Müşerref Büyüksilleli Evi'nin (Katalog 99) zemin kat odasında gömme dolaplar.

Isparta'da eski evlerde asma kat benzeri bir uygulamaya Erol Büyükselçuk-Hacer Büyükselçuk Evi (Katalog 58) hariç rastlanılmamıştır. Evde; arka cephede bodrum ile üst katın arasında sadece bir oda fazladan yer almaktadır. Bu nedenle Erol Büyükselçuk-Hacer Büyükselçuk Evi'ndeki bu odanın kat olmaktan çok bir ara mekan olarak görülmesi belki daha uygun olacaktır (Levha 267 ve 268).

Levha-267: Erol Büyükselçuk - Hacer Büyükselçuk Evi'nin (Katalog 58) zemin katının görünümü.

Levha-268: Erol Büyükselçuk - Hacer Büyükselçuk Evi'nin (Katalog 58) asma katının bahçeden görünümü.

Arada yer alan bu odanın bahçe yönünde ikiz penceresi vardır. Aradaki bu oda nedeniyle evin arka cephesinin simetrisinin bozulmuş olduğu gözlenmektedir. Odaya üst kata çıkan ahşap merdivenle geçilmektedir. Bu odanın, evin yapımında tasarlandığı, yani sonradan yapılmadığı an-

laşılmaktadır. Altta yer alan bodrum kata ise çok küçük bir kapıdan eğilerek girilebilmektedir. Bodrum katın da bahçeye açılan penceresi vardır. Bodrum, aradaki oda ve üst katın her üçünün de yaşama birimi biçiminde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü bodrum kat pencereleri de büyüktür. Bu odanın muhtemelen kış evi olarak kullanıldığı sanılmaktadır. Buna göre Isparta il merkezindeki evlerde asma kat uygulamasının yapılmadığı rahatlıkla söylenebilir.

Tabiatla iç içe olduğunu söylediğimiz evlerin zemin katlarında mekanların tabanları genellikle sıkıştırılmış topraktır. İç sofalı evlerde ise bu katlar üst katlar gibi düşünülerek tabanları ahşap kaplanmıştır. Bunların dışında Tahir Paşa Konağı'nın (Katalog 121) zemin kat sofası küçük çakıl taşlarıyla döşenmiş ve çakıl taşlarından iç içe geçmiş dairesel motifler oluşturulmuştur. Bu durum Isparta'da diğer evlerde görülmemektedir. Isparta'ya komşu olan Antalya'da geleneksel evlerin zemin katının oldukça yüksek oldukları, zemin katın küçük çakıl taşıyla döşendiği anlaşılmaktadır. Hatta Cengiz Bektaş, Antalya evlerindeki bu döşemenin antik dönemlerle bir bağlantısı olduğunu düşünmekte, en az 1500-2000 yıl önce Limyra Antik Kenti'nde yapılmış olanını gördüğünde şaşırmadığını söylemektedir³⁰⁸. Tahir Paşa Konağı'nda pek çok eleman gibi mozaik döşeme yapılması il merkezindeki evlerde görülen bir özellik değildir. Bu nedenle dışardan yani başka bir ilden ithal edilmiş gibi görünmektedir. Konağın zemin katında, sofa etrafında yer alan odaların döşemeleri ahşaptır. Bu durum; zemin katın, aynı iç sofalı evlerde olduğu gibi yaşam mekanları olarak kullanıldığı göstermektedir (Levha 269 ve 270).

Levha-269: Tahir Paşa Konağı'nın (Katalog 121) zemin kat sofası.

Levha-270: Tahir Paşa Konağı'nın zemin kat sofasında bulunan mozaik döşeme.

3.4. Üst Katlar, Yaşam Mekanları:

Türk evlerinde odanın dışarıdan en fazla yalıtılan eleman olup çok belirgin bir biçimlenişi ve elemanları bulunmaktadır. Giriş sekisinin devamında yüklük duvarı (varsa gusülhane de bu duvarda yer almaktadır) ocak duvarı (ocak ve iki yanında dolapları ile) bir veya bazı duvarlarda iki adet olabilen pencere duvarının (önünde sediri ile) odanın belirleyicileri olduğu, kareye yakın planda olan odanın yüksekliği ise çoğunlukla üç metre bazen de dört metre olabildiği söylenmektedir³⁰⁹.

Odalara, genellikle odanın bir köşesinde yer alan ahşap bir kapıdan girilmektedir. Kapının açıldığı köşenin sağ tarafında, giriş duvarlarına dik olarak konumlandırılmış bir yüklük yer almaktadır. Yüklüğün bulunduğu duvar tamamıyla değerlendirilmiştir. Odalar yaklaşık olarak aynı

(308) Cengiz Bektaş, *a.g.e.*, s. 80.

(309) Hülya ve Ferhat Yürekli, *The Turkish House*, Yem Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 16.

özellikleri taşımaktadır. Ancak bazı odalar diğerlerine oranla daha itinalı yapılmış olup süslemeleri biraz daha fazladır.

Isparta evlerinde üst katlar yaşama birimleridir. İç sofalı evlerde odalar sofanın iki yanında bulunmaktadır. Dış sofalı evlerde ise sofa bahçeye bakmakta olup, odalar sofanın kenarında dizilmiştir. Hendenlerin Evi (Katalog 106), Doğancı Mahallesi 2416 Sokak'taki ev (Katalog 33) dış sofalı ve hanaylı tipte olup odalar hanaya doğru açılmaktadır. Çoğu kez bu odalarda sofaya açılan pencereler bulunmaktadır. Hanay ise güney yöndeki bahçeye bakmaktadır. Hanaylı evlerde kapalı hanay bölümünün tavanı bazen kaplanmadan bırakılmıştır.

Hendenlerin Evi'nde (Katalog 106) tavan kaplanmış, buna karşılık Doğancı Mahallesi 2416 Sokak'taki evin (Katalog 33) tavanları ise kaplanmadan bırakılmıştır (Levha 271, 272, 273 ve 274). İncelenen dış sofalı evlerden yine bazılarında sofa tavanı kaplanmış bazılarında ise kaplanmadan bırakılmıştır. Bu tip evlerde, sofa tavanının kaplanması gibi bir kuralın olmadığı anlaşılmaktadır.

Levha-271: Hendenlerin Evi'nin (Katalog 106) üst katındaki hanayın doğu bölümü.

Levha-272: Hendenlerin Evi'nin üst katındaki hanayın batı bölümü.

Levha-273: Doğancı Mahallesi, 2416 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 33) hanayın doğu bölümü.

Levha-274: Doğancı Mahallesi, 2416 Sokak'ta bulunan evin hanayın batı bölümü.

Hanaylı evlerde merdiven aşağıdaki taşlık bölümünün bir ucundan ya da ortasından üst kattaki

dış sofaya çıkmaktadır. Eğer üst kattaki dış sofanın uçlarında oda bulunuyorsa bu odanın bahçeye bakan kısmı bağdadi sıvalıdır. Bazen Hendenlerin Evi (Katalog 106) örneğinde olduğu gibi Isparta evlerinin yaşam katında seki uygulamasına rastlanmaktadır. Isparta’da evlerin üst katlarında seki ile ayrılmış bölümlere ve odalara Isparta’da “şahnişin” denildiği anlaşılmaktadır. Çocukluğunu İskender Mahallesi, İmam Hasan Sokak’ta geçiren Mustafa Akaslan ile yapılan sözlü görüşmede bu yüksek bölümlere “şahnişin” denildiği, bu bölümlerin ayrıcalıklı olduğu, ancak bu kelimenin halk arasında bazen “şanşin” olarak söylendiği ifade edilmiştir³¹⁰.

İç sofalı plan tipinde odalar bir sofanın iki tarafına dizilmektedir. Evlerde bu plan şeması yaklaşık aynıdır. Gülşen Güllü Evi’nde (Katalog 28) olduğu gibi tek katlı evlerde genellikle üçer mekan sofanın her iki tarafında yer almaktadır. Ortadaki mekanlar diğerlerine göre daha küçük tutulmuştur. Bu mekanlar çoğu kez zemin kata inen merdiven boşluğu olarak değerlendirilmektedir. Karşısındaki mekanlar ise bazen mutfak, ara evi ya da kiler gibi işlevler görmektedir.

İki katlı evlerde bu aradaki mekanlar üst kata çıkan merdivenlerin yer aldığı bölümler olmaktadır. Tek katlı evlerden Erol Eriş Evi de (Katalog 40) böyledir. Sofanın sağında ve solunda üçer mekan vardır. Ancak doğu yönde olan mekanlardan birisi merdiven sahanlığı olarak değerlendirilmiştir (Levha 275 ve 276).

Hasan Acar Evi (Katalog 12) iki katlı ve iç sofalı evlerdendir. Evin üst katı ortada bir sofa ile bunun her iki tarafına dizilmiş ikişer odadan oluşmaktadır. Odalar sokağa doğru birer cumba yapmaktadır. Odaların ölçüleri aynıdır. İki katlı evlerde, üst katta müştemilat bölümlerine rastlanılmamaktadır (Levha 277).

Levha-275: Gülşen Güllü Evi’nin (Katalog 28) sofasının doğu bölümü.

Levha-276: Erol Eriş Evi’nin (Katalog 40) sofasının batı bölümü.

Levha-277: Hasan Acar Evi’nin (Katalog 12) sofasının doğu bölümü.

İki katlı evlerden Mustafa Güllü Evi (Katalog 27), Haştemoğlu Evi (Katalog 41) ve Cemile Başsilleli Evi (Katalog 48) yine ikişer katlı olmakla beraber iç sofalı plan tipindedirler. Üst katta odalar bir sofanın sağına ve soluna üçer mekan olarak eşit sayılarda dizilmişlerdir (Levha 278, 279 ve 280).

(310) Mustafa Akaslan; Isparta’nın yerlisi olup katalog bölümünde 97 numarada yer alan evin sahibi P. Leyla Akaslan’ın oğludur.

Levha-278: Mustafa Güllü Evi'nin (Katalog 27) üst kat sofasının görünümü.

Levha-279: Haştemoğlu Evi'nin (Katalog 41) üst kat sofasının doğu bölümü.

Levha-280: Cemile Başsilleli Evi'nin (Katalog 48) üst kat sofasının kuzey bölümü. (ilk yangın sonrası)

Odalar içinde köşeye gelen ve ölçü olarak diğerlerinden büyük olana “baş oda” ya da “bey odası” adı verilmektedir. Genellikle eve gelen misafirlerin ağırlandığı bu odaya, bazı yörelerde selamlık da denilmektedir. Bu oda diğer odalardan daha fazla özenle yapılmış ve bezenmiştir. Daha sonraki yıllarda Isparta evlerinde uygulanan iç sofalı ve kapalı plan tiplerinde böyle bir oda ayırımının zamanla kaybolduğu tahmin edilmektedir. İncelenen evler içerisinde bey odası ya da baş oda ayırımına pek fazla rastlanılmamıştır. Yola bakan odaların belki daha özenli yapıldıkları görülmüş; ancak bu odaların ölçülerinin yaklaşık diğer odalarla aynı oldukları, süslemelerinin ise ilk bakışta kendini gösterecek kadar farklı olmadıkları tespit edilmiştir. Örneğin, evin tavanında yıldız biçimli bir tavan göbeği veya tavanında alçı madalyon varsa, sokağa bakan odalarında yer almaktadır. Ancak süslemenin çeşitliliği fazla değildir. Bu durumun da doğal olarak sokağa bakan odalarda daha fazla oturulması, misafirlerin bu odalarda kabul edilmesi nedeniyle olduğu tahmin edilmektedir.

Isparta evlerinde haremlik-selamlık ayırımına rastlanmamıştır. Buna karşılık üst kattaki bey odası veya baş oda kabul edilen en büyük ve süslü odada erkek misafirlerin kabul edildiği anlaşılmaktadır. Kadınlar ise kendi aralarında evin zemin katında bir odaya çekilmektedirler. Yani bu eski ve dini kökenli anlayış erkeklerin ayrı, kadınların ayrı odalarda oturmaları biçiminde uygulanmıştır.

Tahir Paşa Konağı'nın (Katalog 121) baş odası oldukça bariz bir biçimde evin içerisinde kendini göstermektedir. Oda kuzey yöne bakan cumbada yer almakta olup, tavanları alçı kabartmalarla ve duvarları ise manzara resimleri ile süslüdür. Diğer odalar sofaya tek pencere ile açılırken bu odanın sofaya açılan iki penceresi vardır (Levha 281 ve 282).

Levha-281: Tahir Paşa Konağı'nın (Katalog 121) baş odasının sofadan görünümü.

Levha-282: Tahir Paşa Konağı'nın baş odasının tavanı.

İskender Mahallesi'nde bulunan Hilmi Özdoğancı Evi'nin (Katalog 98) baş odası sayılabilecek olan büyük ve diğer odalarına göre daha süslü olan odası ise Tahir Paşa Konağı'nda olduğu kadar bariz bir biçimde kendini göstermemektedir. Evde cumba yoktur. Odasının duvarlarına boya ile mermer taklidi izlenimi veren bordür yapılmıştır. Alçı malzeme ile yapılmış oval formlu tavanı kademeli olarak yükselmektedir (Levha 283 ve 284).

Isparta evlerinde pahlı oda kapılarına çok nadir olarak rastlanmıştır. Genellikle iki katlı evlerin üst katlarında oda köşelerinin dıştan yumuşatılması sofadan bakan bir kimse için iyi bir görüntü vermektedir. Oda kapılarının pahlanmış oda köşelerine getirilerek açılması ve buna bağlı olarak da sofanın ortasında bir genişleme sağlaması bu tipinin "orta sofalı plan tipi" ile benzeşmesini sağladığı belirtilmektedir³¹¹.

Levha-283: Hilmi Özdoğancı Evi'nin (Katalog 98) bey odasının sofadan görünümü.

Levha-284: Hilmi Özdoğancı Evi'nin bey odası.

Orta sofalı plan tipinin Türk evi plan tiplerinin kronolojik gelişiminde son tip olarak ortaya çıktığı düşünülürse; buna göre pahlanmış oda köşelerinin de geç dönemlerde yapılmaya başladıkları hususu söylenebilir. Üst katta pahlı oda köşeleri bulunan iki evden birisi Gazi Kemal Mahallesi, 1307-1308 Sokak'taki evdir (Katalog 69). Bir diğeri ise Kınık Evi'dir (Katalog 91). Gazi Kemal Mahallesi, 1307-1308 Sokak'taki ev (Katalog 69) dış sofalı tiptedir. Halen kullanılmaktadır. Kınık Evi (Katalog 91) ise iç sofalı tipte olup sokağa tek cumba ile çıkma yapmaktadır. Ev bugün mevcut değildir (Levha 285 ve 286).

Levha-285: Gazi Kemal Mahallesi, 1307-1308 Sokak'taki evin (Katalog 69) pahlı oda duvarı.

Levha-286: Kınık Evi'nin (Katalog 91) üst katında pahlı oda duvarı.

(311) Nur Akın, a.g.m., s. 568.

Isparta evlerinde sıkça görülen bir husus evin içerisinde değişik bölümlerde kenarları yumuşatılmış kirişlerin veya kemerlerin kullanılmasıdır. Bunlar çoğunlukla sofalarda bulunmakta ve bazen kenarları volütlü kemerler, bazen de Bursa kemeri biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Zemin katta veya üst katta kullanılabilen bu kemerlerin bazılarının iç kısımlarında alçı kabartma rozetler vardır. Bu kemerler kimi evlerde de tuvalet bölümü ya da mutfak bölümüne giden sofa üzerinde yer almaktadır. Fitnet ve Ali Haydar Doğan Evi'nde (Katalog 66) zemin katı sofasında sade bir kemer kullanılırken, Doğanlı Mahallesi 2416 Sokak'taki evin (Katalog 34) üst kat sofasında; kenarları alçı kabartma palmet motifli, iç kısmı alçı kabartma rozetli süslü bir kemer vardır (Levha 287 ve 288).

Levha-287: Fitnet, Mustafa ve Ali Haydar Doğan Evi'nde (Katalog 66) sofada sade kemer.

Levha-288: Doğanlı Mahallesi 2416 Sokak'taki evin (Katalog 34) sofasındaki volütlü kemer.

Sofalarda kullanılan bu tip kemerlerin, Isparta evlerinin pek çoğunda değişmeyen öge haline geldiği ve sofalarındaki masifliği gidermek amacıyla yönelik olarak yapıldığı tahmin edilmektedir. Kemerlerin evlerin sofalarının dışında merdiven sahanlığının üzerinde, tuvalet bölümüne veya mutfak bölümüne geçişlerde de kullanıldığı görülmektedir. Bu kemerler de sofada kullanılan kemerler gibi oldukça itina ile yapılmışlardır.

Celal Bey Evi'nde (Katalog 37) ve Kulalılar Evi'nin (Katalog 23) sofalarında bulunan kemerler ise daha sadedir. Kulalılar Evi'ndeki (Katalog 23) kemer ise farklı olarak zemin kat sofasındadır. Bursa tipi kemerler muhtemelen kirişlerin taşkınlığını gizlemek amacıyla yapılmış olmalıdır (Levha 289 ve 290).

Levha-289: Celal Bey Evi'nde (Katalog 37) üst kat sofasındaki Bursa kemeri.

Levha-290: Kulalılar Evi'nde (Katalog 23) zemin kat sofasındaki kemer.

Eşref Karcan Evi'ndeki (Katalog 123) Bursa kemeri evin arkasında ve tuvalet bölümüne geçişteki dar bir koridorda, Kurtuluş Mahallesi, Çayboyu Çınar Cadde'de bulunan evdeki (Katalog 124) Bursa kemeri merdiven sahalığı üzerinde, buna benzer şekilde Çetin Atman ve Sadık Öncü Evi'ndeki (Katalog 139) Bursa kemeri sofadan mutfığa geçişteki bir koridor üzerinde kullanılmıştır (Levha 291, 292 ve 293).

Levha-291: Eşref Karcan (katalog 123) Evi'nde Bursa kemeri.

Levha-292: Çayboyu Çınar Cadde'deki evde (Katalog 124) Bursa kemeri

Levha-293: Çetin Atman ve Sadık Öncü Evi'nde (Katalog 139) Bursa kemeri.

Çetin Atman ve Sadık Öncü Evi'nde kemerin altında alçı kabartma rozet vardır. Bu tip kemerlerin belli bir kullanım alanı ile sınırlandırılmadığı, zemin kat sofası, üst kat sofası, müştemilata ait koridorları gibi evin değişik bölümlerinde uygulanabildiği anlaşılmaktadır

Isparta evlerinde ahşap hanay kısmının dışında, çıkma yapan dikdörtgen formlu ve ahşap çok küçük bir bölüm görülmektedir. Çıkma yapan bu bölümün belli bir yönü yoktur. Değişik yönlere doğru çıkma yapabilmektedir. Küçük bir cumbayı andıran bu bölüm hanayda olduğu gibi ahşaptandır. Isparta'da bu bölümlere "abdestlik" adı verilmekte buralarda el, yüz yıkanmaktadır. Bazen bu bölümlerde bulaşık ta yıkanmaktadır. Buranın suyu bir boru vasıtasıyla bahçeye akıtılmaktadır. Abdestlik bölümleri dış sofanın ortasında bir yerde ve dış sofaya bitişik olarak bulunmaktadır. Bazen cumba kenarlarında da bulunduğu görülen abdestlik bölümlerinin ortak özellikleri, tamamen ahşaptan yapılmış olmasıdır.

İlimizde Sermet Mahallesi, 1208 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 129) Isparta için karakteristik olan, kuzey yönündeki cumbaya bitişik bir abdestliği vardır. Abdestlik evin arka yönünde cumbanın batısında yer almaktadır. Buna benzer olarak Ethem Pehlivan Evi'nde (Katalog 21) abdestlik yine evin arkasında ve kuzey yöndedir. Mehmet Şefik Doğan Evi (Katalog 20) doğu yöndeki sokağa cephe vermektedir. Güneye bakan yönde hanayın orta kısmında abdestlik bulunmaktadır. Burada abdestlik evin arka yönünde değil ancak hanayın ortasında bir yerdedir (Levha 294, 295 ve 296).

Levha-294: Sermet Mahallesi, 1208 Sokak'ta bulunan evde (Katalog 129) abdestlik.

Levha-295: Ethem Pehlivan Evi'nde (Katalog 21) abdestlik.

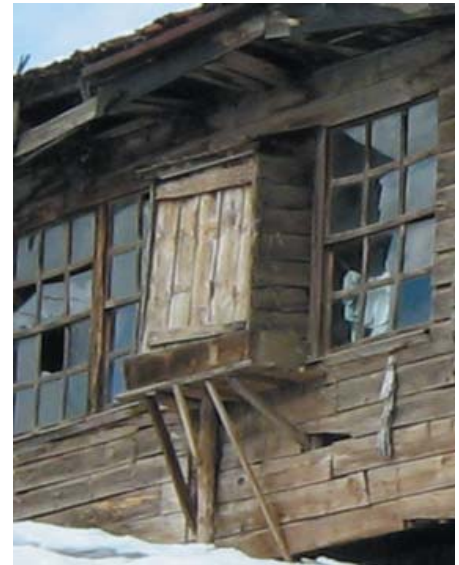

Levha-296: Mehmet Şefik Doğan Evi'nde (Katalog 20) abdestlik

Bir abdestliğin içerisinde nasıl olduğu hususunda ise Demiralay Konağı Misafirhanesi'nin (Katalog 24) açık hanayında bulunan abdestlik bize bilgi vermektedir. Abdestlik "L" biçimli açık hanayın doğu ucunda bulunmaktadır. Ahşap bir tezgah üzerinde yine içerisi çukur ahşap bir lavabonun bulunduğu görülmektedir. Abdestliğin suları bahçeye akmaktadır. İl merkezinin yanı sıra ilçelerde de abdestlik kullanımı olduğu görülmektedir. Aksu ilçesinde Mirahor Tepe Mahallesi'nde bulunan Hacı Memiş Konağının güney yönünde bir abdestlik vardır. Abdestlik Isparta merkezindeki evlerde olduğu gibi kapalı hanayın ortasında bulunmaktadır (Levha 297 ve 298)

Levha-297: Demiralay Konağı Misafirhanesi'nin (Katalog 24) açık hanayında bulunan abdestlik..

Levha-298: Aksu ilçesi'nde Mirahor Tepe Mahallesi'nde bulunan Hacı Memiş Konağının abdestliği.

İlçelerdeki abdestlikler tip ve ölçü olarak il merkezindekilere benzemektedir. Ama ilçelerdeki abdestliklerin genellikle tamamı ahşaptan oluşurken, il merkezindeki örneklerde her üç yanının camla kaplı olduğu görülmektedir. Abdestliğin üç yanının da camla kaplanması amacının; muhtemelen bu ünitenin temizlik ve kap kacak yıkanmasıyla ilgili olması ve bu nedenle fazlaca ışık alabilmesi için bu şekilde yapıldığı düşünülebilir.

Aksu ilçesi, Hacı Memiş Evi'nde bulunan abdestliğin ilçelerdeki abdestliklerde olduğu gibi ahşapla kaplı olduğu görülmektedir. Ancak bu evin hanay bölümü geniş tutulduğundan içeriye fazlaca ışık girmektedir. Bu nedenle abdestlik ünitesinin camla kaplanmasına gerek duyulmamış olabilir. Sonuç olarak abdestlikler yol cephesinde yer almamaktadırlar. Genellikle arka cephelerde yani servis hacimlerinin bulunduğu yöndedirler. Eğer evde hanay varsa hanaya bitişik olarak dışarıya doğru taşkınlık yapmaktadırlar. Burada kap kacak yıkandığından mutlaka mutfağa yakın olmaları gerekmektedir. Bu durumda abdestlik belki mutfağın yerini öğrenmemize de yardımcı olmaktadır.

4. Servis Birimleri:

4.1. Mutfaklar:

Isparta evlerinde mutfağın sabit bir konumunun olmadığı görülmektedir. Pek çok örnekte mutfak zemin katta yer almakta iken, iki katlı ve genellikle iç sofalı evlerde bazen üst katta bulunmaktadır. Sonradan yapılan bazı değişiklikler servis mekânlarının plandaki yerinin tespitinde güçlük çıkartmaktadır. İncelenen evlerin içerisinde mutfaklar genelde evlerin planları içerisinde arka ve yan cephelerde konumlandırılmıştır. Pek çoğu günümüzde geleneksel özelliklerini yitirmiş bulunmaktadır.

Doğancı Mahallesi, 2312 Sokak'ta bulunan tek katlı evin (Katalog 30) mutfağı evin arka cephesinde kuzeybatı köşesindedir. Burada duvar derinliğinde bulunan bir ocak ile buna ait eğreti bir davlumbaz, bu mekânın evin yapımında mutfak olarak tasarlandığını göstermektedir (Levha 299).

Eşref Karcan Evi'nde (Katalog 123) mutfak evin doğu yönünde ve ikinci katta yer almaktadır. Bu eve ait arka bahçede bir aşevi bulunmaktadır. Muhtemelen yemekler daha önce burada pişirilmekteydi. Bu aşevi oldukça geniştir. İki ocak yan yana yer almaktadır. Bu evin Cumhuriyet dönemi başlarından bu yana var olduğu, çok eski fotoğraflarından anlaşılmaktadır. Mutfakların evlerin bir köşesinde yer alması, muhtemelen çok sonraki dönemlerde ortaya çıkmış olmalıdır. Tahminimize göre mutfaklar önceleri evin yaşama birimlerinin olduğu katlarda yer almıyordu. Mutfak muhtemelen ya alt katta, ya da bahçede olmalıydı (Levha 300).

Levha-299: Doğancı Mahallesi, 2312 Sokak'taki evde (Katalog 30) mutfak kuzeybatı köşede yer almaktadır.

Levha-300: Eşref Karcan Evi'nde (Katalog 123) mutfak üst katta sol arka köşede tuvalete bitişik olarak yer almaktadır.

Isparta evlerinde mutfaklarla tuvaletler birbirinden uzak olarak planlanmıştır. Çünkü mutfak suları ile tuvalet sularının birbirine karışması uygun görülmediğinden mutfak ve tuvalet farklı yerlerde bulunurlardı. Ancak istisna olarak Eşref Karcan Evi'nde (Katalog 123) mutfak ile tuvalet bitişiktir. Yalnız burada mutfak olarak kullanılan odanın içerisindeki fayanslara ve betonarme uygulamaya bakıldığında sonradan mutfak olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca mutfak olarak kullanılan mekan bir oda genişliğindedir. Bununla beraber tuvaletin evin içerisinde bulunması, evin Rum Kilisesine yakın olması, yapılış tarzının Rum Evi olduğu yönünde izlenim bırakmaktadır.

Hasan Çoban Evi'nde (Katalog 137) giriş kapısının sağındaki odanın mutfak olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu uygulama Isparta evlerinde pek görülmemektedir. Mutfak kısmının evin yapılışında tasarlandığı ve cephede de böyle bir düzenlemeye gidildiği anlaşılmaktadır. Ev tek katlı ve tamamıyla kesme taş malzemeden yapılmıştır. Kilise civarında bulunan evin Rumlara ait olduğu tahmin edilmektedir. Evin giriş cephesi simetrik değildir. Mutfağın olduğu bölüm dış cephede de vurgulanmış olup, mutfak dış cepheden izlenebilmektedir. Isparta'da incelenen evlerin içerisinde başkaca bu gibi bir örnek görülememiştir. Ancak bu gibi evler oldukça azdır. Yani mutfağın evin bir köşesine konumlandığı ve özellikle yola bakan ana cephede, odalardan birisinin yerini aldığı bu gibi bir evin Isparta il merkezinde tek olduğu tahmin edilmektedir (Levha 301).

Buna karşılık Keçeci Mahallesi, 2312 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 100) mutfağı kuzey yönde iki mekânın arasında yer almaktadır. Mutfak bölümü oldukça dar tutulmuştur. Burada bir ocak ile ocağa ait bir davlumbaz görülmektedir. Dolayısıyla evin yapım aşamasında burasının mutfak olarak tasarlandığı söylenebilir. Mutfağın üst katta ve odaların arasında yer alması durumu Isparta'da sıkça görülmektedir. Genellikle iç sofalı evlerde böyle bir uygulamanın söz konusu olduğu söylenebilir. Arada kalan mutfak bölümü odalara göre daha dardır. Bu tür bir konumlanmanın geleneksel evlere uygun olduğu düşünülebilir. Çünkü evin içerisinde kış evi gibi kapalı ve dar mekânlarda da konumlanabilen mutfak kısmı, muhtemelen odaların arasında dar bir yerde –iç sofalı evlerde genellikle merdiven sahanlığının karşısında ve yaklaşık aynı ölçülerde- konumlanabilir (Levha 302).

Levha-301: Hasan Çoban Evi'nin (Katalog 137) mutfağı.

Levha-302: Keçeci Mahallesi, 2312 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 100) mutfağı.

Geleneksel ev mimarisinde mutfağın yeri muhtemelen avlular ve kış evi denilen daha küçük ve kapalı odalardı. Ancak yapılan incelemelerde evlerde mutfağın belli bir konumunun olmadığı görülmektedir. Zehra Gümüş ve Zehra Ülker Evi'nde (Katalog 44) mutfak yine iki odanın arasında ve doğu yönde yer almaktadır. Haştemoğlu Evi'nde (Katalog 41) ise zemin ve üst katların güney yönünde bulunmaktadır. Haştemoğlu Evi kuzeye bakmaktadır. Hal böyle olunca mutfak arka tarafta yer almaktadır. Celal Bey Evi'nde ise mutfak muhtemelen güneye bakan kapalı hanay kısmında iken, evin zemin katında yola bakan odalardan birisinin mutfak olarak kullanıldığı görülmektedir. Çünkü bu odada raflar ve tabaklar bulunmaktadır. Odanın ocağı yoktur. Hanay kısmının yıpranmış olmasından dolayı daha sonraki tarihlerde zemin kattaki bu odanın mutfak olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır (Levha 303, 304 ve 305). Evlerdeki mutfakların sonradan değişime uğradıkları böylece belli bir konumunun olmadığı ve belli bir standart göstermediği anlaşılmaktadır.

Levha-303: Zehra Gümüş ve Zehra Ülker Evi'nde (Katalog 44) mutfak.

Levha-304: Haştemoğlu Evi'nde (Katalog 41) mutfak.

Levha-305: Celal Bey Evi'nde (Katalog 37) mutfak.

4.2. Aşevi-Tandırevi ve Kilerler:

Kilerler, çoğunlukla zemin katların bir kösesinde yer alırlar. Bu mekânlar küçük pencerelerle aydınlatılmaktadır. Her evde bir kiler odası bulunmaktayken sonradan ihtiyaçların ve yaşam tarzının değişmesi sonucu bu mekânların da farklı işlevlerle kullanıldığı ve daha sonraları bu mekânların işlev değiştirdikleri tahmin edilmektedir. Yani kiler olarak kullanılmayıp bunun yerine depo, odunluk olarak kullanılmaya başladıkları düşünülmektedir.

Bazı kaynaklarda evlerde oturmak, dinlenmek ve yemek pişirmek gibi işlevler için yapılan mekânlara 'tandırevi'³¹², genellikle ekmek pişirilen odalara 'ekmek evi' denildiği belirtilmektedir. Yine aynı kaynaklarda bazı evlerde üst katta, iki oda arasında 'ara evi' olarak adlandırılan ve kiler işlevi gören dar bir mekân bulunduğu söylenmektedir³¹³.

Bazen odaların dışında, bazen sofada ocak olabildiği gibi, ekmek evi olan evlerde ya da ağa evine benzer büyük olan evlerin avlusunda genellikle bir ocak bulunmaktadır. Bu tür ocaklara 'saç ocağı' ya da 'kazan ocağı' denildiği anlaşılmaktadır³¹⁴. Isparta'da yapmış olduğumuz incelemelerde 147 evden 20 adedinde bahçesinde ocak bulunduğu tespit edilmiştir. Arazilerin zamanla daralarak bahçelerin azalması ve var olan ocakların bazılarının günümüze ulaşmadığı düşünülürse bu rakam bir hayli yüksektir. Geleneksel Isparta evlerinin bahçelerinde 'saç ocağı' ya da kazan ocağı bulunduğu, ekmeklerin veya yemeklerin bir kısmının burada pişirildiğini söyleyebiliriz. Elimizde, bahçesinde ocağı bulunan evlerin sayısı bir hayli fazladır. Bazılarının ocakları yıkılmış, tahrip olmuştur. Bahçelerde yer alan ocaklar evin içerisinde bulunan ocaklara göre daha özentsiz yapılmış olup, daha

(312) Haşim Karpuz, *a.g.e.*, s. 20.

(313) Haşim Karpuz, *a.g.e.*, s. 83.

(314) Haşim Karpuz, *a.g.e.*, s. 118.

büyük ölçülerdedir. Eşref Karcan Evi'nin (Katalog 123) arkasındaki bahçede bulunan ocak sağlam kalan örneklerden birisidir. Burada bulunan "ekmek evi" kare planlı olup, tuğla malzeme ile yapılmıştır. Mekânın bir bacası bulunmaktadır. Duvarları ev ile aynı renkte boyalı iken boyalarının döküldüğü görülmektedir. İçerisinde bitişik durumda iki büyük ocak vardır. Ocaklar basık kemerli ve tuğla ile yapılmıştır. İki ocağın yan yana bulunduğu başka bir örneğe rastlanılmamıştır (Levha 306 ve 307).

Levha-306: Eşref Karcan Evi'nin (Katalog 123) bahçesindeki müştemilat yapısı.

Levha-307: Eşref Karcan Evi'nin bahçesindeki müştemilatın içerisindeki ocaklar.

Kulalılar Evi'ndeki (Katalog 23) ocak bahçesindeki, hizmetçilere ait olduğu söylenen iki katlı yapının zemin katındadır. Mekanın doğu duvarındaki taş malzeme ile yapılmış ocak yuvarlak kemerlidir. Kemerin kenarlarında özengileri vardır. Bu tipteki ocaklar oldukça yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Ocak çok büyük boyutlardadır. Kemerin ayakları arasındaki açıklık bir metreden fazladır. Ekmek evi olarak kullanıldığı anlaşılan mekanın tavanı kaplanmadan bırakılmıştır. Güney duvarında zeminden yaklaşık 50 cm kadar yükseklikte ahşap tezgâh vardır. Ocağın iki yanında kare formlu nişler bulunmaktadır (Levha 308 ve 309).

Yine buna benzer olarak Hilmi Özdoğancı Evi'nin (Katalog 98) ocağı gösterilebilir. Ev günümüzde mevcut değildir. Evin avlusundaki tek katlı müştemilat yapısının doğu duvarında bulunan büyük ölçülerdeki ocak, taş malzeme ile inşa edilmiştir. Ocak diğerlerine göre daha itina ile yapılmış ve mavi renkte boyanmıştır. Ekmek evi olarak adlandırabileceğimiz bahçelerdeki mekanların dışarıya açılan dikdörtgen formlu büyük pencereleri vardır. Muhtemelen ışıktan daha fazla yararlanmak için pencereler büyük tutulmuştur (Levha 310 ve 311).

Levha-308: Kulalılar Evi'nin (Katalog 23) bahçesindeki müştemilat yapısı.

Levha-309: Kulalılar Evi'nin bahçesindeki ocak.

Levha-310: Hilmi Özdoğanlı Evi'nin (Katalog 98) bahçesindeki tek katlı müştemilat yapısı.

Levha-311: Hilmi Özdoğanlı Evi'nin bahçesindeki müştemilat yapısı içerisindeki büyük ocak.

Müşerref Büyüksilleli Evi'nin (Katalog 99) bahçesindeki kırma çatılı mekanda davlumbazlı olduğu anlaşılan bir büyük ocak vardır. Bahçelerde yer alan ocakların davlumbazlı olması ilginçtir. Bu örnekte bahçedeki ocak davlumbazlı iken evin içerisinde zemin katta bulunan bir ocağın ise yine büyük ölçülerde tuğla ile yapıldığı ve yanlarında pişmiş toprak pöhrenlerin olduğu görülmektedir.

Müşerref Büyüksilleli Evi'nin bu bölümü bahçeye doğru çıkma yapmaktadır. Muhtemelen ev sahibinin istekleri doğrultusunda sonraki yıllarda yapılmış olmalıdır. Çünkü bu bölümün üzeri tuvalet ve banyodur. Dış cepheden bakıldığı zaman hem ocağın bulunduğu kısım hem de üstteki tuvalet ve banyonun olduğu kısım eve yapıştırılmış gibidir. Ev bağdadi iken bu kısmın tuğla ile yapılmış olması bu düşüncüyü desteklemektedir (Levha 312, 313 ve 314).

Levha-312: Müşerref Büyüksilleli Evi'nde (Katalog 99) bahçesindeki müştemilat yapısı içerisindeki büyük ocak.

Levha-313: Müşerref Büyüksilleli Evi'nde zemin kattaki ocak.

Levha-314: Müşerref Büyüksilleli Evi'nde zemin kattaki ocağın yakından görünümü.

Isparta’da nadir olarak kalabilmiş ocaklardan birisi Erol Büyükselçuk Evi’ndedir (Katalog 58). Ocağın özelliği formundan dolayı değil bulunduğu mekanın farkından ileri gelmektedir. Evin zemin katında küçük bir kapıdan girişin sağlandığı penceresiz bir mekan bulunmaktadır. Mekanın doğu duvarında büyük bir ocak bulunmaktadır. Oda kapıları bu mekanın kapısına göre çok daha büyüktür. Burasının kiler olduğu tahmin edilmektedir. Evin bahçesinde ve üst katında ocaklar bulunmaktadır. Ekmek pişirilmesi amacıyla muhtemelen bahçedeki ocak kullanılmaktadır. Burası ise muhtemelen sadece yiyeceklerin saklandığı mekan olmaktadır (Levha 315 ve 316).

Levha-315: Erol Büyükselçuk Evi'nin (Katalog 58) kileri.

Levha-316: Erol Büyükselçuk Evi'nin kilerinin doğu duvarındaki büyük ocak.

Tahirpaşa Konağı'nın (Katalog 121) bahçesinde, doğu ve batı yönlerde müştemilat yapılarının bulunduğu ancak bunların pek çoğunun günümüze kadar ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Batı yöndeki müştemilat yapıları 2006 yılındaki yangında tahrip olmuştur. Bu yapıların eski fotoğrafları incelendiğinde çeşme, ocak ve suluk gibi yapıların aynı sırada ve yan yana yer aldıkları görülmektedir (Levha 317 ve 318).

Levha-317: Tahir Paşa Konağı'nın (Katalog 121) kileri.

Levha-318: Tahir Paşa Konağı'nın kilerinin 2010 yılı çekimi.

4.3. Tuvaletler:

Isparta’da evlerin arka cephelerinde yer sıkıntısı bulunuyorsa tuvalet ve banyo gibi servis hacimlerinin yan cephelere kaydırıldığı anlaşılmaktadır. Isparta’da “abdesthane” adı verilen, tuvalet iki kısımdan oluşmaktadır. Girişteki ilk bölüm el yüz yıkamak için, sonraki; zemini ortası delik taş veya mermerden yapılan bölüm ise abdest bozmak içindir³¹⁵. Bazı kaynaklarda Isparta’da tuvaletlerin evin yan tarafında yer aldığı zemininin ise tahtadan yapıldığı yazılıdır³¹⁶. Muhtemelen sözü edilen tuvaletler ilçelerde veya köylerdeki tuvaletler olabilir. Çünkü il merkezindeki tuvaletlerin zemini mermer, taş vb. sert malzemeden yapılmaktadır.

Müslüman evlerinde tuvaletler, avlunun girişe yakın bir köşesinde evden mümkün olduğunca uzağa yerleştirilirken, gayrimüslim evlerinde sofa içine alınarak giriş kapısının yanına yerleştirilmiş olmasının, her iki kesim arasındaki önemli farklardan birisi olarak karşımıza çıktığı belirtilmektedir³¹⁷.

İncelemelerde, evlerdeki tuvaletlerin genellikle evin arka cephelerinde veya avlunun eve yakın olan bir köşesinde konumlandırıldığı görülmektedir. Ancak pek çok evde tuvaletlerin yeni malzemelerle yapıldığı bilinmektedir. Muhtemelen tuvaletlerin pek çoğu sonradan yenilenmiş ve yerleri değiştirilmiş olmalıdır. Ama evlerin arka cephelerinde veya avluların içerisinde yer almaları genel bir kural gibi görülmektedir. Evlerin içine sonradan yapılan tuvaletler betonarme yapılar olup küçük dikdörtgen planlıdır. Buna benzer olarak evin dışına da yapılabilmektedir. Girişte lavabo bölümü, bunun iç kısmında da abdest bozmak için yapılmış bölümler vardır. Evin içerisindeki sonradan yapılan tuvaletlerden birisi Mustafa Güllü Evi’ndedir (Katalog 27). Tuvalet evin ikinci katındadır. Yeni malzemeyle yapıldığı görülen tuvalet sonradan buraya alınmış olmalıdır. Çünkü tuvaletin yeri plandaki simetriye uymamaktadır. Hasan Acar Evi’nde (Katalog 12) ise tuvalet dışarıdadır. Malzeme olarak Mustafa Güllü Evi’ndeki ile hemen hemen aynıdır. Bu tuvaletin de sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır (Levha 319 ve 320).

Levha-319: Mustafa Güllü Evi’nde (Katalog 27) tuvalet yapısı.

Levha-320: Hasan Acar Evi’nde (Katalog 12) tuvalet yapısı.

(315) Nuri Katircioğlu, *a.g.e.*, s. 99. Eserde tuvalete diğer yörelerde ‘ayak yolu’ denildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca bkz. C. Esat Arseven, *Türk Sanatı*. Cem Yayınları, B. Y. Y., 1988, s. 111.

(316) *Isparta Kültür Envanteri-I*, *a.g.e.*, s. 24.

(317) Gonca Büyükmihçi, *a.g.e.*, s. 212.

Celal Bey Evi'nde (Katalog 37) ise tuvalet bahçe ile ev arasındaki bir köşenin briket malzeme kullanılarak çevrilmesiyle oluşturulmuştur. Bu durum evlerimizde yer alan tuvaletlerin ne derece basit yapılabildiği ve yerlerinin değişken olabileceğinin de bir göstergesi olmaktadır (Levha 321).

Fethi Glyaağcı Evi'nin (Katalog 140) içerisinde bulunan tuvalet farklı bir konumdadır. Bu evde tuvalet st kata çıkan merdivenin altında yer almaktadır. Tuvaletin buraya sonradan konulduğu tahmin edilmektedir. İskender Mahallesi, 1308 (İnce) Sokak'ta bulunan evde (Katalog 87) ise tuvalet bölümü evin arkasından çıkma yapmaktadır. Tuvalette kare formlu küçük bir aydınlatma penceresi bulunmaktadır. Bu bölüm yine sonradan yapılmış olacak ki evin arka cephesindeki simetrisi oldukça bozulmuş olup, tuvaletin olduğu bölüm gereksiz ve eğreti bir taşkınlık yapmaktadır (Levha 322 ve 323).

Kulalılar Evi'nin (Katalog 23) tuvaleti iki bölümden oluşmaktadır. Tuvaletten önce abdestlik bölümü bulunmakta burada el, yüz yıkanmaktadır. Her iki bölüme genellikle tek kanatlı ve ayrı kapılardan geçilerek girilebilmektedir. Evdeki tuvalet ve abdestlik bölümü dış cepheden daha iyi izlenebilmektedir. Pek çok örnekte görüldüğü gibi tuvalet üniteleri daha önce evin bahçesinde bulunmaktayken muhtemelen evin içerisine veya bitişiğine alınmak istenmiş ve bu görüntülerin ortaya çıkmasına sebep olunmuştur. Verilen örneklerden bir genelleme çıkartılacak olursa; tuvaletlerle ilgili genel kurallardan birisinin; tuvaletlerin abdestlik ve hacetin giderildiği yer olarak iki bölümden meydana geldiğidir.

Levha-321: Celal Bey Evi'nde (Katalog 37) bahçedeki tuvalet yapısı.

Levha-322: Fethi Glyaağcı Evi'nde (Katalog 140) tuvalet merdivenin altındadır.

Levha-323: İskender Mahallesi, 1308 (İnce) Sokak'ta bulunan evde (Katalog 87) tuvalet yapısı.

Tahir Paşa konağında (Katalog 121) bulunan tuvaletin, konağın yapımında tasarlandığı anlaşılmaktadır. Tuvalet evin doğu yönünde ve st katta, merdivenin sağ tarafında yer almaktadır. Konağın st katında, tüm mekanların kapılarının üzerinde Arap harfleriyle yazılmış Türkçe kitabeler bulunmaktadır. Kitabeler mekanların kullanım amaçlarıyla ilgili nasihat, hadis vb. konuları içermektedir. Tuvaletin üzerinde yer alan 2'şer satırlık 2 kitabede;

- 1-İktiza etse kad-i hacet bir yer sorma,
 - 2-Gir kademgah budur ık acele çok durma,
 - 3-Her kaçan nakz-i vu'du gelse cana,
 - 4-Gir zaruret ki def it, budur abdesthane.
- yazılıdır. Anlamı;

- 1-Tuvalet ihtiyacın gerektiğinde bir yer sorma,
- 2-Ayak yolu burasıdır,
- 3-Her ne zaman abdest bozma ağırlığı hissedersen,
- 4-Abdesthane budur ihtiyacını defet³¹⁸.

Ancak konaktaki tuvaletin konumu bizim için kriter değildir. Böyle bir uygulamayla başka evde karşılaşılmamıştır. Bu açıdan konağın ayrı bir yeri bulunmaktadır.

Tuvaletlerin evlerin arka cephelerinde yer alması bir genel kural olarak görülebilir. Merdiven altlarının tuvalet birimi olarak değerlendirildiği başka örnekler de bulunmaktadır. Buna göre evin içerisinden fazladan bir yer ayırmamak veya dinen sakıncalı bularak tuvaletleri yaşama birimleri ve mutfaktan uzak tutmak amacıyla yönelik olarak tuvaletlerin evlerin bahçelerine yapılmakta olduğu sanılmaktadır. Özellikle tabiatla iç içe olan eski tip evlerde tuvaletlerin ayrı bir mekan olarak ev ile beraber tasarlanması gibi bir durum söz konusu değildir. Bahçenin herhangi bir köşesine tuvalet kondurulup, kaldırılabilir. Rum evleri diyebileceğimiz kilise etrafındaki evlerde ise tuvalet bölümünün evin içerisinde ve odalar gibi evin bir parçası olarak tasarlandığı tahmin edilmektedir. Böylece tuvalet, inançlar doğrultusunda, Gayrimüslim evleriyle Müslüman evlerinin ayırt edici özelliklerinin başında gelen bir mimari unsur olarak da karşımıza çıkmaktadır. Arka yöne bakan kısımlarına tuvalet yapılan evlerin yoğun olarak görüldüğü yerler Aya Baniya (Aya Payana) Kilisesi yakınlarında bulunan mahalleler olarak karşımıza çıkmaktadır. Eyüp Bey Evi (Katalog 125) bunlardan biridir. Evin tuvaleti evin yapımı aşamasında tasarlanmış olup, üst katta dışarıya taşkınlık yapmaktadır (Levha 324 ve 325).

Levha-324: Eyüp Bey Evi'nde (Katalog 125) tuvalet yapısı dışarıya taşkınlık yapmaktadır.

Levha-325: Kurtuluş Mahallesi, Çayboyu Çınar Cadde'de bulunan evde (Katalog 124) tuvalet yapısı doğru taşkınlık yapmaktadır.

(318) Bahattin Yaman, a.g.m., s. 101.

Komşu bir il olan Antalya’da evlerdeki ayak yolu, yıkanma yeri, mutfak gibi mekanların iklim dolayısıyla çoğunlukla bahçede veya hayat bölümünde yer aldıkları, bu nedenle servis öğelerinin planı hemen hemen etkilemedikleri bildirilmektedir³¹⁹. Isparta’nın ikliminin Antalya’ya yakın olduğu düşünülürse, servis öğelerinin bahçede bu nedenle yer aldıkları ve planı etkilemediği söylenebilir.

5. İç Mekan Özellikleri:

Bütün odaların döşemesi yaklaşık birbirinin aynıdır. Ocaklar ise oda kapılarının karşısına isabet eden duvarlarda yer alırlar. Ocakların her iki tarafında bulunan hücrelere ‘tembel deliği’ denildiği anlaşılmaktadır. Kapının yanında yatak, yorgan ve battaniye gibi eşyayı koymak için yapılmış tek veya iki kanatlı yüklükler bulunmaktadır. Odaların duvarlarında bulunan ve genellikle alçı malzemeden süslemeli olarak yapılmış konsollara ise ‘lambalık’ adı verilmektedir. Duvarlardaki yuvarlak nişlere derinliğine ve işlevlerine göre ‘çiçeklik’ ve ‘aynalık’ adının verildiği belirtilmektedir³²⁰. Bazı kaynaklarda aynalı, boyalı ya da yıldızlı raflara ‘kavukluk’ da denilmektedir³²¹.

Isparta evlerinde seki altı veya pabuçluk düzenlemesinin olmadığı, Isparta’daki eski evlerde yatak odası olarak kullanılan ayrıca bir odanın bulunmadığı görülmektedir. Muhtemelen yataklar genellikle yerlere serilip sonra duvardaki yüklüklere kaldırılmaktadır³²². Doğan Kuban, geleneksel Türk evinde tek ocak bulunuyorsa onun mutlaka baş odada olabileceğini söylemektedir³²³.

5.1. Ocaklar:

Isparta evlerinde en çok karşılaşılan unsurların başında ocaklar ve bunlara ait davlumbazlardır. Isparta evlerinde odaların dışında bazen sofada, bazen ekmek evinde ya da avluda da ocaklar bulunmaktadır. Bu ocaklar oldukça sade ve daha büyük ölçülerdedir. Bu tip olanlara sac ocağı ya da kazan ocağı denildiği anlaşılmaktadır³²⁴. Soba kullanımının hayatımıza girmesinden önce evin ısıtılmasını sağlayan soba işlevi gören unsurdur. Büyük veya küçük ölçülerdeki pek çok evde ocak bulunmaktadır. Geleneksel Türk ev mimarisinin bir parçasıdır. Isparta’da Rum evi olduğu tahmin edilen yapılarda ocak kullanımı pek görülmemektedir. Dış sofalı evlerin tamamına yakınında ocak vardır. Ocakların bulunduğu duvarların yönleri farklıdır. Ama kuzey yöndeki ocak sayıları fazladır. Isınma işlevinin ötesinde odanın dekorasyonuna da zenginlik katmaktadır. Çok sade tipleri olduğu kadar süslemeli olanlar da bulunmaktadır. Alçı ile yapılan ocaklarda davlumbazlar yatay dikdörtgen formlu olup bu tip davlumbazların külahları bulunmamaktadır. Bu tip ocaklar genellikle zemin veya üst katlarda yer almaktadırlar. Yatay dikdörtgen davlumbazlar da form olarak birbirine çok yakın biçimlerde yapılmışlardır. Bazı evlerin hemen her odasında yer alan ocaklar çeşitli tip ve ölçülerdedir. Eskiden ocaklarda ateş yakılarak ısınma ve yemek pişirme ihtiyacı ocaklarla karşılanmaktaydı. Eğer sofanın bir ucunda ocak bulunuyorsa yemek pişirme işlemi muhtemelen bu ocakta yapılmaktaydı. Odalarda bulunan ocaklar ise büyük ihtimalle sadece ısınma işlemi için kullanılmaktaydı. Ocakların davlumbazları; genellikle ahşap bir yaşmak³²⁵ ve bunun üzerinde külah bölümünden oluşmaktadır. Külah genellikle konik biçimde sonlanmaktadır. Alçı malzeme ile yapılan ocakların çoğunluğunda külah bulunmamaktadır. Ocakların yapılan incelemesinde sanki aynı ustanın elinden çıkmışçasına birbirlerine benzedikleri görülmektedir. Düşey olarak konulan yaşmak tahtaları, odadaki ahşap rafların pervaz seviyesine kadar devam etmektedir. Buradan itibaren ocakta yer alan sivri külahın tepesi ise tavan pervazında sonlanmaktadır. Isparta’da ocak davlumbazlarına

(319) Cengiz Bektaş, *a.g.e.*, s. 90.

(320) M. Ali Esmer, *a.g.e.*, s. 156.

(321) Celal Esat Arseven, *a.g.e.*, s. 109.

(322) Buna paralel olarak Türk evlerinde ayrıca yatak odasının bulunmadığı belirtilmektedir. Bkz. Celal Esat Arseven, *a.g.e.*, s. 110.

(323) Doğan Kuban, “Türk Evi Geleneği Üzerine Gözlemler”, *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, Yem Yayınları, İstanbul, 1982, s. 195-209.

(324) Yüksel Sayan, *a.g.e.*, s. 118.

(325) Yaşmak, ocak davlumbazlarının alt bölümünü oluşturan ve külah kısmından önce gelen parçasıdır. Bu parçalar pek çok davlumbazda oldukça süslemelidir.

“baca başı” denilmektedir³²⁶. Yaşmak ile külahın ayrıldığı çizgide bulunan ahşap raflara kapacak konulmaktadır. Raflar bir insanın ulaşabileceği yüksekliktedir. Yaşmaklar ve külahlar alçı veya ahşap malzeme ile yapılmaktadır. Bazı ocakların külahları daha kısa ve kaş kemerlidir.

Bazı ocakların yaşmağı dikdörtgen formlu, külahı ise kaş kemerlidir. Yatay dikdörtgen formlu yaşmak üzerinde nişler veya alçı kabartma rozetler vardır. Bu tip davlumbazlar da diğerleri kadar yaygın olarak kullanılmıştır. Ocak ne tipte olursa olsun her iki yanında ahşap gömme dolap mutlaka bulunmaktadır. Bazı ocakların demir kapakları vardır. Ama bu tipte yalnızca iki örneğe rastlanılmıştır. Bu tip ocakların davlumbazları yoktur. Yine demir malzemeyle cephede kemer görüntüsü verilmeye çalışılmıştır. Ocakların hava alması için ocağın ortasında bir yerde kare formlu bir hava deliği vardır. Hava deliği dış cepheden izlenebilmektedir. Isparta il merkezinde sıklıkla karşılaşılan davlumbaz tiplerinden birisi Doğanca Mahallesi, 2416 Sokak'ta bulunan evdedir (Katalog 33). Evin ikinci katındaki ocağın davlumbazı sade olup duvarın derinliğinde kalmaktadır. Kuzey yöne bakan duvarda küçük bir havalandırma deliği bulunmaktadır. Bu Isparta'da dış sofalı evlerde karakteristik bir durumdur. Buna karşılık Hamidoğlu Hüseyin Ağa Evi'nde (Katalog 141) ikinci katında bulunan ocak davlumbazı yatay dikdörtgen formlu ve iki kenarında ikişer niş vardır. Hamidoğlu Hüseyin Ağa Evi'nin kuzey duvarında da diğer pek çok evde olduğu gibi ocaklara ait küçük kare formlu havalandırma delikleri bulunmaktadır (Levha 326 ve 327).

Levha-326: Doğanca Mahallesi, 2416 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 33) ikinci katındaki ocağın davlumbazı

Levha-327: Hamidoğlu Hüseyin Ağa Evi'nin (Katalog 141) ikinci katında bulunan ocak davlumbazı.

Demiralay Konağı Misafirhanesi'nin (Katalog 24) zemin katındaki davlumbazda bulunan sekiz yaşmak tahtasının alt uçları ters-yüz kademeli eğrilerle birleştirilerek kemeri oluşturmaktadır. Davlumbazın külahı da aslında yaşmak gibi sekiz adet düşey tahtadan oluşmaktadır. Ancak üzerinin sıvasının kalın olmasından dolayı konik şekilde görünmektedir. Demiralay Konağı Misafirhanesindeki gibi olan davlumbazlar aşevi veya kışevi gibi kullanılan birimlerde yaygın olarak kullanılmaktadır (Levha 328).

(326) Isparta Kültür Envanteri-I, a.g.e., s. 23.

Kapaklı ocak tiplerine çok az rastlanılmıştır. Bunlardan birisi Eyüp Bey Evi'ndedir (Katalog 125). Buradaki ocağın demir malzemeyle yapılmış çift kanatlı bir kapağı bulunmaktadır. Ocak ise duvar derinliğinde kalmaktadır. Yaşmağı ve külahlı yoktur (Levha 329).

Bazı ahşap davlumbaz tipleri Isparta'da çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Hendenlerin Evi'nin (Katalog 106) ikinci katında bulunan ocak yaşmağı böyledir. Yaşmak; düşey ahşap tahtalardan oluşmaktadır. Genellikle bu düşey tahtalarda ajur işçiliği görülmektedir. Bazı davlumbazlarda bu düşey ahşap parçaların sayısı artmaktadır. Ama düşey ahşap parçaları genellikle 5 veya 7 gibi tek rakam olarak tasarlanmıştır. Örneğin Hendenlerin Evi'nde yaşmakta 5 adet ahşap kullanılırken Erol Büyükselçuk Evi'nin (Katalog 58) davlumbazında bulunan düşey ahşapların sayısı yedi adettir (Levha 330 ve 331).

Levha-328: Demiralay Konağı Misafirhanesi'nin (Katalog 24) zemin katındaki ocağın davlumbazı.

Levha-329: Eyüp Bey Evi'nde (Katalog 125) ocağın kapaklı davlumbazı.

Levha-330: Hendenlerin Evi'nde (Katalog 106) ocağın davlumbazı.

Daha yaygın bir tip ise duvarın derinliğinde olan ancak yaşmağı sivri kemer biçiminde olan ocaklardır. Bu ocaklar alçı malzeme ile yapılmaktadır. Form olarak hemen hemen birbirine yakındır. Bazıları yukarıya doğru kademeli olarak daralmaktadır. Gazi Kemal Mahallesi, 1316 Sokak'taki evin (Katalog 60) ocak yaşmağı sivri kemerli üzeri sıvalıdır. Fazla taşkınlık yapmadığı görülen bu davlumbaz, adeta tek külahtan oluşmuş gibi görünmektedir. Gülcü Mahallesi'nde Fahrettin Uğurcan Evi'nin (Katalog 73) ocak yaşmağı ve külahı aynı bu şekildedir. Alçı olan Fahrettin Uğurcan Evi'nin yaşmak ve külahının farkı yukarıya doğru iki kademe yaparak sivrilmesidir (Levha 332 ve 333).

Levha-331: Erol Büyükselçuk Evi'nin (Katalog 58) ocağının davlumbazı.

Levha-332: Gazi Kemal Mahallesi, 1316 Sokak'taki evin (Katalog 60) ocak davlumbazı.

Levha-333: Fahrettin Uğurcan Evi'ndeki (Katalog 73) ocak davlumbazı

Isparta'da alçı ocak, yaşmak ve külahları ahşap olan tiplere göre sayı olarak daha fazla görülmektedir. Bu tip ocağa sahip evler ise belli mahallede yoğunluk kazanmazlar. Değişik mahallelerde karşımıza çıkmaktadır. Keçeci Mahallesi, 2312 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 111) alçı davlumbazı, Doğancı Mahallesi 1210 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 32) üst katındaki davlumbazı ve Vesile Aker Evi'nin (Katalog 62) davlumbazı bu şekildedir. Bunun gibi pek çok evde böyle davlumbazlar bulunmaktadır (Levha 334, 335 ve 336).

Levha-334: Keçeci Mahallesi, 2312 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 111) ocak davlumbazı.

Levha-335: Doğancı Mahallesi 1210 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 32) üst katındaki ocak davlumbaz.

Levha-336: Vesile Aker Evi'nin (Katalog 62) ocak davlumbazı.

5.2. Dolaplar, Çiçeklikler ve Aynalıklar:

Odalarda yer alan dolaplar eski Isparta evlerinin vazgeçilmez unsurlarının başında gelmektedir. Öyle ki bazı evlerde dolapların odaların dört bir yanını kapladıkları da görülmektedir. Dolaplar ahşap malzemeden yapılmaktadırlar. Tek kapaklı veya çift kapaklı olabilmekte, pek çok evde genellikle çiçekliğin veya şerbetliğin iki yanında veya ocağın iki yanında simetrik olarak yer almaktadırlar. Isparta il merkezinde evlerde yer alan dolapların kapakları süslü değildir. Kanatları tek veya ikişer ahşap tabladan oluşmaktadır. Tek ve çift kanatlı gömme dolaplar aynı duvarda yer alabilmektedir.

İncelenen evlerin pek çoğunda ahşap malzeme ile yapılan dolaplar duvarlara gömülmüştür. 18. yüzyıldan itibaren dolapların artık gömme olarak yapıldığı ve duvarları boydan boya kapladıkları belirtilmektedir.³²⁷ Buna karşılık duvarın dışında ahşap dolap bulunan ev sayısı azımsanmayacak kadardır. Duvarın dışında yapılan dolapların üzeri ise korkulukla çevrilerek buradaki boş bölüm değerlendirilmiştir. Bazıları ahşap işçiliğine sahip bulunan ve genellikle çift kanatlı kapakları olan bu gömme dolaplar günümüzde de eşya ve elbise koymak için kullanılmaktadır. Kimi gömme dolapların içinde gusülhaneler bulunmaktadır. Zamanla çeşitli boyamalara maruz kalmalarına rağmen orijinalliklerinden fazla bir şey kaybetmemişlerdir. Bir duvar boyunca devam eden dolaplara rastlandığı gibi, duvarın ortasında küçük bir bölmeden oluşan dolaplara da rastlamak olasıdır³²⁸. Isparta evlerinde tek ve çift kanatlı ahşap gömme dolapların kapakları genellikle yalancı tablalı denilen tiptedir. Çok süslemeli örneklere rastlanılmamıştır. Ahşap dolaplar başlıca iki ana başlık halinde incelenebilir;

- 1-Gömme olmayan ahşap dolaplar,
- 2-Gömme ahşap dolaplar,
 - a-Tek veya çift kanatlı olan sade dolaplar,
 - b-Üzerinde kare formlu ayrıca göz bulunan dolaplar,
 - c-Altında kare formlu ayrıca göz bulunan dolaplar.

Isparta'da geleneksel evlerin hemen hepsinde ahşap dolap kullanımının olduğu görülmektedir. Duvar dışında bulunan bu dolaplara pek çok evde tesadüf edilmiştir (Katalog 74, 76, 77, 92, 98, 111 ve 132). Bu tip dolapların evin yapımından sonra yerleştirildikleri muhtemelen planda daha önceden yer almadıkları düşünülmektedir. Gömme olmayan bu dolaplar bazen davlumbazın olduğu duvarda da kullanılabilir. Genellikle ahşap dolaplar davlumbazın etrafında belli bir düzende, çoğunlukla davlumbazın her iki yanında yer almaktadır. Ahşap korkulukların en güzel örneği Hisar Mahallesi, Deliktaş Sokak, No: 51'de bulunan evdedir (Katalog 77). Ancak gömme olmayan ahşap dolapların üzerlerinin mutlaka korkulukla çevrilerek değerlendirilmesi gibi bir kuralın olmadığı görülmektedir. Doğancı Mahallesi, 2416 Sokak'taki evde (Katalog 33) bulunan gömme dolapların üzeri korkulukla kapatılmamıştır. Yine gömme olmayan dolapların bulunduğu diğer bir ev ise Gazikemal Mahallesi'ndeki Süleyman Güngör Evi'dir (Katalog 68). bu evin alçı davlumbazının her iki yanında gömme olmayan dolapların yer aldığı görülmektedir. Böyle dolaplardan biri de Remziye Tatar Evi'ndedir (Katalog 90). Evde bulunan dolaplar gömme olmayıp dolapların üzeri ajur tekniğinde işlenmiş ahşap bir korkulukla çevrilerek pek ihtiyaç duyulmayan eşyaları koymak için ayrı bir mekan oluşturulmuştur. Her iki evde de duvar dışındaki bu dolaplar ve nişler; alçı davlumbazın her iki yanında eşit olarak yer almaktadır (Levha 337, 338, 339 ve 340).

(327) Reha Günay, a.g.e., s. 42.

(328) Ali Türk, a.g.m., s. 278.

Levha-337: Hisar Mahallesi, Deliktaş Sokak, No:51’de bulunan evde (Katalog 77) yüklük ve dolapların üzeri değerlendirilmiştir

Levha-338: Doğancı Mahallesi, 2416 Sokak’taki evde (Katalog 33) bulunan gömme dolapların üzeri korkulukla çevrilmemiştir.

Levha-339: Süleyman Güngör Evi’nin (Katalog 68) alçı davlumbazının her iki yanında ahşap dolaplar yer almaktadır.

Levha-340: Remziye Tatar Evi’nde (Katalog 90) ahşap dolapların üzeri değerlendirilmiştir.

Isparta’da evlerin içerisinde ‘gömme’ olarak nitelendirilen dolap biçiminin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Gömme dolaplar duvarların derinliklerinde bulunmakta, adet ve form olarak belli bir standartta olmayıp değişik biçimlerde karşımıza çıkmaktadır.

Çoğu evde tek ve çift kanatlı ahşap dolaplar aynı odada yer almakta ve bir arada kullanılabilir. Bunun gibi Eşref Karcan Evi’nde (Katalog 123) tek ve çift kanatlı gömme dolaplar bir aradadır. Dolap kapaklarında dönemine özgü porselen tutamaklar vardır. Dolaplar duvarın renginde boyanmıştır. Buna karşılık Doğancı Mahallesi, 2416 Sokak’ta bulunan evde (Katalog 33) ise sadece çift kanatlı ahşap dolaplar bulunmaktadır. Dolap kanatlar tek tablalı olup boyanmadan bırakılmıştır (Levha 341 ve 342).

Levha-341: Eşref Karcan Evi'nde (Katalog 123) tek ve çift kapaklı dolaplar. Dolapların porselen tutamakları vardır.

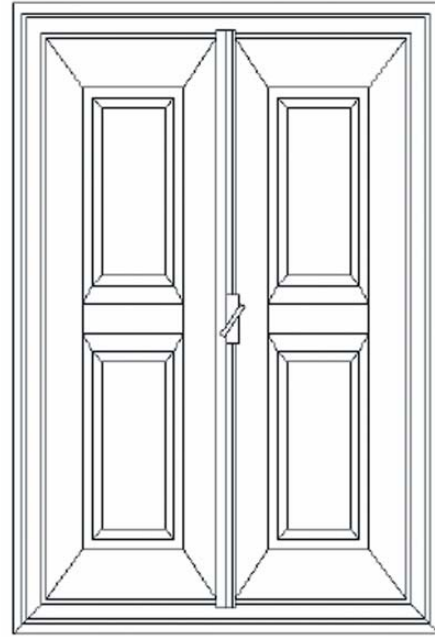
Levha-342: Doğançı Mahallesi, 2416 Sokak'ta bulunan evde (Katalog 33) yalancı tablalı ahşap dolap kapakları.

Yine aynı biçimde sadece çift kanatlı dolapların bulunduğu diğer bir ev olarak Doğançı Mahallesi, 2435 Sokak'taki ev (Katalog 31) gösterilebilir. Evde bulunan ahşap çift kanatlı gömme dolaplar oldukça sadedir. Dolap kapakları farklı olarak çift tablalıdır. Evde yer alan gömme dolaplar odanın renginde boyalıdır.

Bazen çift kapaklı gömme dolapların altında veya daha yukarıda küçük ölçülerde, tek kanatlı ve halk arasında "göz" tabir edilen küçük kare formlu boşluklar bulunmaktadır. Bu tek kanatlı küçük boşluklar en altta olursa zemine yakın yerdedir. Bu duruma Isparta il merkezinde sıkça rastlanmaktadır. Gözlere daha küçük eşyalar konulabilmektedir. Bu dolaplardan birisi Fikret Gökşel Evi'ndedir (Katalog 10). Bu evdeki gömme dolaplar tek tablalı ancak çift kanatlıdır. Gömme dolapların üzerinde, bir insan boyundan daha yukarıda göz tabir edilen küçük kare formlu boşluk yer almaktadır (Levha 343, 344, 345 ve 346).

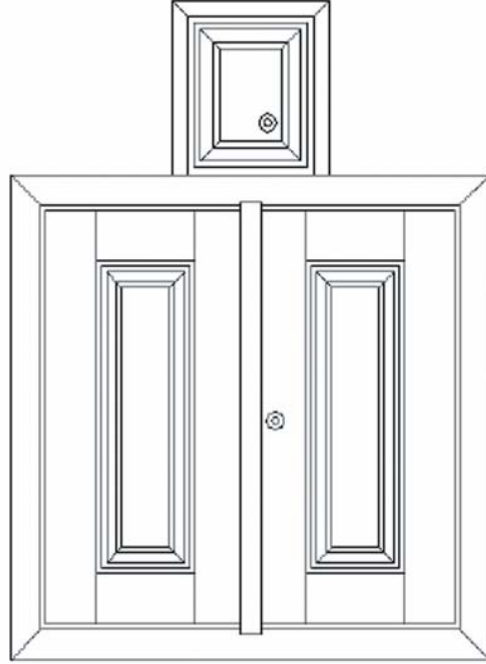
Levha-343: Doğançı Mahallesi, 2435 Sokak'taki evde (Katalog 31) ahşap gömme dolaplar.

Levha-344: Doğançı Mahallesi, 2435 Sokak'taki evin (Katalog 31) dolapların çizimi (Çizim B. Kayalı).

Levha-345: Fikret Göksel Evi'nde (Katalog 10) bulunan gömme dolaplar.

Levha-346: Fikret Göksel Evi'nde (Katalog 10) bulunan gömme dolapların çizimi (Çizim D. Demirci - B. Kayalı'dan düzeltilerek).

Erol Eriş Evi'nde (Katalog 40) ise gömme dolaplar yine bu şekilde çift tablalı olup, göz en alttadır. Burada da ahşap dolaplar odanın renginde boyanmıştır (Levha 347 ve 348).

Levha-347: Erol Eriş Evi'nde (Katalog 40) bulunan evde gömme dolaplar.

Levha-348: Erol Eriş Evi'nde (Katalog 40) gömme dolapların çizimi (Çizim D. Demirci).

Mehmet Ali Işık Evi'nde (Katalog 50) yer alan evde ahşap dolaplar ve ocak daha farklı bir düzende yapılmışlardır. Evin zemin katında, kuzeydoğu yöndeki odasında yer alan kapaklı bir ocak ile bunun her iki yanında bulunan küçük ikişer dolap diğer evlerde pek görülmemektedir. Ev plan ve iç mekan özellikleri olarak özgünlüğünü korumaktadır. Ayrıca dolapların porselen tutamakları kaybolmadan günümüze kadar gelebilmiştir (Levha 349 ve 350).

Bir duvardaki dolapların belirli bir sayısının olmadığı anlaşılmaktadır. Dolaplar bir duvar üzerinde birbirinden ayrı olarak; durumuna göre bazen bir, iki veya üç adet olabilmektedir.

Levha-349: Mehmet Ali Işık Evi'nde (Katalog 50) ahşap dolap kapakları.

Levha-350: Mehmet Ali Işık Evi'nde (Katalog 50) ahşap dolap kapaklarının porselen tutamağı.

Bir duvar boyunca tek başına yer alan çift kapaklı ve çok sade bir gömme dolap örneği Toru Mehmet Güncan Evi'nde (Katalog 5) bulunmaktadır. Bu evde dolap kapakları tek tabladan oluşması açısından da diğer pek çok dolaptan ayrılmaktadır. Vesile Atay Evi'nde (Katalog 113) ahşap gömme dolaplar bir duvarda iki adet olarak yer almakta iken, Hatice Kapılı Evi'nde (Katalog 92) ahşap gömme dolaplar tüm duvar boyunca dizilmişlerdir (Levha 351 352 ve 353). Buna karşılık Tahir Paşa Konağı'nın (Katalog 121) üst katında bulunan şerbetlik ve bunun iki yanındaki ahşap gömme dolaplar; Isparta evlerinde dolap düzenlerinin ne denli farklı olabileceği hakkında bir fikir vermektedir. Konakta bir şerbetlik etrafında tek tablalı ve çift tablalı dolaplar bir arada kullanılmıştır. Ayrıca konakta, diğer evlerdeki dolaplardan farklı olarak dolapların altında iki adet yan yana göz tabir edilen küçük kare formlu boşluklardan bulunmaktadır (Levha 354).

Levha-351: Toru Mehmet Güncan Evi'nde (Katalog 5) ahşap dolap kapakları.

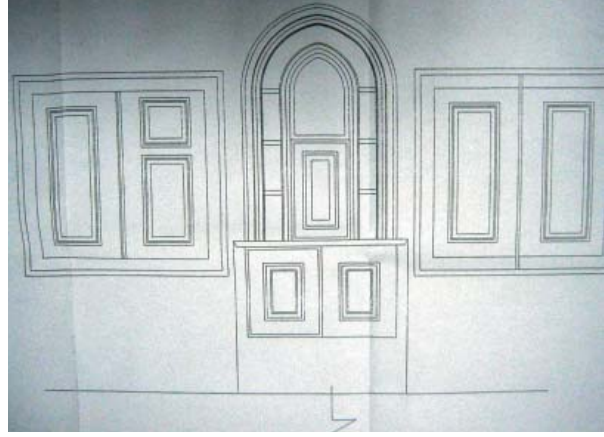

Levha- 352: Vesile Atay Evi'nde (Katalog 113) ahşap gömme dolaplar.

Gömme dolaplar ilçelerde farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Eğirdir ilçesi'nde Seydim Mahallesi'nde bulunan evin gömme dolaplarında; üstte küçük çift kanatlı bir gömme dolabın altında üç adet çekmecesini olduğu görülmektedir.

Levha-353: Hatice Kapılı Evi'nde (Katalog 92) sıralı ahşap gömme dolaplar.

Levha-354: Tahir Paşa Konağı (Katalog 121) şerbetlik ve gömme dolapların çizimi (Çizim Soner Toğanaş).

Gömme dolap altında veya üstünde çekmece kullanımı Isparta il merkezinde bulunmamaktadır. Dolapların altında çekmece kullanımının son yüzyılımızda ortaya çıktığı tahmin edilmektedir. Uluborlu İlçesi'nde, Zincirli Mahallesi'nde bulunan evin ahşap gömme dolap kapakları yan yana getirilmiş düşey tahtalardan oluşmaktadır. Diğerleri kadar özenle yapılmamıştır. Gönen İlçesi, İğdecik Köyü'nde Demirci Mehmet Efe'nin ikamet ettiği konakta bulunan gömme dolaplar iki renkli ahşaptan yapılmış geçmeli tiptedir. Ahşap parçalar boyanmamış gerçek renginde kullanılmıştır. Ancak bu konağın süsleme açısından zengin olduğunu ve ilçelerle yapılacak bir kıyaslama açısından belki de gerçek bir kriter oluşturmadığını da düşünmek gerekir (Levha 355, 356 ve 357).

Levha- 355: Eğirdir İlçesi Seydim Mahallesi'nde bulunan evin ahşap gömme dolabının altı üç çekmecesidir.

Levha- 356: Uluborlu İlçesi Zincirli Mahallesi'nde bulunan evin ahşap gömme dolap kapakları eğretidir.

Levha- 357: Gönen İlçesi İğdecik Köyü'nde bulunan Demirci Mehmet Efe Karargah Konağı'nın dolapları.

Geleneksel Isparta evlerinin duvarlarında gömme olarak yapılmış geniş boşluklar bulunmaktadır. Bu büyük boşluklara ‘gusülhane’ adı verilmektedir. Duvar içerisinde bulunan gusülhanelerde yıkanılmaktadır. Sular dış duvarda açılan bir olukla dışarıya akıtılmaktadır. Isparta’da gusülhanelerin ağa evi tabir edilen konak tipindeki büyük evlerde de bulunduğu görülmektedir.³²⁹ Gusülhanelerin eni duvarla sınırlı olduğundan bir metreden daha kısadır. Duvarların derinliğinde gömme olarak yer almakta ve duvarlarda boylu boyunca uzanan gömme dolapların bir bölümünü işgal etmektedirler. Hacim olarak çift kanatlı dolapların kapladığı alandan büyük ve daha geniştir. Ancak incelemelerde gusülhane olarak kullanılan bölümlerin kapaklarının bulunmadığı veya yerlerinden sökülmüş oldukları görülmüştür. Evin yapımında ahşap dolaplarla birlikte tasarlandıkları, malzeme ve işçilik olarak aynı biçimde yapıldıkları anlaşılmaktadır. Gusülhanelerin olduğu odalarda genellikle bir de ocak yer almakta, su semaverlerde ısıtılarak gusülhaneye taşınmaktadır. El ayak yıkamak için ibrikler kullanılmaktadır. Gusülhanelerin farklı bir özelliği bulunmamakta olup genellikle tüm illerimizde yaklaşık aynı biçimlerde oldukları anlaşılmaktadır.

Dolapların bir tarafı daha geniş tutularak yüklük olarak kullanılmaktadır. Bu geniş bölüme yataklar katlanarak konulmaktadır. Yüklükler de aynı gusülhaneler gibi geniş ve büyük hacimlere sahiptir. Yüklüklerin genellikle dolaplarda olduğu şekilde kapakları yoktur. Ancak bazılarında yüklüğün üst bölümü musandıralarda olduğu gibi kemerli ve ajur tekniğinde süslüdür. Yüklüklerin gusülhanelerden farkı, gusülhanelerde dolabın zemini odanın zeminine kadar inmekte olup zemin suya karşı izole edilmiştir. Suyun evin dışına boşalmasını sağlayacak sisteme sahiptir. Bu nedenle gusülhaneler dış cephe duvarlarının derinliklerinde kalmaktadır. Yüklüklerde böyle bir şart yoktur. Odanın ahşap dolapla kaplı herhangi bir duvarında bulunabilmektedirler. İncelenen evlerin büyük bir kısmında yüklük görülemediği görülmüştür. Ahşap dolap kullanımının pek çok evde görülmesine rağmen bu evlerde yüklüklere rastlanılmamıştır. Odası ahşap dolaplarla kaplı bazı evlerde yüklüğün olmaması ilginçtir. Muhtemelen bu ihtiyaç çift kapaklı dolaplardan birisinin kullanılması şeklinde giderilmektedir. Ya da yere serilen yatakların kaldırıldıktan sonra başka bir odaya konulması biçiminde ihtiyaç giderilmiş olabilir. Sonuç olarak Isparta il merkezindeki geleneksel evlerde yüklük kullanımına fazla ihtiyaç duyulmadığı anlaşılmaktadır. Yüklükler kapının açıldığı duvar yönünde olduğundan³³⁰ Eyüp Bey Evi’nde de (Katalog 124) yüklük zemin katta kapının hemen sağındadır. Eyüp Bey Evi’nin kapısı yüklük yönüne açılmaktadır. Ancak evdeki gusülhane ise yüklüğün arkasında bulunan dar bir mekandır. Buna karşılık Süleyman Güngör Evi’nde (Katalog 68) yüklük ikinci katta, yine kapının açıldığı yönde ancak Eyüp Bey Evi’nde olduğu gibi kapının hemen arkasında olmayıp gömme dolabın biraz ilerisindedir (Levha 358 ve 359).

Levha-358: Eyüp Bey Evi’nde (Katalog 124) yüklük kullanımı.

Levha-359: Süleyman Güngör Evi’nde (Katalog 68) yüklük kullanımı.

(329) Celal Esat Arseven, ‘Küçük evlerde hamam yerine ‘gusülhane’ denilen daracık bir yıkanma yeri vardır.’ demektir. Isparta’da büyük evlerde de gusülhane kullanımının olduğu görülmektedir. Bkz. Celal Esat Arseven, *a.g.e.*, s. 109.

(330) Haşim Karpuz, *a.g.e.*, s. 23.

Isparta’da ‘musandıra’ adı verilen meyve konulmaya ve kurutma işlevi gören, kapaksız dolaplar bulunmaktadır. Musandıraların üzerlerinde niş biçiminde kenarları süslü küçük boşluk vardır.³³¹ Musandıra adı verilen bu meyve kurutma dolapları bazı evlerde halen karşımıza çıkmaktadır. Musandıralar dolaplarla birlikte yapılmakta ve dolapların bazen aralarında bazen de yan taraflarında yer almaktadırlar. Musandıraların form olarak birkaç tipte oldukları gözlenmektedir.

Musandıralar yetişkin bir insanın uzanabileceği yükseklikte bulunurlar. Kare forma sahip olan nişlerin bir elin hareket edebileceği biçimde ön kısımda açıklıkları vardır. Ahşap dolap bulunan her evde musandıra yer almamaktadır. Nadiren bazı evlerde karşımıza çıkmaktadırlar. Buna göre Isparta’da bu mimari unsurun karakteristik olmadığı da söylenebilir. Mehmet Ali Işık Evi’nde (Katalog 50) bulunan musandıra ile Demiralay Konağı Misafirhanesi’nde (Katalog 24) bulunan musandıralar günümüze kadar sağlam durumda gelebilmiştir (Levha 360 ve 361).

Levha-360: Mehmet Ali Işık Evi’nin (Katalog 50) musandırası.

Levha-361: Demiralay Konağı Misafirhanesi’nin (Katalog 24) musandırası.

Musandıra kullanımının diğer yakın illerde de olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin yakın çevre olarak düşünebileceğimiz Karaman ilindeki “Keçipazar Mahalle, Yalçınkaya Sokak, Ermenek” adresinde bulunan Mülkiyeti Mustafa Gerçek’e ait evin içerisindeki ahşap işçilikli çiftli musandıra örneği geleneksel Isparta evlerinde bulunan musandıralarla çok yakındır³³².

Dolapların ortasında yarım yuvarlak bir çiçeklik nişi ve rafının yer alması Barok mimarinin başlıca özelliklerinden birisi olduğu anlaşılmaktadır. Çiçeklik nişlerinin her iki yanında ikişer küçük nişi bulunanlara ise şerbetlik adı verilmektedir³³³. Çiçeklikler ve şerbetlikler üst katlardaki yaşama birimlerinde bulunmaktadır. Zengin evleri olarak bilinen evlerde görülmekte, diğer evlerde pek rastlanılmamaktadır. Genellikle yuvarlak kemerli forma sahiptirler. Şerbetliklerin her iki yanında yerel olarak göz tabir edilen genellikle üçer sıralı nişler vardır. Bu gözlere hanımların el işi ya da sergilenmek istenilen bazı değerli eşyalar konulmaktaydı. Bazı çiçekliklerin ortasında bir kapak bulunmakta ve şerbetlik adeta bir dolap vazifesi görmektedir. Odalarda bulunduğu gibi

(331) Reha Günay, a.g.m., s. 80.

(332) Karaman Kültür Envarteri-2005, C. Topal, Karaman Valiliği, 2005, s. 408.

(333) Reha Günay, a.g.e., s. 44.

sofalarda da bulunabilmektedir. Süslemeli olanları veya sade yapılanları vardır. Bazı yörelerde yanlarda nişleri bulunmayan sade şerbetliklere çiçeklik adı verildiği de görülmektedir³³⁴.

Sade olan çiçekliklerden birisi Çetin Atman ve Sadık Öncü Evi'nde (Katalog 139) bulunmaktadır. Evin çiçekliği alçı malzeme ile yapılmış olup, basık kemerlidir. Çiçekliğin ortasında göz tabir edilen küçük bir dolap vardır. Yine sıkça rastlandığı üzere şerbetliğin her iki tarafında gömme dolapların bulunduğu görülmektedir. İkinci örnek ise Doğanlı Mahallesi 2435 Sokak'ta bulunan evde (Katalog 35) bulunmaktadır. Bu çiçeklik yaygın örneklerinde olduğu gibi duvar içerisinde kalmaktadır. Çiçekliklerin ortasında dikdörtgen formlu bir niş bulunmaktadır. Doğanlı Mahallesi, 2435 Sokak'ta bulunan evde (Katalog 35) bu nişin içerisine ayna konulduğu görülmektedir (Levha 362 ve 363).

Levha-362: Sadık Öncü ve Çetin Atman Evi'nde (Katalog 139) yer alan basık kemerli çiçeklik.

Levha-363: Doğanlı Mahallesi, 2435 Sokak'ta bulunan evde (Katalog 35) basık kemerli çiçeklik.

Sadık Öncü ve Çetin Atman Evi'nde (Katalog 139), yer alan çiçeklik ile Doğanlı Mahallesi, 2435 Sokak'ta bulunan evde (Katalog 35) basık kemerli sade çiçeklik ortalarında göz tabir edilen kare bir boşluğun bulunması nedeniyle diğerlerinden biraz farklıdır.

Çiçekliklerin ortak özellikleri yuvarlak kemerli olmalarıdır. Genellikle alçı ile yapılmışlardır. Geleneksel Isparta evlerinin odalarında genellikle birer çiçeklik bulunmaktadır. Bir insanın gövdesi hizasında yapılmışlardır. Sofada yer alan çiçeklik örnekleri ise aynı odalarda olduğu gibidir. Demiralay Konağı Misafirhanesi'nde (Katalog 24) dış sofada sade ve biraz yüksek tutulmuş çiçeklik vardır. Bu çiçeklik özensiz yapılmıştır. Ancak bu evin odalarında bulunan şerbetlikler ise süslemelidir. Mehmet Ali Işık Evi'nde (Katalog 50), evin zemin katındaki odasında, şerbetlik dikdörtgen formlu çerçeve içerisine alınmıştır. Bu çiçeklik duvar derinliğine fazla gömülmemiştir. Bu çiçeklik de özensiz yapılmıştır. Diğerlerinden farklı olarak dışarıya taşkınlık yapmaktadır. Sermet Mahallesi, 1902 Sokak'ta bulunan evde (Katalog 130) bulunan çiçeklik de bunlar gibidir. Ancak daha düzgündür (Levha 364, 365 ve 366).

Pek çoğunda çiçeklik kenarlarında ikişer veya üçer sıra niş vardır. Yine süsleme olarak Rumi ve palmet motifleri tercih edilmektedir. Süslemeler kemerin alınlığında veya derinliğindedir. Bazıları ise yanları nişli ve alçı kabartma süslemelidir. Bu tipte olanlar şerbetlikler başlığı altında incelenmiştir. Aynalıklar ise ahşap olup dikdörtgen formludur. Şerbetlikler gibi duvar derinliğinde değildirler. Bazı evlerde buraya ayna konulduğu görülmektedir. Çoğu kez aynalıkların pervazları süslemelidir. Çoğu evde aynalık kullanımına rastlanılmamıştır.

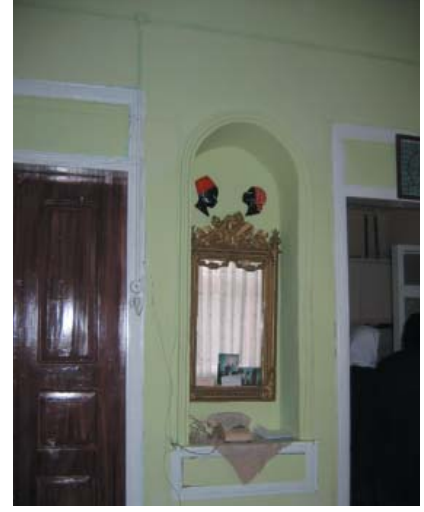
(334) Seda Şenol, *Anadolu Türk Konut Mimarisinde Divriği Evleri*, Sivas 1001 Temel Eser, Sivas, 2007, s. 68.

Levha-364: Demiralay Konağı Misafirhanesi'nin (Katalog 24) yuvarlak kemerli çocukluğu.

Levha-365: Mehmet Ali Işık Evi'nde (Katalog 50) yuvarlak kemerli sade bir çocukluk.

Levha-366: Sermet Mahallesi, 1902 Sokak'ta bulunan evde (Katalog 130) basık kemerli çocukluk.

İl merkezinde Fahrettin Uğurcan Evi'nde (Katalog 73) bulunan aynalığın altında iki küçük çekmece görülmektedir. Bunun dışında ilçelerde aynalık kullanımının yaygın olduğu görülmektedir. Isparta'da aynalık olarak tabir edilen bu mimari unsura bazı illerde çocukluk adı verildiği görülmektedir. Örneğin Bolu il merkezinde Fethiye Sarıbina Evi'nde buna benzer bir mimari unsura çocukluk denilmiştir³³⁵.

Aksu ilçesinde Hacı Memiş Evi'nde yuvarlak kemerli kemerinin uç kısımları ajur tekniğinde süslemeli bir aynalık bulunmaktadır. Kemerdeki ajur süsleme hariç bu aynalığın sade olduğu kabul edilebilir. Diğer bir aynalık ise Gelendost İlçesi, Afşar Köyü, Ulucami Mahallesi, No 24'de bulunan Hacı Alilerin Evi'ndedir. Bu aynalığın kenarları çakma tekniğinde süslemelidir. Evlerde görüldüğü gibi aynalıkların ölçü ve süsleme biçimleri birbirlerinden oldukça farklıdır (Levha 367, 368 ve 369).

Levha-367: Fahrettin Uğurcan Evi'nde (Katalog 73) bulunan aynalığın altında çekmece vardır.

Levha-368: Aksu İlçesi'nde Hacı Memiş Evi'nde bulunan aynalığın altında çekmece vardır.

Levha-369: Gelendost İlçesi Afşar Köyü Hacı Alilerin Evi'ndeki aynalık.

(335) Ebru Eroğlu, *a.g.e.*, s. 331. Ayrıca tezde bahsedilen 8 ve 16 Katalog numaralı evlerde de aynı biçimde 'çocukluk'lerin bulunduğu söylenmektedir.

5.3. Lambalıklar, Raflar, Sedirler ve Yüklükler:

Lambalıklar yarım daire formunda odaların duvarında bulunan taş ya da alçı elemanlardır. Isparta'da genellikle zengin evi olarak bilinen evlerde pek sık rastlanılmamaktadır. Bir insanın göğüs hizasında yer almaktadırlar. Form ve ölçü olarak hemen hemen aynı oldukları gözlenmektedir. Konik forma sahip olan lambalıkların aşağıya doğru olan sivri kısımları genellikle üç yapraklı bir palmet motifi ile sonlanmaktadır. Lambalıklara bazı yörelerde çırappa denildiği de görülmektedir.³³⁶ Lambalıklarda geniş olan ağız kısmı kiminde yarım daire, kimisinde poligonal hatta dikdörtgen formlu olanlar vardır.

Zehra Gümüş ve Zehra Ülker Evi'nde (Katalog 44) tipik alçı bir lambalık vardır. Bu lambalığın gövdesinde kabartma olarak üç adet palmet yaprağı bulunmaktadır. Mehmet Ali Işık Evi'nde ise (Katalog 50) evin lambalığında gövdede kazıma tekniğinde yapılmış üç adet damla motifi yer almaktadır. Ancak her iki lambalık da yine palmet motifi ile sonlanmaktadır. İl merkezinde Hamidoğlu Hüseyin Ağa Evi'nde (Katalog 141), Remziye Tatar Evi'nde (Katalog 90) ve Fikret Göksel Evi'nde (Katalog 17) lambalık kullanımı görülmektedir. Fikret Göksel Evi'ndeki (Katalog 17) lambalık dikdörtgen formlu ancak sivri olan dip kısmı yine üç yapraklı palmet motifiyle sonlanmaktadır. Remziye Tatar Evi'nde (Katalog 90) sivri olan dip kısmı muhtemelen kırılmıştır (Levha 370, 371, 372, 373 ve 374).

Bunların yanı sıra ilçelerde de lambalık kullanımının olduğu görülmektedir. Isparta il merkezine yakın olan Atabey İlçesi'nde Onaç Mahallesi Himmet Karahan Evi'nde bulunan lambalık ağız kısmı poligonal olmasına karşılık sivri olan dip kısmı üç yapraklı palmet biçimindedir. Bu lambalık il merkezinde bulunanlarla eşit ölçülerdedir ancak poligonal formludur (Levha 375).

Levha-370: Zehra Gümüş ve Zehra Ülker Evi'nde (Katalog 44) tipik bir alçı lambalık.

Levha-371: Mehmet Ali Işık Evi'nde (Katalog 50) lambalık.

Levha-372: Fikret Göksel Evi'nde (Katalog 17) lambalık.

(336) M. Ali Esmer, *a.g.e.*, s. 49. Ayrıca bkz. Müzeyyen Gökçen Kalaycı, *Geleneksel Ürgüp Konutları ve Dereler Mahallesi Koruma Geliştirme Önerisi*, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006, s. 117.

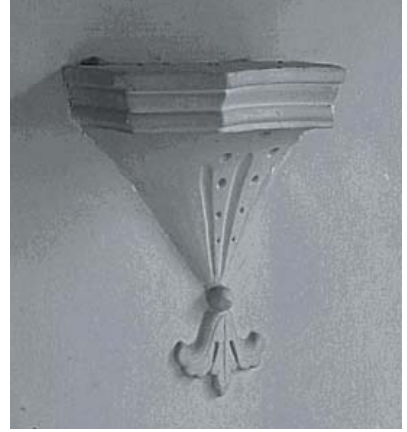
Bazen lambalıklar duvarın renginde boyanmaktadır. Bazı örnekler yarım daire formlu olmakta, bazıları ise poligonal formda olmaktadır. Ancak oda zemininden yükseklikleri yaklaşık bir insanın uzanabileceği seviyededir. Tüm lambalıkların alçı malzeme ile yapıldıkları ve alt kısımlarının Rumi motifle sonlandıkları görülmektedir. Üzerlerine her zaman kolayca ulaşılması düşünülen küçük eşyalar konulmaktadır. Son zamanda lambalıklara telefon makinesinin de konulduğu görülmektedir.

Levha-373: Hamidoğlu Hüseyin Ağa Evi'nde (Katalog 141) lambalık.

Levha-374: Remziye Tatar Evi'nde (Katalog 90) lambalık.

Levha-375: Atabey'de Himmet Karahan Evi'nde bulunan lambalık.

Sonuç olarak tüm bu evlerde bulunan lambalıkların form ve ölçü olarak genellikle birbirine çok yakın oldukları, dip kısımlarındaki süsleme ile zeminden yüksekliklerinin hemen hemen aynı oldukları görülmektedir.

Evlerde oturmak için 50-70 cm eninde ve yerden 40-50 cm yüksekte ahşaptan yapılan makatlık yada sedir adı verilen oturmalıklar kullanılmaktadır. Diğer illerde de buna “makat” adının verildiği görülmektedir. Bu oturmalıkların üzerine minder gibi yaygı eşyası konulduğu, ancak burada yatılmadığı da söylenilmektedir. Isparta’da makatlık ya da makatların muhtemelen portatif oldukları ve zamanla yerlerinin değiştirildiği düşünülmektedir. Seyyar olan makatlık tiplerine de “sedir” denildiği bazı kaynaklarda belirtilmekte olup makatların diğer illerde de aynı isimle anıldığı anlaşılmaktadır³³⁷.

Isparta il merkezinde yapmış olduğumuz incelemelerde Mehmet Ali Işık Evi (Katalog 50) ile Müşerref Büyüksilleli Evi'nde (Katalog 99) cumbalı olan ve kuzey yöne bakan odasında makatlık –sedir- kullanımı görülmüştür. Bu iki evin dışında Isparta il merkezinde makatlık veya sedir kullanımına rastlanmamıştır. Daha önce makatlık bulunan evlerde, bu eşyanın sökülmüş olması yani günümüze kadar ulaşmamış olmaları da muhtemeldir. Örneğin Mehmet Ali Işık Evi'nde (Katalog 50) evin batı yöne bakan cumbasında, zeminden 50 cm kadar yüksekte makatlığın sökülmüş olabileceğine dair izler görülmektedir. Evin batı yönde yola bakan odalarında ise makatlıklar sağlam durumda günümüze kadar gelebilmiştir (Levha 376 ve 377).

(337) Yüksel Sayan, *a.g.e.*, s. 117. Örneğin Sivas Divriği’de 2 veya üç ahşaptan yapıldıkları ve makat adı verildiği belirtilmektedir. Bkz. Seda Şenol, *a.g.e.*, s. 86.

Levha-376: Mehmet Ali Işık Evi'nde (Katalog 50) yola bakan kuzeybatı odadaki makatlık.

Levha-377: Mehmet Ali Işık Evi'nde cumbadaki makatlık izi.

İl merkezindeki bahsedilen evlerin dışında Gönen İlçesi, İğdecik Köyü'ndeki Demirci Mehmet Efe'nin karargah olarak kullandığı konakta yine sabit makatlık diğer bir deyimle makat kullanıldığı görülmektedir. Makatlıklar evin ikinci katında sofanın uçlarında bulunmaktadır. Ayrıca odalarda pencere kenarlarında aynı tipte makatlıklar bulunmaktadır. Ahşap malzeme ile yapılmış, zeminden yaklaşık 50 cm kadar yüksekte ve yaklaşık 50-60 cm genişliktedirler (Levha 378 ve 379).

Levha-378: Demirci Mehmet Efe Karargah Konağı'nın güney yöne bakan sofasında makatlık kullanımı görülmektedir.

Levha-379: Demirci Mehmet Efe Karargah Konağı'nın kuzey yöne bakan cumbasında makatlık kullanımı görülmektedir.

Raflar ocak, dolap ve yüklük gibi elemanların üzerinden dolaşarak kapının olduğu duvar hariç odanın üç yanını çevreler. İnsan elinin uzanabileceği yüksekliktedir. Raflara kap kaçak konulmaktadır. Ahşaptan yapılmış rafların kenarlarına genellikle testere dişi motifi ile hareket kazandırılmıştır.

Isparta evlerindeki rafların ve dolapların yerleri ve diziliş biçimleri Demiralay Konağı Misafirhanesi'nde (Katalog 24) açıkça görülmektedir. Demiralay Konağı Misafirhanesi'nde odaların iç düzeni Isparta'daki evlerde ahşap kullanımının karakteristik bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahşap rafların uç kısımları testere dişi biçiminde sonlanmaktadır. Bu durum Isparta'nın diğer evlerindeki raflarda sıkça görülmektedir. Geleneksel Türk evine uygun olarak dolapların üst sınırı, davlumbaz yaşmağının da üst sınırı olmaktadır. Bu sınırı ahşap raf belirlemekte ve raflar odanın kapının bulunduğu duvar hariç odanın üç yanını dolaşmaktadır. Bunun üzerinde davlumbazın külahı ve aydınlık pencereleri bulunmaktadır. Bu diziliş biçiminin genellikle geleneksel ev

mimarimizde uygulanan bir düzen olduğu anlaşılmaktadır³³⁸(Levha 380 ve 381). Müşerref Büyüksilleli Evi'nde (Katalog 99) dolapların üst sınırı aynı zamanda kapının üst sövesinin de üst sınırı olmaktadır. Bu çizgi tüm odayı dolanmaktadır.

Levha-380: Demiralay Konağı Misafirhanesi'nde (Katalog 24) üst katında davlumbaz ile rafın görünümü. Raflar, davlumbazın külahının başladığı alt çizgi hizasındadır.

Levha-381: Demiralay Konağı Misafirhanesi'nde üst katında dolabın üst çizgisinde raflar ve bunun üzerinde de aydınlık pencereleri görülmektedir.

Demiralay Konağı Misafirhanesi'nde olduğu gibi, Müşerref Büyüksilleli Evi'nde de raflar davlumbaz külahının kademeli olarak daraldığı noktadan itibaren odayı dolanmaktadır. Remziye Tatar Evi'nde (Katalog 90) kuzey duvarında ortada ocak, yanlarda dolap ve nişler ile bunun hemen üzerinde tepe pencereleri bulunmaktadır. Evin bu duvarı tüm bu unsurların birbirlerine oranları ile ilgili bize bilgi vermektedir. Soldaki duvarda bulunan dolapların ve nişlerin üst sınırı tepe pencerelerinin alt sövesini oluşturmaktadır. Ocağın davlumbazı yatay dikdörtgen formdadır. Nişler ve dolaplar bu davlumbazın üst sınırında sonlanmaktadır. Geleneksel ev mimarimizde olduğu gibi Isparta il merkezinde de ocak, dolaplar, raflar ve tepe pencereleri belli bir düzene göre sıralanmaktadır. Birinin bittiği yerden diğeri başlamaktadır ya da bir diğerin belli sınırından itibaren öbürü başlamaktadır. Bu durumun; ev yapan ustaların kesinlikle uyması gereken başlıca kurallardan birisi olduğu anlaşılmaktadır (Levha 382, 383 ve 384).

Levha-382: Müşerref Büyüksilleli Evi'nde (Katalog 99) dolapların üst sınırı kapının da üst pervazı hizasında odayı dolanmaktadır.

(338) Sayan Yüksel, *a.g.e.*, s. 118.

Levha-383: Müşerref Büyüksilleli Evi'nde dolapların üst sınırı aynı zamanda ocak külahının alt sınırı olmaktadır.

Levha-384: Remziye Tatar Evi'nin (Katalog 90) Ocak, dolaplar ve tepe pencereleri ile olan orantıları.

5.4. Tavanlar:

Ahşap tavanlar genellikle çıta çakmalı süslemelidir. Tavan kenarlarında alçı veya çıta çakmalı bir bordürle çerçevelenmektedirler. Isparta'daki evler genellikle 'aynalıklı tavan' adı verilen ve duvar dibinden itibaren çepeçevre bir bölümü içbükey kavis yaparak yükselen tavanlara sahiptir. Kavis yapan bu bölümler bağdadi sıvalıdır.³³⁹ Çoğu kez tavanlar tekne tavan biçiminde eğrisel bağdadi sıvalı bir kenardan sonra ahşap kaplama olarak devam eder. Eğrisel yüzeylerde genellikle alçı kabartma Barok tarzda yapılmış bitki demeti sıkça kullanılan bir süsleme çeşididir. Geleneksel Isparta evlerinin tavanlarını iki kısım halinde incelemek mümkündür. Birincisi ahşap tavanlar, ikincisi ise alçı tavanlardır. Her ikisi de yaygın olarak kullanılmaktadır. Süsleme unsuru olarak ahşap tavanlarda çok kollu yıldız biçimli tavan göbekleri görülmektedir. Alçı tavanlarda alçı kabartma madalyon biçimli tavan göbeklerine sıkça rastlanılmaktadır.

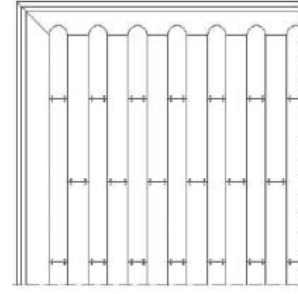
En fazla rastlanılan ahşap tavan tipi olarak mülkiyeti Mustafa Güllü Evi'nin (Katalog 27) tavanını gösterilebilir. Tavan ikinci kattaki iç sofaya aittir. Ahşap kaplamanın uç kısımları yumuşatılmış, tavanın monotonluğu giderilmeye çalışılmıştır. Mürüvvet Balkan Evi'nin (Katalog 86) oda tavanı da bu şekildedir (Levha 385, 386 ve 387).

Levha-385: Mustafa Güllü Evi'nin (Katalog 27) ahşap oda tavanı.

Levha-386: Mürüvvet Balkan Evi'nin (Katalog 86) oda tavanı.

Levha-387: Mustafa Güllü Evi'nin ve Mürüvvet Balkan Evi'nin tavanlarının çizimi (Çizim B. Kayalı).

Ahşap diğer bir tavan tipi de Süleyman Süslü Evi (Katalog 57) ve Çelebiler Mahallesi, 1411 Sokak'ta bulunan evlerde (Katalog 16) bulunmaktadır. Evin ikinci katında yer alan sofanın tavanında kullanılan tahtaların uçları düz kesilmiş yumuşatılmamıştır. Bu tip tavanlarda süsleme unsuruna rastlanılmamaktadır. Bu tip tavanların çoğu zaman sofalarda kullanıldığı görülmektedir (Levha 388, 389 ve 390).

Eğer çizimleri yapılacak olursa belli başlı iki tip tekne tavanın olduğu anlaşılmaktadır. Bu tiplerden birisi Mustafa Güllü Evi'nin (Katalog 27) tavanıdır. İkincisi de Süleyman Süslü Evi'nin (Katalog 57) tavanıdır. Mustafa Güllü Evi'nin tavanı diğerine göre daha sade kabul edilebilir. Süleyman Süslü Evi'ndeki tavanın fazladan bir kademesi daha vardır. Fazladan kademesi bulunan bu tavanlar daha süslü görünmekte ve evi daha zengin göstermektedir (Levha 391 ve 392).

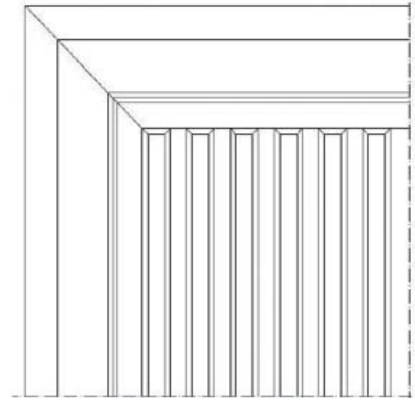
(339) Reha Günay, a.g.m., s. 82.

Levha-388: Süleyman Süslü Evi'nde (Katalog 57) ahşap tavan.

Levha-389: Çelebiler Mahallesi, 1411 Sokak'taki evde (Katalog 16) ahşap tavan.

Levha-390: Süleyman Süslü Evi'nin (Katalog 57) tavanının çizimi (Çizim B. Kayalı).

Levha-391: Isparta'da sıklıkla görülen tekne tavanların kesitlerinin çizimi. Mustafa Güllü Evi'nin (Katalog 27) tavanı (Çizim D. Demirci).

Levha-392: Isparta'da sıklıkla görülen tekne tavanların kesitlerinin çizimi. Süleyman Süslü Evi'nin (Katalog 57) tavanı (Çizim D. Demirci).

Alçı kabartma madalyonlu tavanlar ikinci gurubu oluşturmaktadır. Bu tavanlar genellikle birbirine çok benzemektedir. Bazılarının madalyon kısımları değişik renklerde boyanmıştır. İç içe geçmiş silmelerden oluşan madalyonlarda, silme sayıları farklı olabilmektedir. En tipik olanlardan bazıları; Kadir Boylu Evi'nde (Katalog 36), Sermet Mahallesi, 1902 Sokak'ta (Katalog 130) ve Keçeci Mahallesi 2312 Sokak'ta (Katalog 100) bulunmaktadır. Alçı madalyonlu tavanlar da Isparta'da çok rastlanan tavan tiplerinin başında gelmektedir. Bu tip tavanlar tek katlı ve iki katlı evlerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır (Levha 393, 394 ve 395).

Levha-393: Kadir Boylu Evi'nde (Katalog 36) oda tavanı.

Levha-394: Sermet Mahallesi, 1902 Sokak'ta (Katalog 130) bulunan evin oda tavanı.

Levha-395: Keçeci Mahallesi 2312 Sokak'ta (Katalog 100) bulunan evin oda tavanı.

6. Açıklıklar:

6.1. Kapılar:

6.1.1. Cümle Kapıları:

Isparta evlerinde kapılar genellikle çift kanatlı ve ahşap malzemedan yapılmıştır. Demir malzemedan yapılan kapıya pek rastlanılmamaktadır. Demir malzeme kullanılarak yapılan bazı kapılar genellikle “Rum Evi” olarak düşünülen düzgün kesme taşlarla yapılmış evlere aittir. Kapıların büyüklük olarak belli bir ölçüsü bulunmamaktadır. Eve girişi sağlayan cümle kapıları bir insanın rahatlıkla geçebileceği ölçülerde, bahçe kapıları ise yüklü bir at arabasının geçebileceği ölçülerdedir. Eve girişi sağlayan cümle kapıları dikdörtgen formlu ve dardır. Buna karşılık avluya girişi sağlayan kapılar ise daha yüksek ve kareye yakın formdadır. Hayatlı ev, merkezi planlı evlere dönüştüğünde dış kapılar doğrudan içeriye açılmaya başlanmıştır. Ancak çift kapı kullanılmaya devam edilmiştir. Diğer illerde olduğu gibi Isparta evlerinde de kapı kanatlarının yapımında genellikle fıstık çamı, kızılçam, sarıçam, Toros sediri, karaağaç, kestane, meşe ağacının kullanıldığı anlaşılmaktadır³⁴⁰. Isparta’da ahşap cümle kapılarının süslemeli olanına rastlanılmamaktadır. Kapı kanatları yalancı tablalı denilen tiptedir. Tablalar her kanatta bazen birer, bazen ikişer veya üçer olarak yer almaktadır.

İncelemelerde 147 adet evin 136 tanesinin kapısının ahşap olduğu, 11’inin kapısının demir olduğu tespit edilmiştir. Demir kapılardan 8 adedi ise son yıllarda yapılmış olup oldukça yenidir. Bunun yanı sıra, evlerin hemen hemen tamamının cümle kapıları çift kanatlıdır. Isparta’da kullanılan demir cümle kapılarının ikisi; Isparta’nın eski mahallesi olan Turan, diğeri Çelebiler Mahallesinde bulunmaktadır. Isparta’da her cümle kapısının üzerinde rüzgârlık denilen³⁴¹ ya da aydınlık penceresi işlevi gören dekoratif demir parmaklıkla kapatılmış bir pencere yer almaktadır.

Sözü edilen kapıların tipik bir örneği 20. yüzyılın sivil mimari örneği olduğu tahmin edilmekte olan P. Leyla Akaslan Evi’ndedir (Katalog 97). Batı cephesinde yer alan cümle kapısı, ahşap malzeme ile yapılmış, büyük kare formlu ve çift kanatlıdır. Kapı kanatları altı üstü ikişer adet dikdörtgen ahşap tabladan oluşmaktadır. Her tablanın dört köşesine de birer adet kalpaklı çivi çakılmıştır. Bu evdeki ahşap cümle kapısı Isparta için karakteristiktir. Isparta’da sıkça rastlanılan kapı örneklerindedir. Dış kapıların arasındaki farklar; kanatları oluşturan ahşap tablaların sayısı ve boyutları olmaktadır. Bu tablalar bazen üst üste ya da yan yana konulmuş iki dikdörtgen, bazen ortada yatay olmak üzere üç dikdörtgen tabladan oluşabilmektedir. Bahçe kapıları ise çoğunlukla böyle değildir. Yan yana düşey olarak konulmuş ahşap pek çok tabladan oluşmaktadır ve daha itinasız yapılmışlardır. Kanatlarda kayıt, yani çerçeve bulunmamaktadır.

Demir kapıların en iyi korunmuş olanlarından birisi Fethi Gülyağcı Evi’ndedir (Katalog 140). Kuzey tarafta yer alan eve giriş kapısı; demir malzemeli, büyük dikdörtgen formlu ve çift kanatlıdır. Kapı cephe aksında olmayıp, cumba gibi cephe aksının sağındadır. Kapı kanatları perforje demir parmaklıklıdır. Kapının üstünde yine perforje demir parmaklıklılı yüksekçe bir tepe penceresi bulunmaktadır. Demir malzemeyle yapılmış bu kapı gibi çok az örnek bulunmaktadır. Demiralay Konağı’nın kapısı (Katalog 2) bazı yönleriyle Fethi Gülyağcı Evi’nin (Katalog 140) kapısına benzemektedir (Levha 396, 397 ve 398).

Demiralay Konağı’nın kapısı (Katalog 2) ile Fethi Gülyağcı Evi’nin (Katalog 140) kapısı çok güzel el işçiliği ile yapılmışlardır. Kapılar muhtemelen Gayrimüslimler tarafından yapılmış olmalıdır. Özellikle Fethi Gülyağcı Evi’nin eskiden bir Rum doktor tarafından kullanıldığı bizzat ev sahibi tarafından ifade edilmiştir.

(340) Seher Keçe Türker, *a.g.e.*, s. 60.

(341) Osman Özbek, “Malatya Evleri”, *Türk Etnoğrafya Dergisi*, S. 18, Ankara, 1988, s. 133. Evlerde cümle kapısının üzerindeki pencereye “rüzgârlık” denildiği anlaşılmaktadır.

Levha-396: P. Leyla Akaslan Evi'nde (Katalog 97) ahşap giriş kapısı.

Levha-397: Fethi Gülyaçcı Evi'nin (Katalog 140) demir giriş kapısı.

Levha-398: Demiralay Konağı'nın (Katalog 2) demir giriş kapısı.

Isparta il merkezinde, Sermet Mahallesi, 1208 Sokak'ta bulunan evde (Katalog 131), Doğancı Mahallesi, 2435 Sokak'taki evde (Katalog 31), Kepeci Mahallesi, 1219 Sokak'ta bulunan evde (Katalog 119) ve Doğancı Mahallesi, 1210 sokak'ta bulunan evde (Katalog 32) görüldüğü üzere kapılarda kullanılan tablaların tipleri ve ölçüleri belli bir standart göstermemektedir. Evine göre değişmektedir (Levha 399, 400, 401 ve 402).

Levha-399: Sermet Mahallesi, 1208 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 131) kapısı

Levha-400: Doğancı Mahallesi, 2435 Sokak'taki evin (Katalog 31) kapısı.

Levha-401: Kepeci Mahallesi, 1219 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 119) kapısı.

Levha-402: Doğancı Mah., 1210 sokak'ta bulunan evin (Katalog 32) kapısı.

Isparta'daki evlerin kapıları birbirine benzemekle beraber düz girişli olan evlerdeki kapılar bazen bahçe kapılarını andırmaktadır. Bu tip kapılar ölçü olarak diğer cümle kapılarından daha büyüktür. Ancak, bahçe kapılarından daha özenle yapılmışlardır. Kepeci Mahallesi, 1219 Sokak'ta bulunan evin (Katalog 119) cümle kapısı ile Celal Bey Evi'nin (Katalog 37) cümle kapıları bu şekildedir (Levha 403).

Bahçe kapıları yaklaşık aynı tip ve ölçülerdedir. Bazen ölçü olarak az fark bulunabilmektedir. Büyük kare formdaki kapılardan kimisi biraz daha büyük kimisi ise diğerlerine oranla daha küçük